

Univerza v Mariboru

Filozofska fakulteta

Marko Kurnik

**ČEŠKA ALTERNATIVA: OTOKAR II.
PŘEMYSL IN NJEGOVA VLADAVINA NA
ŠTAJERSKEM, KOROŠKEM IN KRANJSKEM**

Magistrsko delo

Maribor, september 2023

Univerza v Mariboru

Filozofska fakulteta

Marko Kurnik

**ČEŠKA ALTERNATIVA: OTOKAR II.
PŘEMYSL IN NJEGOVA VLADAVINA NA
ŠTAJERSKEM, KOROŠKEM IN KRANJSKEM**

Magistrsko delo

Maribor, september 2023

**ČEŠKA ALTERNATIVA: OTOKAR II.
PŘEMYSL IN NJEGOVA VLADAVINA NA
ŠTAJERSKEM, KOROŠKEM IN KRANJSKEM**
Magistrsko delo

Študent: Marko Kurnik
Študijski program: Magistrski študijski program Zgodovina
Smer: Zgodovina, dvopredmetna pedagoška smer
Mentor: doc. dr. Martin Bele
Lektor(ica): Marjeta Vozlič, prof. slov. jezika
Prevajalka: Aja Barbič, dipl. ang. in zgo.

Zahvala

Iskrena hvala mentorju doc. dr. Martinu Beletu za vso pomoč, motivacijo, potrpežljivost, odzivnost in trud.

Hvala tudi vsem sorodnikom in prijateljem za njihovo podporo. Največja zahvala pa pripada mami in sestri, saj brez vajine podpore v življenju ne bi prišel tako daleč, kot sem. Hvala ti, mama, za ves tvoj trud, prijaznost in nenehno podporo, s katero si mi omogočila, da sem se lahko posvetil pisanju tega magistrskega dela. Posebna zahvala gre tudi pokojnemu očetu, ki me je navdušil za področje zgodovine in ki mi je bil, ter še mi vedno je, velik vzor v mojem življenju.

POVZETEK

Sredina 13. stol. je predstavljala kaotično obdobje v Svetem rimskem cesarstvu, v času katerega so številni nemški knezi nestabilnost izkoristili za širjenje lastnega vpliva in za ozemeljsko širitev. Eden izmed najuspešnejših vladarjev v tem obdobju je bil Otokar II. iz češke rodbine Přemyslidov. Smrt avstrijskega in štajerskega vojvode Friderika II. Prepirljivega, zadnjega moškega pripadnika rodbine Babenberžanov, je Otokar izrabil za širitev svoje vladavine proti jugu. Prišlo je do boja za nekdanje Babenberške posesti, pri čemer je Otokar, ki je bil od leta 1253 češki kralj, moral tekmovati z ogrskim kraljem Belo IV. Leta 1251 je bil v Avstriji s strani lokalnega plemstva imenovan za novega vojvodo. Za legitimizacijo njegove oblasti se je poročil z Margareto, sestro Friderika II. Prepirljivega. Leta 1254 je moral večji del Štajerske prepustiti svojemu ogrskemu rivalu. Šest let kasneje je prišlo do upora štajerskega plemstva, kar je Otokar izkoristil za vojaški pohod proti Beli IV. Češki kralj je bil uspešen in je leta 1261 zavladal tudi na Štajerskem. Njegova vladavina je bila usmerjena v centralistično reformo administracije, pri čemer je poskušal zmanjšati vpliv in moč plemstva, opiral pa se je predvsem na duhovščino in meščanstvo. Otokar je leta 1269 po smrti njegovega bratranca Ulrika III. Spanheimskega, s katerim je sklenil pogodbo o dedovanju, svojo oblast razširil še na Kranjsko in Koroško. Velik del lokalnega plemstva njegove vladavine ni priznaval, zato je češki kralj ti dve deželi zavzel z vojaškim posredovanjem. Leta 1272 je bil na vrhuncu svoje moči in je pridobil tudi nadzor nad Furlanijo in Oglejskem patriarhatom. Začetek njegovega konca je bila izvolitev Rudolfa I. Habsburškega za novega nemškega kralja. Temu je uspelo združiti Otokarjeve nasprotnike, v obeh katerih je bila njegova vladavina nelegitimna. Ker se mu češki vladar ni želel pokoriti, je med njima leta 1276 prišlo do vojaškega konflikta. Otokar je bil poražen in je moral zapustiti nekdanje babenberške in spanheimske dežele. Dve leti pozneje je Otokar poskusil znova pridobiti izgubljena ozemlja, a je bil pri tem neuspešen in je svoje življenje 26. avgusta izgubil v bitki pri Dürnkrutu. S tem se je končalo obdobje, v katerem je bil velik del današnjega slovenskega ozemlja združen pod enim vladarjem.

UDK:

Ključne besede: Otokar II. Přemysl, Štajerska, Kranjska, Koroška, plemstvo, Sveto rimsko cesarstvo, Rudolf I. Habsburški.

ABSTRACT

The mid-13th century was a chaotic period in the Holy Roman Empire, during which many German princes took advantage of the instability to expand their influence and for territorial expansion. One of the most successful rulers of this period was Otakar II of the Přemyslid dynasty. The death of Frederick II the Quarrelsome, the last male member of the Babenberg family, was used by Otakar to extend his rule southwards. There was a battle for the former Babenberg estates, where Otakar, who had been King of Bohemia since 1253, had to compete with King Béla IV of Hungary. In 1251, he was appointed the new Duke of Austria by the local nobility. To legitimise his power, he married Margaret, sister of Frederick II the Quarrelsome. In 1254, he had to leave most of Styria to his Hungarian rival. Six years later, there was a revolt of the Styrian nobility, which Otakar took advantage of to launch a military campaign against Béla IV. The Bohemian king was successful and ruled Styria in 1261. His reign was oriented towards a centralist reform of the administration, trying to reduce the influence and power of the nobility, relying mainly on the clergy and the bourgeoisie. In 1269, after the death of his cousin Ulrich III of Spanheim, with whom he had concluded a succession treaty, Otakar extended his rule to Carniola and Carinthia. Much of the local nobility did not acknowledge his rule, thus the King of Bohemia took these two lands by military intervention. In 1272, at the height of his power, he also gained control of Friuli and the Patriarchate of Aquileia. The beginning of the end for Otakar was the election of Rudolf I of Habsburg as the new King of Germany. Latter succeeded in uniting Otakar's opponents; in whose eyes his rule was illegitimate. As the Bohemian ruler refused to submit to him, a military conflict began between them in 1276. Otakar was defeated and had to leave the former lands of Babenberg and Spanheim dynasties. Two years later, Otakar tried to regain the lost territories; however, was unsuccessful and lost his life at the Battle of Dürnkrut on August 26. This marked the end of a period in which a large part of the present-day Slovenian territory was united under a single ruler.

UDK:

Keywords: Otakar II Přemysl, Styria, Carniola, Carinthia, nobility, Holy Roman Empire, Rudolf I von Habsburg.

Univerza v Mariboru

Filozofska fakulteta

Koroška cesta 160
2000 Maribor, Slovenija

IZJAVA O AVTORSTVU ZAKLJUČNEGA DELA

Ime in priimek študent-a/-ke: MARKO KURNIK

Študijski program: MAGISTRSKI ŠTUDIJSKI PROGRAM GEOGRAFIJA IN ZGODOVINA

Naslov zaključnega dela: ČEŠKA ALTERNATIVA: OTOKAR II. PŘEMYSL IN NJEHOVA VLADAVINA NA ŠTAJERSKEM, KOROŠKEM IN KRANJSKEM

Mentor/-ica: doc. dr. Martin Bele

Somentor/-ica: _____

Podpisan-i/-a študent/-ka MARKO KURNIK

- izjavljam, da je zaključno delo rezultat mojega samostojnega dela, ki sem ga izdelal/-a ob pomoči mentor-ja/-ice oz. somentor-ja/-ice;
- izjavljam, da sem pridobil/-a vsa potrebna soglasja za uporabo podatkov in avtorskih del v zaključnem delu in jih v zaključnem delu jasno in ustrezno označil/-a;
- na Univerzo v Mariboru neodplačno, neizključno, prostorsko in časovno neomejeno prenašam pravico shranitve avtorskega dela v elektronski obliki, pravico reproduciranja ter pravico ponuditi zaključno delo javnosti na svetovnem spletu preko DKUM; sem seznanjen/-a, da bodo dela deponirana/objavljena v DKUM dostopna široki javnosti pod pogoji licence Creative Commons BY- NC-ND, kar vključuje tudi avtomatizirano indeksiranje preko spleta in obdelavo besedil za potrebe tekstovnega in podatkovnega rudarjenja in ekstrakcije znanja iz vsebin; uporabnikom se dovoli reproduciranje brez predelave avtorskega dela, distribuiranje, dajanje v najem in priobčitev javnosti samega izvirnega avtorskega dela, in sicer pod pogojem, da navedejo avtorja in da ne gre za komercialno uporabo;
- dovoljujem objavo svojih osebnih podatkov, ki so navedeni v zaključnem delu in tej izjavi, skupaj z objavo zaključnega dela.

Uveljavljam permisivnejšo obliko licence Creative Commons: _____ (navedite obliko)

Kraj in datum:

Podpis študent-a/-ke: Marko Kurnik

KAZALO VSEBINE

1. UVOD.....	1
1.1. Cilji magistrske naloge in hipoteze	1
1.2. Metodologija	2
2. OTOKARJEVO ŽIVLJENJE DO POROKE Z MARGARETO BABENBERŠKO	3
2. 1. Otokarjeva mladost	3
2. 2. Smrt Friderika II. Prepirljivega in češke ambicije na jugu	5
3. BOJI ZA KOROŠKO, KRANJSKO IN ŠTAJERSKO.....	10
3.1. Ogrska oblast na Štajerskem in Otokarjeva utrditev oblasti v Avstriji.	10
3.2. Otokarjeva pridobitev vojvodine Štajerske	18
3.3. Otokarjeva vladavina na Štajerskem med leti 1261 in 1269.....	26
3.4. Boji za Koroško in Kranjsko.....	46
3.5. Otokar na vrhuncu moči in njegova vladavina na Štajerskem, Koroškem in Kranjskem po letu 1270.....	52
4. SPOR Z NOVIM NEMŠKIM KRALJEM IN DOKONČNI PORAZ.....	68
4.2. Otokarjev nagel propad	68
5. SKLEP	79
5.1. Otokarjevi odnosi s plemstvom, duhovščino in meščanstvom	79
5.2. Rezultat večletne vladavine na Štajerskem, Koroškem in Kranjskem.....	81
VIRI IN LITERATURA	83

KAZALO SLIK

Slika 1: Grb babenberške rodbine.....	7
Slika 2: Otokarjev kraljevi pečat.....	15
Slika 3: Ilustracija boja med ogrskim kraljem Belo IV. in češkim kraljem Otokarjem II. leta 1260 v bitki pri Kressenbrunn.....	24

1. UVOD

1.1. Cilji magistrske naloge in hipoteze

Magistrsko delo obravnava čas, ki v grobem zaobjema začetno obdobje interregnuma oz. medvladja v Svetem rimskem cesarstvu. Pomanjkanje splošno priznanega nemškega kralja sredi 13. stol. je omogočilo raznim nemškim knezom, da so lahko znotraj cesarstva delovali bolj avtonomno in so nestabilnost izkoristili za širitev svoje moči. Samo delo obravnava morda najuspešnejšega izmed teh knezov, češkega kralja Otokarja II. Přemysla (dalje: Otokar II.). Ta je z uspešno diplomacijo ter z vojskovanjem razširil svojo oblast nad delom današnjega slovenskega ozemlja, ki je takrat spadal pod Štajersko, Koroško in Kranjsko. S tem je bil na začetku sedemdesetih let 13. stol., eden izmed najmočnejših in najvplivnejših vladarjev v Svetem rimskem cesarstvu. Njegov hiter vzpon je Otokarju prinesel veliko zunanjih sovražnikov, ki so se zbrali okoli leta 1273 izvoljenega nemškega kralja Rudolfa I. Habsburškega. Otokarjev spor z njim je kulminiral v vojni, ki jo je izgubil in je posledično leta 1276 izgubil oblast na Štajerskem, Koroškem in Kranjskem. Dve leti pozneje pa je Rudolfu znova napovedal vojno, vendar je pri tem izgubil svoje življenje.

Čeprav je Otokarjeva vladavina na Štajerskem trajala le petnajst let, na Koroškem in Kranjskem pa še manj, je pomembno vplival na nadaljnji razvoj večjega dela slovenskega etničnega ozemlja. Zato je v magistrskem delu podrobno predstavljena Otokarjeva vladavina od njegovega prihoda na Štajersko do dokončnega propada njegove oblasti. Naloga se osredotoča predvsem na odnose, ki jih je Otokar imel z lokalnim plemstvom, duhovščino in mesti ter na njegove odnose s sosednjimi vladarji, s katerimi je tekmoval za oblast na Štajerskem, Koroškem in Kranjskem. Hkrati pa je predstavljeno tudi dogajanje v sosednjih deželah in v cesarstvu, ki je pomembno vplivalo na Otokarjevo vladavino.

S magistrsko nalogo želimo doseči naslednje cilje:

- **Cilj 1:** oblikovati zgodovinski pregled pomembnejših dogodkov na območju Štajerske, Koroške in Kranjske od leta 1246 do leta 1276.
- **Cilj 2:** predstaviti značilnosti Otokarjeve vladavine na Štajerskem, Koroškem in Kranjskem.
- **Cilj 3:** primerjati Otokarjeve odnose z lokalnim plemstvom, duhovščino in meščanstvom.
- **Cilj 4:** poiskati zunanjepolitične in notranjepolitične razloge za Otokarjev dokončen poraz in propad njegove vladavine na Štajerskem, Koroškem in Kranjskem.

Ob začetku pisanja tega dela je bilo postavljenih tudi nekaj hipotez, ki so bile z raziskovanjem potrjene ali ovržene:

- **Hipoteza 1:** predpostavljamo, da Otokar ob svojem prihodu na Štajersko ni bil priljubljen med lokalnim plemstvom.
- **Hipoteza 2:** predpostavljamo, da je Otokarjeva močna in avtoritativna vladavina prispevala k stabilnosti Štajerske, Koroške in Kranjske.
- **Hipoteza 3:** predpostavljamo, da se je Otokar zaradi svoje težnje po avtokratski in samostojni vladavini zameril tako lokalnemu plemstvu kot tudi duhovščini.
- **Hipoteza 4:** predpostavljamo, da je Otokar izgubil nadzor nad slovenskim etničnim ozemljem zaradi šibkosti njegove vojaške moči.

1.2. Metodologija

Pri pisanju magistrske naloge je bilo uporabljenih več znanstvenoraziskovalnih metod. Ključni element predstavlja iskanje, vrednotenje in primerjava razne tako slovenske kot tudi tuje, predvsem avstrijske literature, ki obravnava prostor Štajerske, Koroške in Kranjske v 13. stol. in literature, ki obravnava življenje in delovanje češkega kralja Otokarja II. Pri tem je bila velika pozornost namenjena kritičnemu ovrednotenju posameznih zgodovinopisnih del, upoštevajoč avtorja, kraj in leto izdaje.

Ena izmed uporabljenih metod je bila poleg deskriptivne metode tudi metoda komperacije. S primerjavo večjega števila slovenske in tuje literature je možno utrditi razumevanje o obravnavanem problemu. Hkrati se je tako možno izogniti naslanjanju na le eno delo oz. na le enega avtorja, s pomočjo katerega ni možno v celoti predstaviti Otokarjeve vladavine v vsej njeni kompleksnosti.

Poleg zgodovinopisne literature iz 20. in 21. stol. so bili uporabljeni tudi razni zgodovinski viri iz obravnavanega obdobja in iz časa tik za tem. Uporabljeni viri so bili izbrani in ovrednoteni v predhodni fazi selekcije. Med pomembnejšimi uporabljenimi virami je treba omeniti predvsem *Ottokars Osterreichische Reimchronik* in *Urkundenbuch des Herzogtumes Steiermark Band 4*.

2. OTOKARJEVO ŽIVLJENJE DO POROKE Z MARGARETO BABENBERŠKO

2. 1. Otokarjeva mladost

O zgodnjem obdobju Otokarja II. je precej manj znanega, kot o času njegove vladavine nad Češko in Moravsko ter pozneje tudi nad večjim delom današnjega območja Slovenije. Že njegovo rojstvo je nekoliko zavito v skrivnost. Točen kraj in datum rojstva nista povsem znana. Po kronistu Francu iz Prage¹ naj bi se rodil v petek kot drugi sin češkega kralja Venčeslava I. in njegove žene Kunigunde Švabske. O letu rojstva je več špekulacij, najpogosteje omenjene letnice so 1230, 1232 in 1233. Najverjetneje se je rodil leta 1233, saj se je takrat Venčeslav I. v cistercijanskem samostanu Sedlec srečal s takratnim saškim vojvodo Albrehtom I.² in ga prosil, da bi bil krstni boter Otokarju. Po takratnem običaju se je krst opravil le nekaj tednov po rojstvu, kar namiguje na to, da se je Otokar rodil prav tega leta. Otokarjeva mati Kunigunda je pripadala dinastiji Hohenstaufov, ki je bila v zgodnjem 13. stol. najvplivnejša dinastija v Svetem rimskem cesarstvu in h kateri je spadal tudi takratni cesar. Otokarjev oče Venčeslav I. pa je pripadal dinastiji Přemyslidov, katere člani so od leta 1198 dalje imeli nasledstveno pravico do kraljevine Češke in do drugih dežel, ki so takrat spadale k češki kroni. S tem je Otokar pripadal eni izmed najvplivnejših družin takratnega časa na območju srednje Evrope.³

Tudi glede Otokarjeve izobrazbe v njegovi mladosti ni veliko znanega. Ker so dejstva o njegovem izobraževanju precej skromna, se da več stvari sklepati na podlagi njegovega statusa. V 13. stol. je še vedno veljalo, da je bilo za sinove vladarjev najpomembnejše urjenje v vojskovanju. Viteštvo in bojne spretnosti so bile predvsem bolj cenjene kot pa npr. pismenost in kulturna izobrazba. Vladarji so si nova ozemlja pridobivali predvsem na dva načina, in sicer z vojskovanjem ali pa preko porok. Glavni cilj izobraževanja sinov plemičev in vladarjev v

¹ Franc iz Prage (češko: František Pražský, 1290–1362), češki kronist iz Prage, ki je v pisal o življenju praških škofov in čeških vladarjih ter tamkajšnjemu plemstvu. *František Pražský – Databazeknih.cz*, dostopno na: <https://www.databazeknih.cz/zivotopis/frantisek-prazsky-18544>, pridobljeno: 1. 5. 2023.

² Albreht I. Saški (1175–1260) iz dinastije Askanijcev, je bil od leta 1212 do njegove smrti vojvoda Saške. V sporu med Hohenstaufi in Welfi je bil na strani Welfov. *Albrecht I. – Deutsche Biographie*, dostopno na: <https://www.deutsche-biographie.de/sfz69324.html>, pridobljeno: 1. 5. 2023.

³ Jörg K. Hoensch, *Přemysl Ottakar II. von Böhmen: Der Goldene König* (Graz, 1989), str. 14–16 (dalje: Hoensch, *Der Goldene König*).

srednjem veku je zatorej bil predvsem izuriti sposobnega vojskovodjo, zaradi česar pa so bile nekoliko zanemarjene druge veščine oz. znanosti.⁴

Kljub temu govorijo nekatera dejstva o morebitni izobrazbi vsaj na osnovnem nivoju tudi na drugih področjih. Otokar namreč ni bil edinec, imel je tri sestre in starejšega brata Vladislava⁵. Njegove sestre so najverjetneje prejele boljšo izobrazbo, saj je bilo za takraten čas značilno, da so bile dekleta plemiškega rodu poučena vsaj na področju plesa, poezije in religije. Posledično je možno sklepati, da so bile boljše poučene kot Otokar. Da pa je češki princ vendarle prejel določeno stopnjo izobrazbe, pa lahko razberemo iz dejstva, da je bil mlajši sin ter zato ni bil enako vzgojen kot njegov starejši brat in prestolonaslednik. Povsem možno je, da je Otokarju bila namenjena duhovniška služba in da je zato bil šolan na področju teologije in latinščine. To teorijo potrjuje tudi odsotnost poročnih načrtov za Otokarja vse do leta 1249, kar je za obravnavano obdobje nekoliko manj značilno, saj so bili zakoni pogosto vnaprej planirani s strani staršev že v zgodnji mladosti njihovih otrok. Sklepamo lahko tudi o znanju nemščine, ki si ga je Otokar pridobil že v svojem zgodnjem življenjskem obdobju. V prid temu, da je vsaj pasivno obvladoval nemščino, govorita dve stvari. Vsekakor je možno, da je bil že zgodaj v stiku z nemškim jezikom preko njegove matere Kunigunde, ki je bila rojena na Švabskem. Po drugi strani pa je bil tudi njegov oče primoran k določeni meri znanja nemškega jezika iz političnih razlogov. Ker je v cesarstvu prevladovalo nemško plemstvo in ker so bili stiki med Přemyslidi ter raznimi nemškimi dinastijami pogosti, bi bilo tudi Otokarjevo osnovno razumevanje nemščine povsem logično.⁶

Kar se tiče Otokarjeve vzgoje in izobrazbe je treba omeniti tudi to, da je pri tem pomembno vlogo odigral njegov bratranec Filip Spanheimski⁷. Venčeslav I. naj bi namreč prav njemu zaupal vzgojo Otokarja. Filip je bil v tem obdobju v Pragi in je od leta 1237 deloval kot vyšegrajski prošt. S tem je bil začasno tudi kancler kraljevine Češke. Kakšni so bili njegovi dejanski odnosi z Otokarjem in kakšen vpliv je imel na njegovo izobrazbo, ni povsem znano.

⁴ Hoensch, *Der Goldene König*, str. 20.

⁵ Vladislav III. Moravski (1227–1247), starejši brat Otokarja II. Přemysla in v letih 1246–1247 mejni grof Moravske. Kot starejši sin je bil primarni kandidat za češko krono, vendar je umrl še pred smrtjo očeta Venčeslava I. *Household of Vladislaus de MORAVIA III – geanologyonline*, dostopno na: <https://www.genealogyonline.nl/en/ancestral-trails-2016/189316.php>, pridobljeno: 1. 5. 2023.

⁶ Hoensch, *Der Goldene König*, str. 22-23.

⁷ Filip Spanheimski (1220–1279), Otokarjev bratranec, je bil med leti 1247–1257 salzburški nadškof in med leti 1269–1271 oglejski patriarh. Po letu 1275 je bil formalno tudi vojvoda Koroške. *Philipp von Spanheim – Deutsche Biographie*, dostopno na: <https://www.deutsche-biographie.de/sfz6739.html?language=en>, pridobljeno: 1. 5. 2023.

Kljub temu to predstavlja začetek dolge in prepletene poti obeh posameznikov ter njegov prvi, čeprav nekoliko posredni stik z rodbino Spanheimov in z vojvodino Koroško.⁸

O Otokarjevi morebitni duhovniški vzgoji priča tudi njegov osebni značaj. Skozi celotno življenje naj bi namreč hodil k maši in k spovedi, hkrati pa naj bi se strogo držal postnega časa ter krščanskih načel. Ne glede na njegovo duhovno rast pa je nedvomno bil deležen tudi viteške vzgoje. Iz kasnejšega življenja se da razbrati, da se je že v svoji mladosti ukvarjal z jahanjem ter da je znal dobro ravnati s konji. Zelo verjetno je tudi, da se je ukvarjal z lovom in s sokolstvom. Poleg borbenih spretnosti se je najverjetneje priučil tudi drugih viteških lastnosti, kot so pogum, iznajdljivost in obvladovanje težkih vojaških situacij. Ne nazadnje je pod viteško življenje spadala tudi poezija. Tako sta se vojaška in duhovna vzgoja združili v eno celoto znotraj viteškega ideala, h katerem je stremel tudi Otokar. V pretežno krščanski Evropi so bili pomembni ideali tudi poštenost, lojalnost in obramba vere. V kolikšni meri je Otokar spremljal svojega očeta v njegovih potovanjih po Češkem in Moravskem, ni znano. Prav tako ni povsem znano, s katerimi ljudmi se je v svoji mladosti najbolj družil. Glede na pomemben položaj, ki ga je imela kraljevina Češka v 13. stol., pa je verjetno že kmalu prišel v stik z raznimi političnimi problemi, s katerimi se je njegova domovina srečevala znotraj cesarstva. Nedvomno je tesno sledil tudi dogajanjem v sosednji vojvodini Avstriji, kjer so do leta 1246 vladali Babenberžani.⁹

2.2. Smrt Friderika II. Prepirljivega in češke ambicije na jugu

Politični položaj češke vladajoče rodbine je bil tesno povezan s stanjem znotraj cesarstva. Za Venčeslava I. sta bila še posebej pomembna njegov odnos do cesarja Friderika II. iz rodbine Hohenstaufov¹⁰ in avstrijskega ter štajerskega vojvode Friderika II. Prepirljivega¹¹. Sprva je bil v dobrih odnosih s cesarjem, vendar so se ti začeli slabšati, ko je postalo jasno, da si cesar

⁸ Hoensch, *Der Goldene König*, str. 21.

⁹ Prav tam, str. 23–24.

¹⁰ Friderik II. (1194–1250) iz dinastije Hohenstaufov, je bil kralj Sicilije, švabski vojvoda in cesar Svetega rimskega cesarstva med leti 1220 in 1250. *Frederick II: Holy Roman emperor – Britannica*, dostopno na: <https://www.britannica.com/biography/Frederick-II-Holy-Roman-emperor>, pridobljeno: 3. 5. 2023.

¹¹ Friderik II. Babenberški (1210–1246), znan tudi pod nazivom "Prepirljivi", je bil od leta 1230 do svoje smrti vojvoda Avstrije in Štajerske. *Friedrich II. der Streitbare – aeiou*, dostopno na: https://www.aeiou.at/aeiou.encyclop.f/f829846.htm;internal&action=_setlanguage.action?LANGUAGE=en, pridobljeno: 3. 5. 2023.

s poroko med njegovim sinom Henrikom VII.¹² in Margareto Babenberško, sestro Friderika II. Prepirljivega, želi za svojo družino pridobiti nadzor nad vojvodinama Avstrijo in Štajersko.¹³ Venčeslav I. je imel tudi sam ambicije v Avstriji in na Štajerskem ter se je zato postopoma približeval papeškemu taboru, ki je bil takrat v konfliktu s cesarjem. Leta 1239 je papež Gregor IX.¹⁴ izobčil cesarja, kar je privedlo do odprtega spora med njima. Posledično je v cesarstvu prišlo do delitve nemških knezov na tiste, ki so podprli cesarja, in tiste, ki so podprli papeža. V celotno dogajanje je bil vpleten tudi avstrijsko-štajerski vojvoda, ki je prav tako bil v sporu s Hohenstaufom. Leta 1238 je prišlo med Babenberžanom in češkim kraljem do dogovora, da bo Venčeslav I. pomagal pri ponovni osvojitvi vojvodine Avstrije, ki jo je Friderik pred tem izgubil v boju s cesarjem. Vladarja sta se prav tako dogovorila za poroko med sinom češkega kralja Vladislavom III. ter nečakinjo avstrijsko-štajerskega vojvode Gertrudo Babenberško.¹⁵

Avstrijski vojvoda se je poskusil spraviti s Friderikom II. Hohenstaufom preko poroke med njim in Gertrudo, kar pa je spodletelo, saj je že bila obljubljena češkemu prestolonasledniku.¹⁶ Kako blizu je bila potencialna poroka med Gertrudo in cesarjem, je razvidno iz srečanja med njim in Babenberžanom v Veroni junija 1245. Avstrijski vojvoda si je obetal, da bi v zameno za poroko njegove nečakinje cesar povzdignil Avstrijo iz vojvodine v kraljevino. Toda Gertruda se srečanja ni udeležila in načrti o poroki so bili začasno prestavljeni. Njena odsotnost je morda bila posledica ponovnega izobčenja cesarja, do katerega je prišlo na prvem lyonskem koncilu, le nekaj dni pred srečanjem obeh vladarjev v Veroni.¹⁷

S tem se je začel ponovni boj med pristaši cesarja in med podporniki papeža. Češki in ogrski vladar sta to situacijo izrabila in sta s svojimi enotami vdrla na območje Avstrije. Friderik II. Prepirljivi je bil tik pred tem na vrhuncu svoje moči. Začel se je imenovati kot gospod Kranjske in bil je zelo blizu pridobitvi statusa kralja. Vendar se je vse spremenilo, ko je junija 1246 prišlo do bitke z ogrskim kraljem Belo IV.¹⁸ pri reki Leitha. Avstrijska stran je bitko sicer dobila, vendar je v njej Friderik II. izgubil svoje življenje. Ambiciozni vojvoda je zaradi

¹² Henrik VII. Nemški (1211–1242) je bil sin cesarja Friderika II. Hohenstaufa in med leti 1220 ter 1235 skupaj z njegovim očetom nemški kralj. *Henry (VII): king of Germany – Britannica*, dostopno na: <https://www.britannica.com/biography/Henry-VII-king-of-Germany>, pridobljeno: 3. 5. 2023.

¹³ Hoensch, *Der Goldene König*, str. 25.

¹⁴ Gregor IX. (1170–1241), je bil papež med leti 1227 in 1241. Bil je eden izmed bolj aktivnih papežev 13. stol. in velik nasprotnik cesarja Friderika II. *Gregory IX: pope – Britannica*, dostopno na: <https://www.britannica.com/biography/Gregory-IX>, pridobljeno: 3. 5. 2023.

¹⁵ Hoensch, *Der Goldene König*, str. 25.

¹⁶ Heinrich Pleticha, *Deutsche Geschichte. Band 3: Die staufische Zeit 1152–1254* (Gütersloh, 1993), str. 294.

¹⁷ Karl Lechner, *Die Babenberger: Markgrafen und Herzoge von Österreich 976–1246* (Wien, 1996), str. 294 (dalje: Lechner, *Die Babenberger*).

¹⁸ Bela IV. (1206–1270), ogrski kralj in kasnejši rival Otokarja II. *Béla IV: king of Hungary – Britannica*, dostopno na: <https://www.britannica.com/biography/Bela-IV>, pridobljeno: 3. 5. 2023.

svojega karakterja in neprestanih sporov s svojimi sosedi umrl brez sinov in brez točno določenega naslednika za vojvodino Avstrijo ter Štajersko.¹⁹

Slika 1: Grb babenberške rodbine.²⁰

S smrtjo Friderika II. Prepirljivega se je odprlo vprašanje o njegovi dediščini, ki je zajemala tako vojvodino Avstrijo kot tudi Štajersko. Češki kralj je to priložnost izkoristil in še istega leta je prišlo do poroke med Gertrudo Babenberško in Vladislavom III. Toda poskus Přemyslidov, da bi na miren način pridobili obe vojvodini, je spodletel, saj je že leto po poroki Vladislav umrl. Odsotnost jasnega in legitimnega vladarja je povzročilo nestabilnost v Avstriji in na Štajerskem. Situacija je kmalu postala kaotična, kljub temu da je cesar Friderik II. imenoval začasnega deželnega glavarja, ki naj bi v obeh deželah skrbel za mir. Gertruda se je kmalu po smrti njenega prvega moža znova poročila, tokrat z badenskim mejnim grofom Hermanom VI.²¹ Ta je sicer poskusil utrditi svojo oblast v novo pridobljenih ozemljih, vendar je leta 1250 umrl, s čimer se je vprašanje o babenburški dediščini znova odprlo.²²

¹⁹ Otto Fras, *Die Zeit der Babenberger* (Graz, 1946), str. 20.

²⁰ *Scheibler'sches Wappenbuch* – *Wikimedia Commons*, dostopno na: <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/2/24/%C3%96sterreich-Scheibler1ps.jpg>, pridobljeno: 3. 5. 2023.

²¹ Herman VI. (1226–1250) je bil badenski mejni grof in potomec švabske rodbine Zähringen. *Herman VI, Margrave of Baden*, dostopno na: https://pantheon.world/profile/person/Herman_VI,_Margrave_of_Baden/, pridobljeno: 3. 5. 2023.

²² Reinhard Härtel, "Böhmens Ausgriff nach Süden", *Vorträge und Forschungen*, št. 91 (2015), str. 204–205 (dalje: Härtel, "Böhmens Ausgriff nach Süden").

Decembra 1250 je umrl sam cesar Friderik II. Za seboj je pustil testament, na podlagi katerega naj bi Avstrijo in Štajersko podedoval njegov vnuk Friderik, sin Henrika VII. in Margarete Babenberške. Vendar je Friderik že naslednjega leta umrl. Pri izbiri novega vojvode pa je do določene mere vplivalo tudi mnenje samega avstrijskega in štajerskega plemstva.²³ Že na začetku leta 1251 je prišlo do pogajanj med Otokarjem II. in predstavniki avstrijskega plemstva, sprva na Moravskem in nato na Češkem. Pri pogajanjih je bil prisoten tudi češki kralj Venčeslav I., medtem ko sta bila glavna predstavnika avstrijskega plemstva Henrik Liechtensteinski in Henrik iz Haßbacha. Novembra, ne dolgo po koncu pogajanj, je Otokar II. zase že začel uporabljati naziv vojvoda Avstrije.²⁴ V Otokarjevi rimani kroniki pa naj bi do stika med predstavniki avstrijskega plemstva in češkim kraljem Venčeslavom prišlo nepričakovano. Predstavniki plemstva, med katerimi je znova omenjen Liechtensteinski, naj bi si sprva za novega vladarja izbrali sina Henrika III.²⁵ iz Meissna. Na poti do Henrika naj bi srečali češkega kralja in šele po njegovih nagovorih naj bi Otokar postal kandidat za novega avstrijskega vojvodo.²⁶

V kolikšni meri je bila uporabljena sila, v kolikšni meri pa diplomacija za pridobitev vojvodine Avstrije, ni povsem jasno. Deloma dajo nekateri praški viri videz, da naj bi se avstrijsko plemstvo pod vojaškim pritiskom podredilo češkemu kralju Venčeslavu, ki naj bi nato poslal svojega sina, da bi zavladal novo pridobljenemu ozemlju. Vendar se je Otokar pogosto skliceval na to, da je bil tja povabljen s strani samega plemstva in da pri tem ni bila uporabljena nobena vojaška sila.²⁷ Poleg njega je bil v boj za babenberško dediščino vpleten tudi ogrski kralj Bela IV. Otokar je poskusil najti zaveznike pri avstrijskem plemstvu. V zameno za njihovo podporo jim je obljubil, da bo vladal s pomočjo posebnega sveta, v katerem bi tudi oni imeli pomembno vlogo in bi tako v veliki meri imeli pravico do soodločanja pri vladanju Avstrije. Prav tako pa si je Otokar želel zagotoviti določeno stopnjo legitimnosti z zaroko z Margareto Babenberško.²⁸

²³ Franz Krones, "Die Herrschaft König Ottokar's II. von Böhmen in Steiermark. Ihr Werden, Bestand und Fall", *Zeitschrift des Historischen Vereins für Steiermark*, št. 22 (1874), str. 46 (dalje: Krones, "Die Herrschaft König Ottokar's II. von Böhmen in Steiermark").

²⁴ Hoensch, *Der Goldene König*, str. 40–41.

²⁵ Henrik III. (1215–1288) iz dinastije Wettin, mejni grof Meissna med leti 1221 in 1288. *Henry III the Illustrious: margrave of Meissen - Britannica*, dostopno na: <https://www.britannica.com/biography/Henry-III-the-Illustrious>, pridobljeno: 4. 5. 2023.

²⁶ *Ottokars Österreichische Reimchronik*, MGH Deutsche Chroniken 5/1, ur. Joseph Seemüller (Hannover, 1890, 1893), vrstice 1460–1745, MGH Dt. Chron. 5/1, str. 20 - 23 (dalje: *Ottokars Österreichische Reimchronik*).

²⁷ Hoensch, *Der Goldene König*, str. 41.

²⁸ Gerhard Pferschy, "König Ottokar II., Herrscher der Steiermark, und Graz", *Zeitschrift des Historischen Vereins für Steiermark*, št. 94 (2003), str. 9–10 (dalje: Pferschy, "König Ottokar II., Herrscher der Steiermark, und Graz").

Zavzetje vojvodine Avstrije je bilo za Otokarja hitro in enostavno. V marsikaterem pogledu je bil njegov napredek tako hiter, da je s tem preprečil vmešavanje kakršnekoli zunanje sile, ki bi mu lahko konkurirala.²⁹ Prav tako je hitro na svojo stran pridobil lokalno plemstvo ter del štajerskega plemstva v okolici Dunajskega Novega mesta. V tej začetni fazi, tik po njegovem prihodu, je potrjeval skoraj vse, kar so zahtevali plemiči in ministeriali, saj si je s tem želel zagotoviti njihovo lojalnost. Tudi vsa avstrijska mesta je Otokar brez večjih težav dobil na svojo stran.³⁰ Do dokončne utrditve oblasti je prišlo 11. februarja 1252, ko je prišlo do poroke med Otokarjem in Margareto Babenberško. Ob tej priložnosti so bili prisotni tudi razni štajerski plemiči. Iz tega je razvidno, da je Otokar želel na svojo stran pridobiti tudi njih in s tem razširiti svoj nadzor tudi na sosednjo vojvodino, v kateri so nekoč vladali Babenberžani.³¹

²⁹ Pferschy, "König Ottokar II., Herrscher der Steiermark, und Graz", str. 10.

³⁰ Härtel, "Böhmens Ausgriff nach Süden", str. 205–206.

³¹ Hoensch, *Der Goldene König*, str. 42.

3. BOJI ZA KOROŠKO, KRANJSKO IN ŠTAJERSKO

3.1. Ogrska oblast na Štajerskem in Otokarjeva utrditev oblasti v Avstriji

Otokarju II. je uspelo relativno hitro zase pridobiti vojvodino Avstrijo in podporo tamkajšnjega plemstva in mest. Predvsem manjši uspeh pa je imel na sosednjem Štajerskem, kjer so se plemiči razdelili v več taborov. Tako je Otokarju le na severu uspelo utrditi svojo oblast.³² Njegovo vladavino je podrpla skupina deželnih gospodov, ki je bila mnenja, da morata Štajerska in Avstrija biti povezani in imeti skupnega vladarja. Na čelu te skupine je bil verjetno Ulrik Liechtensteinski. Precej večji delež štajerskih deželnih gospodov pa si je za novega vladarja želelo Henrika XIII.,³³ sina takratnega bavarskega vojvode. Henrika so med drugim podpirali tudi Wildonski gospodje, Sigfrid Marenberški in Friderik V. Ptujski. Sin bavarskega vojvode pa se je bil primoran ponujeni priložnosti kmalu odpovedati, saj je njegov tast ogrski kralj Bela IV. imel sam željo zavladati na Štajerskem. Tabor, ki je za svojega novega vladarja sprva podpiral Bavarca, se je kmalu zatem obrnil na ogrskega kralja.³⁴

Kralju Beli je uspelo na svojo stran pridobiti velik del štajerskega plemstva. Svoj vpliv nad vojvodino pa je želel povečati še z organiziranjem poroke med Gertrudo Babenberško in njegovim sorodnikom rutenskim knezom Romanom Hališkim.³⁵ S tem sta obe še živeči pripadnici Babenberžanov postali orodje v političnem boju za vojvodino Štajersko med Otokarjem II. in Belo IV.³⁶

Avgusta 1252 je prišlo do pogajanj v Linzu, ki so se končala z Otokarjevo pridobitvijo mesta Steyr in območja Traungau. Kmalu za tem je Otokar na svojo stran pridobil tudi območje Pitten. Na splošno je bil uspešen pri pridobivanju avstrijskega in severnoštajerskega meščanstva na svojo stran, saj so številna mesta pričakovala, da bo za njih dobro poskrbel, tako kot bi naj pred tem že poskrbel za mesta na Češkem in Moravskem. Tudi med duhovščino je imel Otokar veliko podpornikov, in sicer še iz časa, ko se je na strani papeža boril proti

³² Härtel, "Böhmens Ausgriff nach Süden", str. 206.

³³ Henrik XIII. (1235–1290) iz dinastije Wittelsbachov, je bil od leta 1253 bavarski vojvoda in eden izmed kandidatov za položaj vojvode Štajerske. *Henry XIII, Duke of Bavaria*, dostopno na: https://pantheon.world/profile/person/Henry_XIII,_Duke_of_Bavaria/, pridobljeno: 7. 5. 2023.

³⁴ Krones, "Die Herrschaft König Ottokar's II. von Böhmen in Steiermark", str. 50.

³⁵ Roman Hališki (1230–1258) oz. Roman Danylovyh, je bil rutenski knez in zaveznik Bele IV. *Roman Danylovyh – Internet Encyclopedia of Ukraine*, dostopno na: <https://www.encyclopediaofukraine.com/display.asp?linkpath=pages%5CR%5CO%5CRomanDanylovyh.htm>, pridobljeno: 7. 5. 2023.

³⁶ Krones, "Die Herrschaft König Ottokar's II. von Böhmen in Steiermark", str. 51.

nekdanjemu cesarju Frideriku II. Hohenstaufu.³⁷ Ko pa se je jeseni istega leta odpravil v Gradec, ni bil deležen večje podpore s strani tamkajšnjega plemstva. S tem je postalo jasno, da nima nobene dejanske moči na južnem in vzhodnem delu vojvodine, torej tudi na območju današnje slovenske Štajerske. Otokar je sicer zase še nekaj časa uporabljal naziv štajerski vojvoda, vendar ozemlju v realnosti ni v celoti zavladal. Večina južnega plemstva je stopila na stran Bele IV. Štajerska se je tako znašla v nestabilni situaciji, kjer je bila razdeljena na dva dela, večjim delom pod ogrskim kraljem in manjšim severnim pod Otokarjem.³⁸

Leto 1253 je zaznamovalo obdobje neprestanih bojov. Moravskemu mejnem grofu je na jugovzhodu grozil ogrski kralj, na zahodu pa njegov zaveznik bavarski vojvoda. Ogrske čete so uspele prodreti v Avstrijo in Moravsko. 22. septembra je umrl češki kralj Venčeslav I, zato se je Otokar vrnil v Prago, da bi utrdil svoj nov kraljevi položaj. Tam je ostal vse do konca februarja 1254. Od konca leta 1253 se je konflikt nekoliko umiril, saj je bavarski vojvoda umrl, njegov mlajši sin Henrik XIII. pa se je s svojimi enotami vrnil domov. Tudi ogrski kralj je svoje enote začel počasi umikati iz Avstrije, najverjetneje zaradi posredovanja papeža, ki je želel dokončno rešiti vprašanje babenberške dediščine in v obeh vojvodinah vzpostaviti mir.³⁹

Da bi se boji za Štajersko čim prej končali, so se na začetku aprila 1254 odprla pogajanja o razdelitvi vojvodine, ki sta ju vodila nadškof Benedikt iz Kaloče⁴⁰ in škof Bruno iz Olomuca.⁴¹ Na teh pogajanjih sta se dogovorila o pogojih za premirje med obema vladarjema.⁴² 3. aprila je bil dokončno sklenjen mir, na podlagi katerega so štajerske posesti severno od Semmeringa pripadale Otokarju, preostali del vojvodine na jugu pa Beli.⁴³ S tem so bili vojvodini Štajerski odvzeta območja Traungau in Pitten, skupaj z Dunajskim Novim mestom. Od takrat naprej so ta območja spadala k vojvodini Avstriji, ki jo je dobil Otokar.⁴⁴

S tem tako imenovanim budimskim mirovnim sporazumom sta bili pomirjeni tudi zahtevi obeh še živečih Babenberžank. Otokarjeva žena Margareta se je morala sprijazniti z

³⁷ Erhard Dzimirsky, *Das Spätmittelalter 1246–1519* (Wien, 1999), str. 9 (dalje: Dzimirsky, *Das Spätmittelalter*).

³⁸ Pferschy, "König Ottokar II., Herrscher der Steiermark, und Graz", str. 10–11.

³⁹ Heinz Dopsch, Karl Brunner in Maximilian Weltin, *Die Länder und das Reich: der Ostalpenraum in Hochmittelalter 1122–1278* (Wien, 1999), str. 448 (dalje: Dopsch idr., *Die Länder und das Reich*).

⁴⁰ Benedikt je bil nadškof Kaloče in kasneje nadškof Eszstergoma ter svetovalec ogrskega kralja Bele IV. Umrl je leta 1261. *Archbishop Benedek – Catholic-Hierarchy*, dostopno na: <https://www.catholic-hierarchy.org/bishop/benedek.html>, pridobljeno: 7. 5. 2023.

⁴¹ Bruno iz Olomuca (1205–1281) je bil olomuški škof in eden izmed glavnih svetovalcev Otokarja II. *Bruno ze Schauenburka – Knihovna Univerzity Palackého v Olomouci*, dostopno na: https://library.upol.cz/arl-upol/cs/detail-upol_us_auth-0128786-Bruno-ze-Schauenburka-asi-12051281/, pridobljeno: 7. 5. 2023.

⁴² *Urkundenbuch des Herzogtums Steiermark, Bd. 3, 1246–1260, ur. Josef Zahn, Gerhard Pferschy* (Graz, 1903), št. 138 (dalje: UBSt III).

⁴³ *Gradivo za slovensko zgodovino v srednjem veku, 6/1*, Ur. France Baraga na podlagi gradiva Boža Otorepca (Ljubljana, 2002), št. 232 (dalje: GZS VI).

⁴⁴ Bernhard Reismann, *Steiermark: Eine Geschichte des Landes* (Wien, 2012), str. 71–72 (dalje: Reismann, *Steiermark*).

izgubo vojvodine Štajerske. Gertruda pa je v zameno za odpoved Avstrije dobila nekaj uradov na Štajerskem. Njena zveza z rutenskim knezom Romanom se je kmalu končala, zato je od leta 1254 dalje živela v Judenburgu, v veliki meri umaknjena od političnega življenja. Vendar se svojim zahtevam in zahtevam njenega sina nad obema vojvodinama ni nikoli povsem odpovedala.⁴⁵ Konec aprila 1254 sta se Otokar in Bela srečala v Bratislavi, kjer sta ratificirala prej omenjeni budimski mirovni sporazum. Pri srečanju sta bila prisotna tudi Otokarjeva bratranca Filip Spanheimski in njegov starejši brat Ulrik.⁴⁶ Mir med Otokarjem in Belo je bil sicer formalno sklenjen, vendar je bilo jasno, da med njima ni prišlo do popolnega sporazuma. Osebno sovraštvo in nezaupanje je ostalo prisotno na obeh straneh. Otokar se ni želel sprijazniti z izgubo večinskega dela Štajerske, medtem ko se tudi Bela ni povsem odpovedal svojim ambicijam v Avstriji. Je pa Otokarju mirovni sporazum omogočil, da je začel z reorganizacijo novo pridobljenih ozemelj in z vladanjem v kraljevini Češki, kjer je od smrti svojega očeta deloval kot novi kralj. Na Štajerskem pa se je začelo obdobje ogrske vladavine.⁴⁷

Kmalu po koncu bojev z Belo je Otokar v Avstriji razglasil deželni mir. Pri tem je šlo za pogodbo med njim in višjim avstrijskim plemstvom. Češki kralj je podelil skupini plemičev, ki mu je pomagala pri njegovi pridobitvi vojvodine, številne pravice in privilegije. To skupino so sestavljali predvsem maloštevilni višji svobodni plemiči in vplivnejši ministeriali. Skupaj so v času Otokarjeve odsotnosti v njegovem imenu vladali vojvodini Avstriji. Imeli pa so tudi pomembno vlogo pri sodstvu. Posamezni plemiči so ta namestniški organ pogosto izrabljali za povečanje lastnih dohodkov predvsem na škodo nižjega plemstva ter deloma tudi na škodo duhovščine in meščanstva.⁴⁸

Kljub temu da je veliko upravnih zadev prepustil višjemu plemstvu, je tudi sam posvečal veliko časa in truda vladanju Avstrije. V prvih letih po miru z Ogrsko je bil v številnih pogledih celo bolj aktiven v Avstriji kot pa na Češkem. Najverjetneje je bil razlog za to ta, da je bil njegov položaj v vojvodini, predvsem na začetku, bolj negotov kot pa njegov položaj v njegovi domovini. V povprečju je Otokar v zgodnjem obdobju svoje vladavine vojvodino obiskoval vsaj dvakrat letno in je tam bival okoli pet mesecev. Iz tega je razvidno, da mu je

⁴⁵ Dopsch idr., *Die Länder und das Reich*, str. 448.

⁴⁶ Ulrik III. Spanheimski (1220–1269), starejši brat Filipa Spanheimskega, je bil kranjski mejni grof in od leta 1256 vojvoda Koroška. *Ulrich (III.) von Spanheim (Sponheim) – Deutsche Biographie*, dostopno na: <https://www.deutsche-biographie.de/pnd133129950.html?language=en>, pridobljeno: 8. 5. 2023.

⁴⁷ Hoensch, *Der Goldene König*, str. 51–52.

⁴⁸ Andreas Kusternig, *Die Zeit König Ottokars in Österreich: (1251–1276/78)* (St. Pölten, 1978), str. 10 (dalje: Kusternig, *Die Zeit König Ottokars in Österreich*).

njegova vladavina nad Avstrijo pomenila zelo veliko in da ji je, če je to zmožel, želel efektivno in pravično vladati.⁴⁹

Z naslonitvijo na avstrijsko lokalno plemstvo si je Otokar zagotovil desetletje sorazmerne lojalnosti in miru. Bolj ostro pa je nastopal s tistim delom plemstva, ki ga v boju za babenberško dediščino ni podpiral. Predvsem je tukaj šlo za nižje plemstvo, od katerega je zahteval, da vrnejo vse cerkveno posestvo in imetje, ki so ga nezakonito prejeli po smrti Friderika II. Prepirljivega. Ostro je nastopil tudi proti nekaterim dunajskim meščanom, ki so v času vojne stali na strani Ogrov. Tako je dal dva vidnejša meščana, ki sta sodelovala z nasprotnikom, obglaviti. Od takrat naprej pa je Dunaj vendarle trdno stal na strani Otokarja, saj je ta veliko investiral v gospodarsko rast tega mesta.⁵⁰

Tudi Dunajskemu Novemu mestu je posvetil veliko pozornosti in mu skupaj z Dunajem že aprila leta 1253, torej še pred samo sklenitvijo miru z Ogrsko, podelil začasno davčno olajšavo. Prav tako je obema mestoma podelil dodatne privilegije glede izgradnje mestnega obrambnega sistema. Na druga avstrijska mesta se Otokar pri svoji vladavini ni mogel opreti v tolikšni meri, saj ta niso bila gospodarsko dovolj močna oz. politično dovolj samostojna. Otokar si je poskusil zagotoviti tudi podporo duhovščine. To mu je uspelo predvsem s potrjevanjem starih in s podeljevanjem novih privilegijev raznim samostanom in škofijam.⁵¹ Tako je npr. že leta 1253 sekovski škofiji predal posesti pri Leibnitzu, ki so nekoč pripadale grofom von Plain. Prav tako jim je v naslednjem letu podelil patronat nad vasjo Mutmannsdorf pri Dunajskem Novem mestu.⁵² Nekoliko kasneje, leta 1258, je samostanu Kremsmünster potrdil stare privilegije iz časa Friderika II. Prepirljivega.⁵³ Več truda je vložil v izboljšanje odnosov z drugimi pomembnimi škofijami, kot so bile npr. škofije Passau, Freising in Regensburg. Otokar je s svojim aktivnim delovanjem do konca leta 1254 celotno vojvodino pacificiral in v popolnosti podvrigel svoji vladavini.⁵⁴

Otokar II. Přemysl je imel ambicije tudi zunaj kraljevine Češke in vojvodine Avstrije. Po smrti cesarja Friderika II. je do leta 1254 kot nemški kralj vladal njegov sin Konrad IV.⁵⁵

⁴⁹ Hoensch, *Der Goldene König*, str. 53.

⁵⁰ Dopsch idr., *Die Länder und das Reich*, str. 450.

⁵¹ Hoensch, *Der Goldene König*, str. 54.

⁵² *Urkundenbuch des Herzogtums Steiermark, Bd. 3, 1246–1260*, ur. Josef Zahn (Graz, 1903), št. 122, 140 (dalje: UBSt III).

⁵³ *Urkundenbuch des Herzogtums Steiermark, Bd. 1-3*, ur. Hans Pirchegger, Otto Dungern (Graz, 1949), št. 49 (dalje: UBSt I-III).

⁵⁴ Hoensch, *Der Goldene König*, str. 54.

⁵⁵ Konrad IV. (1228–1254) je bil sin cesarja Friderika II. in od leta 1237 do svoje smrti maja leta 1254 nemški kralj. *Conrad IV: king of Germany – Britannica*, dostopno na: <https://www.britannica.com/biography/Conrad-IV>, pridobljeno: 8. 5. 2023.

Ko je tudi ta umrl, je za nekaj let vladal nekdanji protikralj, Viljem II. Holandski.⁵⁶ Številni nemški knezi se z njegovo vladavino niso strinjali in so kot potencialnega novega nemškega kralja videli Otokarja. Češki vladar je želel situacijo izkoristiti in je zato začel skrivna pogajanja z različnimi nemškimi knezi. Na svojo stran je želel dobiti tudi takratnega papeža Inocenca IV.⁵⁷ V ta namen se je decembra leta 1254 odpravil na križarski pohod proti baltskim Prusom. Na pohodu ga je spremljal tudi del avstrijskega plemstva. Že na začetku naslednjega leta je papež Inocenc IV. umrl. Po prejemu te novice se je Otokar januarja 1255 vrnil v svojo domovino.⁵⁸ Kmalu po koncu križarskega pohoda je nemški viteški red ob baltiški obali ustanovil novo mesto, ki ga je na čast češkega kralja Otokarja poimenoval Königsberg – kraljevi hrib.⁵⁹

Novi papež Aleksander IV.⁶⁰ je v celoti podpiral Viljema II. Holandskega v vlogi nemškega kralja in ni želel podpreti češkega vladarja. Zato je Otokar svoje načrte o pridobitvi nemške krone začasno preložil. Ko pa je leta 1256 Viljem umrl in je bil nemški prestol znova prazen, se je spet pojavila priložnost za pridobitev nemške krone. Zaradi svoje ekspanzivne zunanje politike in nedavne pridobitve vojvodine Avstrije pa je bil češki kralj za druge nemške kneze premočan in ga zato niso želeli izvoliti. Volilni knezje so si namreč za nemškega kralja želeli nekoga, ki ne bi zmožl vladati samostojno in brez njihove podpore. Raje bi za nemškega kralja izvolili relativno šibkega vladarja, ki bi ga lažje manipulirali.⁶¹

Leta 1257 je prišlo do ponovnih volitev. Do srede 13. stoletja je postala navada, da je novega nemškega kralja izvolilo šest ali sedem najvplivnejših nemških knezov. Volilna pravica češkega kralja je bila nekoliko vprašljiva zaradi njegovega slovanskega porekla. Glavna kandidata sta bila Rihard Cornwallski⁶² in Alfonz X. Kastiljski.⁶³ Trije volilni knezi so januarja

⁵⁶ Viljem II. Holandski (1227–1256) je bil leta 1248 izvoljen kot nemški kralj in je deloval kot protikralj zoper Friderika II. Hohenstaufa. Med leti 1254 do 1256 pa je Viljem vladal kot edini nemški kralj. *William II: count of Holland – Britannica*, dostopno na: <https://www.britannica.com/biography/William-II-count-of-Holland>, pridobljeno: 8. 5. 2023.

⁵⁷ Inocenc IV. (1195–1254) je bil papež med leti 1243 in 1254 ter nasprotnik cesarja Friderika II Hohenstaufa. Inocenc je Friderika, kljub njegovemu križarskemu pohodu večkrat izobčil. Eden izmed glavnih razlogov za sovraštvo je bilo tekmovanje med papežem in Friderikom za vpliv na Apeninskem polotoku. Leta 1254 pa je izobčil tudi njegovega sina Konrada. *Innocent IV: pope – Britannica*, dostopno na: <https://www.britannica.com/biography/Innocent-IV>, pridobljeno: 8. 5. 2023.

⁵⁸ Dopsch idr., *Die Länder und das Reich*, str. 450.

⁵⁹ Kusternig, *Die Zeit König Ottokars in Österreich*, str. 11.

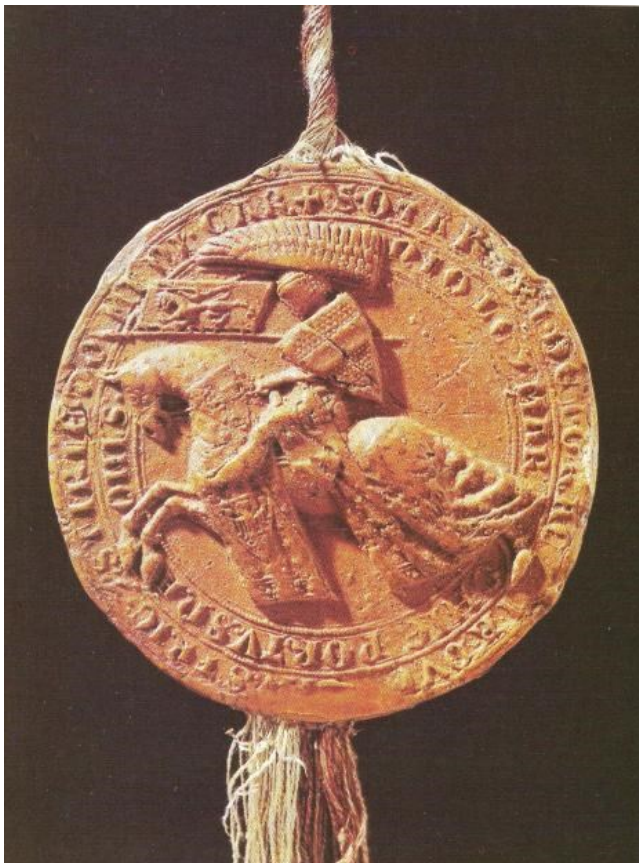
⁶⁰ Aleksander IV. (1199–1261) je bil papež med leti 1254 in 1261. Aleksander je bil velik nasprotnik še zadnjega živečega Hohenstaufa Konradina III. *Alexander IV: pope – Britannica*, dostopno na: <https://www.britannica.com/biography/Alexander-IV-pope>, pridobljeno: 8. 5. 2023.

⁶¹ Dopsch idr., *Die Länder und das Reich*, str. 450.

⁶² Rihard Cornwallski (1209–1272), je bil nemški kralj med leti 1257 in 1272 ter rival Alfonza X. Kastiljskega. *Richard: English claimant to the Holy Roman Empire – Britannica*, dostopno na: <https://www.britannica.com/biography/Richard>, pridobljeno: 8. 5. 2023.

⁶³ Alfonz X. Kastiljski (1221–1284) je bil kralj Kastilije in nemški kralj med leti 1257 in 1275. Bil je protikralj ter nasprotnik Riharda Cornwallskega in kasneje Rudolfa I. Habsburškega. *Alfonso X: king of Castile and Leon - Britannica*: <https://www.britannica.com/biography/Alfonso-X>, pridobljeno: 8. 5. 2023.

1257 v Frankfurtu glasovali za Riharda, trije pa so podpirali Alfonza. Otokar ni bil prisoten v Frankfurtu in je s svojim glasovanjem odlašal. S tem je želel izkazati svojo moč in vpliv znotraj Svetega rimskega cesarstva, hkrati pa je želel v zameno za svoj glas iztržiti čim več od morebitnega novega nemškega kralja. Rihard je sprva zmotno mislil, da je imel Otokarjevo podporo in njegov glas. Istega meseca, ko so se zbrali volilni knezi v Frankfurtu, so k Rihardu prispeli Otokarjevi poslanci, ki naj bi mu zagotovili, da bi v primeru njegovega prihoda v Sveto rimsko cesarstvo imel podporo češkega kralja. Po tem dogodku ni veliko znanega o Otokarjevih poslancih na Rihardovem dvoru ali na splošno znotraj cesarstva. Šele aprila je postalo jasno, da je Otokar za novega nemškega kralja podprl Alfonza X., vendar je kasneje spet spremenil svoje mnenje in dal svoj glas Rihardu. Češki kralj je uspešno izigraval oba kandidata. S tem je dokončno utrdil vpliv svojega kraljestva znotraj cesarstva in svojim naslednikom zagotovil knežjo volilno pravico. Hkrati pa mu je šibka oblast nemškega kralja omogočala lažjo ekspanzijo znotraj cesarstva.⁶⁴

Slika 2: Otokarjev kraljevi pečat⁶⁵

⁶⁴ Frank R. Lewis, "Ottokar II of Bohemia and the Double Election of 1257", *Speculum* 12, št. 4 (1937), str. 512–515.

⁶⁵ Otokarjev kraljevi pečat. *Signet of Přemysl Otakar II* – *Wikimedia Commons*, dostopno na: <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/c/c2/PecetpoII.jpg>, pridobljeno: 9. 5. 2023.

Poleg kraljevine Češke in vojvodine Avstrije je Otokar v času interregnuma v veliki meri obvladoval tudi salzburško nadškofijo. Tej ni vladal neposredno, temveč posredno preko takratnega izvoljenega salzburškega nadškofa in njegovega bratranca Filipa Spanheimskega, ki je bil obenem tudi sposoben vojskovodja. S pomočjo svoje pozicije kot salzburški nadškof je poskušal znova pridobiti posesti, ki jih je njegova rodbina izgubila v preteklih letih. Zato je pogosto prišel v spor s sosednjo vojvodino Bavarsko. Zaradi tega samosvojega vedenja, pri čemer se je bolj posvečal svojim rodbinskim dolžnostim kot pa duhovnim, je bil leta 1257 odstavljen od funkcije salzburškega nadškofa. Njegov namestnik je bil sekovski škof Ulrik.⁶⁶ Filip pa se salzburški nadškofiji ni želel odpovedati brez boja. S pomočjo njegovega očeta, koroškega vojvode, in s pomočjo Otokarja, mu je uspelo znova pridobiti nadzor nad nadškofijo. Filip je zaradi te pomoči postal od Otokarja osebno odvisen. S tem je češki kralj pridobil pomembnega in koristnega zaveznika tako proti Bavarski kot pozneje tudi proti Ogrski.⁶⁷ Otokar je tesno sodeloval tudi z drugimi škofijami in nadškofijami, ki so delovale v Avstriji in na Češkem. Izpostaviti je treba tudi njegove težnje po izboljšanju duhovnega stanja v avstrijski vojvodini, kjer so se začeli pojavljati znaki heretičnih gibanj, in sicer predvsem med kmečkim prebivalstvom. Češki kralj je proti njim ostro nastopil ter pri tem prosil za pomoč pasavskega škofa Otona iz Lonsdorfa.⁶⁸ Pasavski škof se je že pred Otokarjevo prošnjo sam zavzemal za reformo in izboljšavo cerkvenih zadev v Avstriji in se je na poziv češkega vladarja tudi pozitivno odzval. Na podlagi tega, da je Otokar po svojem prihodu v novo pridobljeno vojvodino večkrat obdaroval razne samostane, da je izdal in potrdil privilegije raznim škofijam, da se je udeležil križarskega pohoda in da se je trudil za izboljšanje duhovnega stanja v Avstriji, se da razbrati, da je pri svoji vladavini imel trdno podporo avstrijske duhovščine. S svojim tesnim sodelovanjem z raznimi cerkvenimi institucijami si je izboljšal ugled tudi pri štajerski duhovščini, ki je za Otokarja predstavljala potencialnega zaveznika v prihodnosti, v primeru, da bi mu uspelo izgnati Belo in zavladati tudi tam.⁶⁹

Otokarjeva vladavina v Avstriji je pustila svoje sledi tudi na arhitekturnem področju. Češki kralj je namreč sezidal oz. sofinanciral izgradnjo številnih stavb. Med njimi so tudi

⁶⁶ Ulrik iz Sekave, je sprva bil sekovski škof, nato pa od leta 1257 nominalni salzburški nadškof, dejansko pa je nadškofijo kontroliral Filip Spanheimski. *Ulrich I. – Salzburger Nachrichten*, dostopno na: https://www.sn.at/wiki/Ulrich_I., pridobljeno: 9. 5. 2023.

⁶⁷ Härtel, "Böhmens Ausgriff nach Süden", str. 209.

⁶⁸ Otto von Lonsdorf (1200–1265) je bil med leti 1254 in 1265 škof v Passau ter je bil v dobrih odnosih z Otokarjem II. Přemyslom. *Otto von Lonsdorf – Deutsche Biographie*, dostopno na: <https://www.deutsche-biographie.de/sfz74172.html>, pridobljeno: 9. 5. 2023.

⁶⁹ Peter Segl, *Ketzer in Österreich: Untersuchungen über Häresie und Inquisition im Herzogtum Österreich im 13. und beginnenden 14. Jahrhundert* (Paderborn, 1984), str. 155–158 (dalje: Segl, *Ketzer in Österreich*).

takšne, na katerih so bili vidni stilistični vplivi iz južne Češke. Takšni češki vplivi so vidni predvsem v gradnjah v avstrijskem mestu Krems an der Donau, še posebej v tamkajšnji dominikanski cerkvi. Številne gradnje so se začele še pred samim Otokarjevim prihodom ali pa so bile iniciative lokalnega plemstva, vendar je češki kralj njihovo gradnjo sofinanciral in dokončal. Globljega pomena pa je imelo samo povezovanje in mešanje avstrijske ter češke arhitekture ter posledično tudi kulture.⁷⁰

Medtem ko je Otokar od leta 1254 dalje vladal v Avstriji, je v sosednji vojvodini na jugu vladal njegov ogrski rival. Kralj Bela IV. je po mirovnem sporazumu z Otokarjem želel utrditi svojo pozicijo na Štajerskem. Ker je sam težko obvladoval celotno kraljevino Ogrsko in obenem še novo pridobljeno vojvodino, je v njej vladal s pomočjo takratnega slavonskega bana Štefana,⁷¹ ki ga je postavil za novega štajerskega deželnega glavarja.⁷²

Bela IV. je s pridobitvijo Štajerske sicer povečal svojo moč ter razširil svojo teritorialno oblast, vendar je hkrati s tem dobil tudi nove sovražnike. Odnosi med njim in Otokarjem so ostali hladni, vendar je premirje za nekaj časa obstalo. K temu je pripomoglo predvsem delovanje papeža Inocenca IV., ki je preko svojih delegatov poskušal ohraniti mir med sprtima vladarjema.⁷³ Prav tako pa je sedaj Bela mejil na Koroško in Kranjsko, kjer je od leta 1256 dalje vladal Otokarjev zaveznik Ulrik III. Spanheimski. Neposredno je mejil tudi na salzburško nadškofijo, kjer je glavno besedo imel Filip Spanheimski, ki je bil prav tako v dobrih odnosih s češkim kraljem. Hkrati je nadškofija imela tudi posesti znotraj same vojvodine Štajerske, zaradi česar so bili odnosi med Filipom in ogrskim kraljem vse prej kot prijateljski. Pri vladanju na Štajerskem se je Bela deloma oprl na ogrske plemiče, deloma pa na lokalno, predvsem južnoštajersko plemstvo. Omeniti je treba predvsem Gotfrida II. Mariborskega, ki je pod Belo opravljal funkcijo štajerskega deželnega sodnika.⁷⁴

Ironično je bil v prvih letih po pridobitvi Štajerske Bela IV. v najboljših odnosih prav z južnoštajerskim plemstvom, s katerim je bil v preteklosti večkrat sprt. Kljub temu mu jih je uspelo pridobiti na svojo stran, najbrž zaradi že prej obstoječih političnih in drugih stikov. Poleg že omenjenega Gotfrida II. je izmed plemičev s sedežem na območju današnje slovenske Štajerske pomembno pozicijo dobil tudi salzburški ministerial Friderik V. Ptujski. Prav njemu

⁷⁰ Thome Markus, "Bauen im Herzogtum Österreich unter Přemysl Otakar II. (1251–1276/78) Zum Problem einer politischen Deutung architektonischer Formen", *Zeitschrift für Architekturgeschichte*, št. 4 (2012), str. 40.

⁷¹ Štefan I. Gutkeled je bil slavonski ban in od leta 1254 do svoje smrti leta 1259 štajerski deželni glavar. *Stephan I Gutkeled – Alchetron*, dostopno na: <https://alchetron.com/Stephen-I-Gutkeled>, pridobljeno: 9. 5. 2023.

⁷² Martin Bele, *Pogumni vojaki in zviti politiki: boji in spletke spodnještajerskih plemičev v 13. stoletju* (Maribor, 2018), str. 28 (dalje: Bele, *Pogumni vojaki in zviti politiki*).

⁷³ GZS VI, št. 231.

⁷⁴ Pferschy, "König Ottokar II., Herrscher der Steiermark, und Graz", str. 11.

je leta 1255 Bela podelil ugledno pozicijo štajerskega maršala. Šele po letu 1256 je ogrskemu kralju uspelo svojo oblast utrditi tudi na območju zgornje Štajerske. Njegova vladavina, ki je vsaj na začetku imela veliko podpornikov predvsem pri plemstvu, pa je kmalu postala nepriljubljena. Bolje rečeno je bilo nepriljubljeno delovanje štajerskega deželnega glavarja Štefana. Ta se je še posebej zameril raznim plemičem in ministerialom, ko je od njih zahteval, da morajo vrniti razne posesti, ki so jih po smrti Friderika II. Prepirljivega odvzeli številnim samostanom in cerkvam. Dodatno nezadovoljstvo je izhajalo iz tega, da je v očeh plemstva opravljal funkcijo deželnega glavarja tujec. Zaradi tega so se začeli štajerski plemiči počasi obračati v stran od ogrskega kralja in se zgledovati po avstrijskem vojvodi Otokarju. Pomoč pa so iskali tudi pri koroškem vojvodi Ulriku Spanheimskem in njegovem bratu salzburškem nadškofu Filipu. Napetost med štajerskim plemstvom in ogrsko nadvlado, predvsem pa deželnim glavarjem, se je v naslednjih letih vedno bolj stopnjevalo in bližalo odkritemu uporu.⁷⁵

3.2. Otokarjeva pridobitev vojvodine Štajerske

Nestabilnost, ki je nastala znotraj Svetega rimskega cesarstva zaradi prisotnosti dveh nemških kraljev hkrati, je povzročila ponovno konfliktno stanje. Prišlo je do številnih novih sporov in odprtih bojov med posameznimi nemškimi knezi, ki so želeli odsotnost vladarske avtoritete izkoristiti za realizacijo svojih političnih ambicij. Eden izmed takšnih knezov je bil tudi Otokar. Še preden se je češki kralj lahko ponovno osredotočil na bojevanje z Belo za vojvodino Štajersko, pa je moral najprej utrditi svoj položaj v cesarstvu in si zavarovati svojo zahodno mejo. Zato je treba za nadaljnji potek dogodkov razumeti takratno stanje v sosednji vojvodini Bavarski. Leta 1253 je namreč umrl tamkajšnji vojvoda Oton II.,⁷⁶ s katerim se je Otokar boril že v njegovi prvi vojni za Štajersko. Po njegovi smrti sta si vojvodino razdelila njegova sinova Henrik XIII. in Ludvik II. Strogi,⁷⁷ pri čemer je mlajši sin Henrik dobil spodnjo Bavarsko, Ludvik pa zgornjo Bavarsko in Renski palatinat. Čeprav so sprva bili odnosi med Henrikom

⁷⁵ Dopsch idr., *Die Länder und das Reich*, str. 453.

⁷⁶ Oton II. Bavarski (1206–1253) iz dinastije Wittelsbachov, je bil od leta 1214 renski palatin in od leta 1231 vojvoda Bavarske. *Otto II. der Erlauchte – Deutsche Biographie*, dostopno na: <https://www.deutsche-biographie.de/sfz74101.html>, pridobljeno: 10. 5. 2023.

⁷⁷ Ludvik II. (1229–1294), z nazivom Strogi, je bil starejši brat Henrika XIII. Po smrti očeta je postal vojvoda zgornje Bavarske in renski palatin. *Ludwig II. der Strenge – Deutsche Biographie*, dostopno na: <https://www.deutsche-biographie.de/sfz70569.html>, pridobljeno: 10. 5. 2023.

XIII. in Otokarjem solidni, so se ti znova zaostri zaradi dogodkov v salzburški nadškofiji in pasavski škofiji.⁷⁸

Zaradi zavezništva, ki ga je Otokar imel z nedavno odstavljenim salzburškim nadškofom Filip Spanheimskim, je kmalu prišlo do neke vrste posredne vojne, kjer je češki kralj stal na strani Filipa, ogrski kralj pa na strani novega salzburškega škofa Ulrika.⁷⁹ V dogajanje v Salzburgu je bil vpleten tudi Henrik XIII., ki je želel zmanjšati vpliv češkega kralja v nadškofiji. Dodatno je prišlo med Bavarcem in Otokarjem do konflikta zaradi spora med Henrikom in pasavskim škofom Otonom iz Lonsdorfa. Henrik je od škofa zase zahteval razne advokatne pravice na območju pasavske škofije. Po drugi strani pa je ta od njega zahteval, da naj mu preda del dediščine od nedavno izumrle rodbine Bogenskih.⁸⁰ Otokar je pri tem sporu podpiral Otona iz Lonsdorfa, s katerim je že dlje časa sodeloval tudi pri prenovi duhovnega življenja v Avstriji, kjer sta se oba zavzemala za preprečitev širitve heretičnih gibanj med kmečkim prebivalstvom.⁸¹

Zaradi podpore, ki jo je Otokar nudil pasavskemu škofu, se je kmalu zameril bavarskemu vojvodi. Češki kralj se je Henrik XIII. dodatno zameril tudi ob volitvah novega nemškega kralja, kjer je Otokar sprva podpiral Alfonza X., Henrik pa Riharda Cornwallskega. 23. aprila 1257 je Otokar s pasavskim škofom sklenil formalno zavezništvo, pri čemer je imel podporo večine avstrijskega plemstva in češkega maršala. Kmalu po sklenitvi zavezništva so se začele priprave na vojno. Že avgusta istega leta se je Otokar odpravil v boj proti Bavarcem. Pod seboj je imel vojsko, sestavljeno iz avstrijskih, čeških, moravskih, salzburških in pasavskih oddelkov. Na njegovo presenečenje je naletel na trd bavarski odpor, na katerega ni bil pripravljen. Vojvodi Henrik je uspelo hitro reagirati in je z dobro oboroženo silo stopil nasproti Otokarjevi vojski. Pri obrambi so mu pomagali tudi bavarski in palatinski oddelki od njegovega starejšega brata vojvode Ludvika. Češki kralj je odlašal z direktnim napadom proti svojemu nasprotniku, morda zaradi velikosti bavarske vojske, morda pa si je le želel sam izbrati bolj primerno lokacijo za bitko. Ne glede na razlog je 15. avgusta za Marijino vnebovzetje prišlo do začasnega premirja, ki pa se je hitro spreobrnilo v umik Otokarjevih enot.⁸²

Umik, ki je kmalu postal neorganiziran in kaotičen, je omenjen tudi v Otokarjevi rimani kroniki. V njej je opisano, kako se je češki kralj umikal proti mestu Mühldorf, ob tem pa so ga

⁷⁸ Hoensch, *Der Goldene König*, str. 109.

⁷⁹ Dopsch idr., *Die Länder und das Reich*, str. 453.

⁸⁰ Bogenski so bili ena izmed vplivnejših plemiških rodbin na Bavarskem v 12. in 13. stoletju, prisotni pa so bili tudi na območju današnje Slovenije. Rodbina je izumrla leta 1242. *Bogenski – Slovenska biografija*, dostopno na: <https://www.slovenska-biografija.si/rodbina/sbi1019660/>, pridobljeno: 10. 5. 2023.

⁸¹ Hoensch, *Der Goldene König*, str. 110.

⁸² Prav tam, str. 111.

ves čas zasledovali Bavarci. Med begom naj bi izgubil veliko vitezov in konjev. Do prave katastrofe pa naj bi prišlo, ko je z vojsko pri Mühldorfu prečkal most čez reko Inn. Most naj bi se zaradi velikosti in teže njegove vojske med prečkanjem porušil in veliko ljudi naj bi se utopilo.⁸³ Otokarju samemu je uspelo prečkati reko, vendar je na drugi strani ostal ujet velik del njegove vojske. Vsi poskusi rešiti ujete vojake so spodleteli, zato so se po devetih dneh predali. Po predaji so morali predati vse svoje orožje, v zameno pa jim je bila dovoljena varna vrnitev domov. Češki kralj je doživel velik vojaški poraz, ki je sicer škodil njegovemu ugledu, ne pa tudi njegovi samozavesti. Henrik XIII. pa svoje zmage ni znal v celoti izkoristiti in se ni odločil za prodor proti Salzburgu, Avstriji ali Češki. Novembra 1257 je prišlo do mirovnega sporazuma med spodnjebavarskim vojvodo in pasavskim škofom, pri čemer je prišlo le do relativno majhne teritorialne predaje na škodo slednjega. Odnosi med Otonom iz Lonsdorfa in Henrikom so še kar nekaj časa ostali kritični tudi po premirju. Za Otokarja pa je pomembno, da Bavarec ni vojaško pomagal njegovemu ogrskemu kralju v bojih za Štajersko, ki so sledili leta 1259. Poraz je imel tudi dve nepričakovani pozitivni posledici za češkega kralja. Otokar je namreč v bojih z Bavarsko pridobil veliko vojaških izkušenj, s katerimi je bil bolje pripravljen na morebitna kasnejša bojevanja z Belo. Med drugim je spoznal, kako pomembna je ustrezna obrambna priprava v boju s številčno enakovrednim ali celo močnejšim nasprotnikom. Tako je začel po vrnitvi domov z gradnjo novih utrd ob meji z Ogrsko. Po drugi strani si je zagotovil lojalne zaveznike tako v Salzburgu kot tudi v pasavski škofiji, s čimer si je zavaroval hrbet v primeru morebitnega ponovnega konflikta z Bavarsko in v primeru vojaškega konflikta z Ogrsko preprečil vojno na dveh frontah.⁸⁴

Kar se tiče samega dogajanja na Štajerskem, je konec leta 1257 prišlo do upora proti Ogom, pri čemer je pomembno vlogo odigral Sigfrid Marenberški. Sam upor se je začel širiti po Dravski dolini.⁸⁵ Sigfrid, sin Alberta Marenberškega iz rodu Trušenjskih, je imel svoje središče moči prav v Radljah ob Dravi, kjer se je nahajala tudi marenberška trdnjava. Sigfrid je to območje skupaj s svojo ženo Rikardo skozi svoje življenje spremenil v pomembno gospodarsko in duhovno središče.⁸⁶ Kako se je upor začel, ni povsem jasno, vendar je bil verjetno uvod obtožba in vpoklic Sigfrida v Gradec s strani štajerskega deželnega glavarja Štefana. Sigfrid se ni odzval, kar je Štefana prisililo, da je začel oblegati njegove posesti. Nasilna reakcija štajerskega glavarja, ki je bil že pred tem nepriljubljen med lokalnim plemstvom,

⁸³ *Ottokars Österreichische Reimchronik*, vrstice 8910-8945, MGH Dt. Chron. 5/1, str. 117–118.

⁸⁴ Hoensch, *Der Goldene König*, str. 112.

⁸⁵ Bele, *Pogumni vojaki in zviti politiki*, str. 28–29.

⁸⁶ Jože Mlinarič, *Marenberški dominikanski samostan: 1251–1782* (Celje, 1997), str. 10–11 (dalje: Mlinarič, *Marenberški dominikanski samostan*).

je sprožila njihov upor. S Hartnidom II. Ptujskim na čelu, je štajersko plemstvo z Dravskega polja napadlo Štefana in njegovo vojsko ter jo uspešno pregnalo. Z zmago nad Štefanom je bila začasno odpravljena ogrska oblast na Štajerskem. Kljub sramotni izgubi pa se ogrski kralj Bela IV. vojvodini ni želel tako hitro odpovedati. Zato je poslal svojega sina Štefana V.⁸⁷ z veliko vojsko proti Dravskemu polju, da bi tam zlomil upor plemstva. Ogrski prestolonaslednik je prodril do Ptuja in začel z obleganjem mesta, ki je bilo pod nadzorom Ptujskih ter last salzburške nadškofije. V tem trenutku se povežeta dogajanja v Salzburgu in na Ptuju. Nominalni salzburški nadškof Ulrik je bil namreč na strani Ogrov in je sprva Štefana prosil, da mestu prizanese. Ker pa je bil ta odločen, da kaznuje upornega Hartnida, je bil Ulrik primoran Ptuj zastaviti Ogrom v zameno za denar in za vojaško pomoč proti Filipu Spanheimskemu.⁸⁸

Hartnid je po težkih bojih moral prepustiti mesto Štefanu, ki je imel naslednji dve leti prav na Ptuju svojo rezidenco.⁸⁹ Sin ogrskega kralja je bil od takrat dalje tudi štajerski vojvoda in se je pri svojem vladanju naslonil predvsem na severnoštajersko plemstvo, saj drugim zaradi nedavnega upora ni več zaupal. V tem trenutku je bilo videti, da je bila vojna sreča na strani škofa Ulrika, zato so se mu v boju proti Filipu pridružili nekateri štajerski plemiči in ministeriali. Njihov pohod, ki je bil predvsem roparskega značaja, je kmalu spodletel, čeprav so imeli ob tem pomoč ogrske vojske. Filip je bil zanj premočan nasprotnik, saj sta mu pomoč nudila njegov brat, koroški vojvoda Ulrik III., in bratranec, češki kralj Otokar II. Škof Ulrik Sekovski je bil v nekem trenutku celo ujet in za nekaj časa Filipov ujetnik. Kasneje je bil s posredovanjem Otokarja ponovno izpuščen, vendar politično vsaj začasno ni bil zelo aktiven.⁹⁰

Ogrski kralj Bela je v času teh spopadov zgodaj poleti leta 1259 poslal vojsko v smeri proti Koroški. Morda je želel presenetiti Otokarja in njegove zaveznike, v trenutku ko so bili osredotočeni na salzburško vprašanje. Vendar je bil ogrski pohod na Koroško odbit. Ta dva poraza sta štajerskim gospodom pokazala meje ogrske moči, ki so se počutili dovolj močne, da so se pozimi med letoma 1259 in 1260 ponovno uprli. Pri tem so bili podprti tako s koroške kot tudi z avstrijske strani. Upornikom je uspelo pregnati Štefana V. iz skoraj celotne Štajerske. Edino Ptuj je ostal v ogrskih rokah.⁹¹

⁸⁷ Štefan V. (1239–1272) je bil sin Bele IV. Med leti 1258–1260 je bil štajerski vojvoda, po smrti očeta pa tudi ogrski kralj. *Stephen V: king of Hungary – Britannica*, dostopno na: <https://www.britannica.com/biography/Stephen-V>, pridobljeno: 12. 5. 2023.

⁸⁸ Krones, "Die Herrschaft König Ottokar's II. von Böhmen in Steiermark", str. 61–62.

⁸⁹ Miha Kosi, "Visoki in pozni srednji vek (10.–15. stoletje)", v: *Slovenski zgodovinski atlas*, ur. Drago Bajt in Marko Vidic (Ljubljana, 2011), str. 71.

⁹⁰ Krones, "Die Herrschaft König Ottokar's II. von Böhmen in Steiermark", str. 62.

⁹¹ Pferschy, "König Ottokar II., Herrscher der Steiermark, und Graz", str. 12.

Vedno več upornih štajerskih plemičev je odprto stopilo na Otokarjevo stran. Marca 1260 je med njimi in Otokarjem prišlo do pogajanj na Dunaju. Na teh pogajanjih jih je češki kralj na svojo stran želel privabiti s številnimi obljubami. V primeru, da bi mu uspelo pregnati OGRE, naj bi pod njegovo vladavino prejeli razne privilegije. Med drugim je Henriku Liechtensteinskemu obljubil pozicijo deželnega sodnika, Ulriku Liechtensteinskemu pa pozicijo deželnega notarja. Prav tako je Otokar zase znova začel uporabljati naziv štajerski vojvoda, česar pred tem od mirovnega sporazuma iz leta 1254 dalje ni storil. Češki kralj se je zavedal, da je bil ogrski nadzor nad Štajersko zaradi nepriljubljenosti deželnega glavarja Štefana že dlje časa vse prej kot gotov. Upori južnoštajerskega plemstva in vojaški neuspehi so po letu 1257 to situacijo samo še poslabšali. Otokarjevo odkrito vmešavanje v štajerske zadeve pa je vojno med njim in Belo naredilo neizogibno.⁹²

Ogrski kralj Bela IV. In njegov sin Štefan V. sta se na začetku leta 1260 začela pripravljati na vojno z Otokarjem. Pri tem sta našla zaveznike pri raznih poljskih in rutenskih knezih ter pri nogajskih tatarjih, ki so bili zelo učinkoviti jezdec in lokostrelci. Tudi češki kralj Otokar je začel iskati zaveznike, ki bi mu pomagali pri njegovem boju z Ogrmi. Pomoč je našel pri svojem svaku Otonu III.,⁹³ mejnem grofu Brandenburga in pri svojih bratrancih, Henriku III.,⁹⁴ vojvodi Vraclava ter Vladislavu I.,⁹⁵ vojvodi Opola. Na svoji strani pa je imel tudi koroškega vojvodo Ulrika III. in njegovega brata Filipa. Spopadi med obema stranema so se začeli že marca, vendar je zaradi suše kmalu prišlo do premirja, ki naj bi trajalo vse do 24. junija. Otokar je čas premirja izrabil, da je začel z rekrutiranjem bojnikov na treh različnih lokacijah. Sam je svoje češke viteze zbral pri mestu Pisek na južnem Češkem, druga skupina, ki so jo sestavljali moravski, brandenburški in šlezijijski vitezi, pa se je pod vodstvom Bruna iz Olomuca zbrala pri moravskem mestu Porlitz. Tretja skupina se je pod nadzorom bratov Otona in Konrada iz rodbine Hardegg, zbrala pri avstrijskem naselju Staatz, kar pa je bilo v nasprotju z Otokarjevim ukazom. Češki kralj je namreč želel, da bi se ta skupina, ki so jo sestavljali predvsem avstrijski in štajerski vitezi, zbrala pri bolj utrjenem mestu Laa ob reki Thaya. Tam

⁹² Hoensch, *Der Goldene König*, str. 113–114.

⁹³ Oton III. (1215–1267) iz rodbine Askaničev je bil od leta 1220 do svoje smrti brandenburški mejni grof. Bil je tudi Otokarjev svak in zaveznik v bojih proti Ogrom. Oton je bil prav tako skupaj z Otokarjem prisoten pri križarskem pohodu proti pruskim Baltom leta 1255. *Otto III. – Deutsche Biographie*, dostopno na: <https://www.deutsche-biographie.de/sfz74109.html>, pridobljeno: 17. 5. 2023.

⁹⁴ Henrik III. (1227/1230–1266), z vzdevkom “Beli”, je bil med leti 1248 in 1266 šlezijijski vojvoda s sedežem v Vraclavu. Pripadal je šlezijijski veji Pjastov. *Heinrich III. – Deutsche Biographie*, dostopno na: <https://www.deutsche-biographie.de/pnd118876570.html>, pridobljeno: 17. 5. 2023.

⁹⁵ Vladislav I. (1225–1281) je pripadal šlezijijski veji rodbine Pjastov. Bil je vojvoda Opola ter sorodnik šlezijijskega vojvode Henrika III. *Wladislaw – Deutsche Biographie*, dostopno na: <https://www.deutsche-biographie.de/sfz75150.html>, pridobljeno: 17. 5. 2023.

naj bi na varnem počakala na njegov prihod. Ogrska vojska je izkoristila ranljivo pozicijo te tretje skupine in jo je 26. junija s pomočjo zasede premagala. S tem je Otokar izgubil precejšen del svoje vojske, s katero je želel pregnati Belo s Štajerskega.⁹⁶

Poraz tretje skupine vitezov je omenjen tudi v Otokarjevi rimani kroniki. V njej je tudi opisano žalovanje češkega kralja, ko je izvedel za izgubljeno bitko in za število umrlih vitezov. Med bitko naj bi umrlo tudi kar nekaj plemičev, med njimi tudi oba brata Hardegg. Po poročanju rimane kronike, naj bi se Otokar sam odpravil na mesto bitke, da bi se v živo prepričal o nastali tragediji. Pogled na veliko število izgubljenih vitezov pa naj bi ga zelo prizadel, in naj bi ga zato več ljudi poskusilo potolažiti, med njimi tudi sam koroški vojvoda Ulrik.⁹⁷

Po porazu štajerske in avstrijske skupine vitezov pri mestu Staatz je bila vojaška situacija češkega kralja kritična, saj je s tem izgubil precejšen del svoje vojske. Zmagovita ogrska vojska pa se je po uspešni zasedi začela pomikati proti jugu. Njej je sledila Otokarjeva vojska, ki je že od samega začetka imela težavo z vzpostavitvijo in ohranjanjem visoke morale, stanje pa se je še dodatno poslabšalo po nedavnem porazu pri Staatzu. Velike težave z motivacijo pa so imele tudi zavezniške vojaške enote. Zaradi začetnih porazov so nekateri zavezniki začeli dvomiti o Otokarjevi zmagi. Med njimi sta bila tudi brandenburški mejni grof in šlezijski vojvoda, ki sta celo razmišljala o vrnitvi domov, s čimer bi Otokar izgubil velik del svoje vojske. Težave so bile tudi pri oskrbi vojske s hrano. Čeprav je češkemu kralju uspelo s pomočjo dunajskih meščanov priskrbeti nekaj dodatne hrane, to ni zadoščalo za preskrbo celotne vojske. Zato so bile nekatere enote zadolžene same poiskati hrano, in sicer s pomočjo lovljenja ali pa celo s plenjenjem. Kljub vsem tem težavam se je Otokar odpravil proti naselju Kressenbrunn, vzhodno od Dunaja v kotlini reke Morave. Še preden je češkemu kralju uspelo postaviti svoje enote v ustrezno bojno formacijo, so Ogri zjutraj 12. junija 1260 začeli napad.⁹⁸

⁹⁶ Dopsch idr., *Die Länder und das Reich*, str. 454.

⁹⁷ *Ottokars Österreichische Reimchronik*, vrstice 6776-6900, MGH Dt. Chron. 5/1, str. 89-91.

⁹⁸ Ilustracija boja med ogrskim kraljem Belo IV. in češkim kraljem Otokarjem II. leta 1260 v bitki pri Kressenbrunn. *Battle of Kressenbrunn Thuróczy* – *Wikimedia Commons*, dostopno na: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/d/da/Battle_of_Kressenbrunn_Thur%C3%B3czy.JPG, pridobljeno: 18. 5. 2023.

Slika 3: Ilustracija boja med ogrskim kraljem Belo IV. in češkim kraljem Otokarjem II. leta 1260 v bitki pri Kressenbrunnu.⁹⁹

Bitka pri Kressenbrunnu se je začela z napadom kumanskih lokostrelcev. Gre za pripadnike turškega nomadskega plemena, ki so se bojevali na strani ogrske vojske. Njihov napad je bil sprva zelo uspešen in je pokončal veliko število Otokarjevih vitezov. Na tej točki je bilo videti, da bo ogrski prestolonaslednik Štefan V. premagal svojega nasprotnika. Do preobrata v bitki pa je prišlo, ko je okoli 7.000 avstrijskih, čeških in štajerskih težkih konjenikov izvedlo velik protinapad. Ogrska vojska ni zdržala pritiska konjeniškega napada in se je pognala v beg. Otokar je Štefana in njegove bojovnike zasledoval vse do Bratislave, vendar mu njega in preostanka ogrske vojske ni uspelo ujeti. Sama bitka pri Kressenbrunnu je bila velika zmaga za češkega kralja, v kateri naj bi se tudi sam skupaj s škofom Brunom iz Olomuca in zaveznikoma Filipom ter Ulrikom Spanheimskim izkazal s svojim pogumom. Žrtev je bilo veliko na obeh straneh, nedvomno pa je več izgub imela ogrska stran, ki je izgubila okoli 18.000 bojnikov na samem bojnem polju in dodatnih 14.000 bojnikov, ki so se med begom utopili v reki Moravi.¹⁰⁰

Zmaga nad Ogrji v bitki pri Kressenbrunnu je bila totalna. Dokaz za to je poročanje Otokarja papežu Aleksandru IV., da bi lahko z lahkoto zasedel celotno Ogrsko, če bi si to želel. Češki kralj je s svojimi zavezniki verjetno res imel dovolj moči, da bi okupiral velik del Ogrske,

⁹⁹ Dopsch idr., *Die Länder und das Reich*, str. 454.

¹⁰⁰ Hoensch, *Der Goldene König*, str. 116.

vendar je po vsej verjetnosti želel ohraniti krščanskega soseda, ki bi deloval kot ščit pred Mongoli. Otokar je s svojo zmago na bojnem polju odpravil tudi negativen vojaški ugled, ki si ga je pridobil nekaj let prej v že omenjeni vojni z Bavarsko. Po bitki pri Kressenbrunn se je osredotočil predvsem na izgradnjo novih obrambnih pozicij in gradov na meji z Ogrsko. Prav v tem času je bil npr. zgrajen obmejni grad Marchegg, ki ni imel le obrambne funkcije, temveč naj bi v primeru ponovne vojne služil kot varno zbirališče češke kraljeve vojske.¹⁰¹

Kmalu po bitki so se začela mirovna pogajanja. Do sklenitve premirja, pri kateri sta bila prisotna in imela pomembno vlogo brandenburški mejni grof in koroški vojvoda, je prišlo že avgusta istega leta. Ogrska vojska in uradniki so začeli zapuščati vsa ozemlja, ki so jih do takrat še nadzirali na Štajerskem. Dokončno so zapustili tudi mesto Ptuj. Med ogrskim umikom je prišlo do povračilnega napada štajerskega plemstva v smeri Varaždina. Ta napad je ogrozil tik pred tem sklenjeno premirje. Da ne bi prišlo do nadaljevanja bojev, je Otokar ob koncu avgusta razrešil svojo celotno vojsko. Nato pa je 22. avgusta zmagoslavno vkorakal v češko prestolnico.¹⁰²

Kljub premirju so se boji v obliki roparskih pohodov nadaljevali, kar lahko sklepamo iz pisma Bele naslovljenega pasavskemu škofu, v katerem se pritožuje nad štajerskimi bojevniki, ki naj bi pustošili na območju Varaždina.¹⁰³ Do ponovnih večjih bojev sicer kljub temu ni prišlo, je pa iz tega razvidno, da češki kralj v tem trenutku še ni imel popolnega nadzora nad štajerskim plemstvom. Otokar se je iz Prage odpravil na Štajersko, da bi bolje razumel tamkajšnje stanje. Decembra je bil v Gradcu, kjer je praznoval božič. Pred graško župnijsko cerkvijo je v tem času organiziral več zborovanj, na katerih so se udeležili skoraj vsi pomembnejši deželni gospodje. S tem so izrazili svojo odobritev Otokarja kot njihovega novega vladarja, čeprav so bili nekateri izmed njih nekoliko razočarani nad velikimi izgubami, ki so jih utrpeli, ko so se pod vodstvom češkega kralja bojevali proti Ogrom. Pri teh zborovanjih se je prav tako odločalo o nosilcih raznih deželnih služb. Tako je za deželnega glavarja zaradi svojega poguma v bojih z Ogrri Ulrika Liechtensteinskega nasledil Vok iz Rosenberga. Voku je s pomočjo vodilnih štajerskih deželnih gospodov uspelo stabilizirati notranje razmere in na Otokarjevo stran pridobiti pripadnike Gertrude Babenberške.¹⁰⁴ Nov štajerski vojvoda se je ob koncu leta vrnil na Češko, od koder je nadziral zadnjo fazo mirovnih pogajanj z Ogrsko. Hkrati pa je odobril Gertrudi vse njene pravice nad posestmi, ki jih je prejela v času ogrske nadvlade.

¹⁰¹ Dopsch idr., *Die Länder und das Reich*, str. 455.

¹⁰² Hoensch, *Der Goldene König*, str. 116–117.

¹⁰³ *Urkundenbuch der Herzogthums Steiermark, Band IV*, ur. Heinrich Appelt in Gerhard Pferschy (Graz, 1975), št. 2 (dalje: UBSt IV).

¹⁰⁴ Dopsch idr., *Die Länder und das Reich*, str. 455–456.

Pri mirovnih pogajanjih se Otokar zaradi kaotične situacije v Svetem rimskem cesarstvu, ni naslanjal na nemškega kralja, temveč se je raje naslonil na papeža, s katerim sta bila v dobrih odnosih tako on kot tudi ogrski kralj.¹⁰⁵

Zgodaj spomladi leta 1261 je bil dokončno sklenjen mir. V mirovnem sporazumu, ki je bil sprejet 31. marca na Dunaju, se je ogrski kralj moral odpovedati celotni vojvodini Štajerski. Otokar je pri tem moral še formalno priznati pravice nad vsemi posestmi, ki jih je Gertruda Babenberška dobila v času Bele IV. Prav tako pa naj bi prišlo do poroke med Otokarjem in vnukinjo Bele IV., Kunigundo iz Černigova,¹⁰⁶ kljub temu da je bil češki kralj še vedno poročen z Margareto Babenberško. S tema porokama naj bi bil zagotovljen dolgoročni mir med obema stranema, hkrati pa naj bi se končal tudi dolgoletni boj za babenberško dediščino. Otokarjeva vladavina se je od leta 1261 tako razširila tudi na Štajersko in s tem prvič tudi na ozemlje današnje Slovenije.¹⁰⁷

3.3. Otokarjeva vladavina na Štajerskem med leti 1261 in 1269.

Z Dunajskim mirovnim sporazumom je Otokar postal eden izmed najmočnejših in najvplivnejših vladarjev ne le v Svetem rimskem cesarstvu, temveč tudi v širšem evropskem prostoru. S pridobitvijo celotne Štajerske je bil v nekaterih pogledih celo močnejši od nemškega kralja samega, ki ni bil zmožen utrditi svoje avtoritete nad celotnim cesarstvom. Kljub Otokarjevi lastni moči, ki je temeljila predvsem na njegovi vladavini na Češkem in Moravskem, pa je pri boju z ogrskim kraljem vendarle imelo pomembno vlogo štajersko plemstvo. Prav njihovo nezadovoljstvo z Belo IV. je predstavljalo začetek procesa, ki se je končal z Otokarjevo pridobitvijo celotne vojvodine Štajerske. Kako je češki kralj v nadaljevanju postopal s štajerskim plemstvom, je bilo zato ključno. Uspešno in dolgotrajno vladanje na Štajerskem, je od Otokarja namreč zahtevalo nekatere druge vladarske sposobnosti, kot so bile potrebne pri sami pridobitvi vojvodine. Vladavina češkega kralja, ki je od leta 1261 segala tudi na današnja slovenska tla, je bila kljub njegovi lastni vojaški moči vendarle v veliki meri odvisna tudi od podpore štajerskega plemstva, meščanstva in duhovščine.¹⁰⁸

¹⁰⁵ Hoensch, *Der Goldene König*, str. 118–119.

¹⁰⁶ Kunigunda (1245–1285), je pripadala rutenski rodbini Černigovskih, stranski veji Rurikidov, katere člani so na začetku 13. stol. zbežali pred Mongoli na Ogrsko. Bila je tudi vnukinja ogrskega kralja Bele IV. in od leta 1261 Otokarjeva žena. *Königin Kunigunde von Halitsch – stammler-genealogie*, dostopno na: <https://stammler-genealogie.ch/getperson.php?personID=I8181&tree=StammlerBaum>, pridobljeno: 19. 5. 2023.

¹⁰⁷ Dopsch idr., *Die Länder und das Reich*, str. 455.

¹⁰⁸ Dzimirsky, *Das Spätmittelalter*, str. 10.

Otokar se je zavedal, da je bilo pomembno ohraniti dobre odnose z lokalnim plemstvom, vendar je bil hkrati tudi pod vtisom, da si je vojvodino v veliki meri pridobil sam s svojo vojaško močjo. Tako naj bi si z mečem zagotovil pravico vladavine nad Štajersko. To tezo podpira tudi dejstvo, da ni prišlo do formalnopravne obljube lojalnosti s strani štajerskih plemičev. Na njihovo odobravanje češkega kralja sicer namiguje njihova že omenjena udeležba na zborovanjih v Gradcu decembra leta 1260, vendar dokazov o formalni zaprisegi, tako imenovanega "Huldigungsakta" oz. poklonitvi ni bilo. Na Štajerskem je vladal relativno bolj avtoritativno in samovoljno, v primerjavi s predhodnimi štajerskimi vladarji. Za plemstvo je bilo to še toliko bolj problematično, ker je bilo navajeno na pravico do velike mere soodločanja in sovladanja še iz obdobja Traungaucev.¹⁰⁹ Na lokalno plemstvo se je češki kralj sicer ob svoji vladavini pogosto naslanjal, vendar je bil njihov vpliv pri vodenju vojvodine nekoliko bolj zapostavljen, predvsem v primerjavi z vplivom, ki so ga imeli pred njegovem prihodom.¹¹⁰

Nedvomno je bila pomembna politična poteza s strani Otokarja, ki je močno vplivala na legitimnost njegove vladavine na Štajerskem, njegova poroka s Kunigundo iz Černigova 25. oktobra 1261 v Bratislavi. S to poroko s 16-letno vnukinjo Bele IV., naj bi bil zagotovljen dolgoročen mir med češkim in ogrskim kraljem. Dva meseca kasneje je prišlo tudi do kronanja Kunigunde kot češke kraljice v Pragi.¹¹¹ Sama poroka je bila podrobno opisana tudi v Otokarjevi rimani kroniki. Avtor tega dela med drugim omenja tudi bogastvo in blišč, ki je bilo prisotno ob tem dogodku, ki naj bi se lahko primerjalo celo s porokami cesarjev. Ob sklenitvi poročne zveze med Otokarjem in Kunigundo naj bi bilo navzočih veliko ljudi, med drugim tudi veliko pripadnikov višjega in nižjega plemstva iz vseh dežel, ki jim je vladal Otokar. V rimani kroniki je celo omenjeno število sto tisoč ljudi, ki naj bi se napotilo na ogled te kraljeve poroke. Število je najverjetneje zelo pretirano, a je nedvomno šlo za zelo razkošno poroko z velikim številom udeležencev iz Otokarjevih in sosednjih dežel, med drugim tudi s Poljskega in Saškega, kar dodatno nakazuje na visok status, ki ga je imel Otokar med takratnimi evropskimi vladarji.¹¹²

¹⁰⁹ Traungauci, po vodilnih predstavnikih imenovani tudi Otokarji, so bili izvorno bavarska plemiška rodbina, katere pripadniki so bili med leti 1050 in 1180 mejni grofje, nato pa do leta 1192 vojvode Štajerske. *Traungauci – Slovenska biografija*, dostopno na: <https://www.slovenska-biografija.si/rodbina/sbi717728/>, pridobljeno: 20. 7. 2023.

¹¹⁰ Kusternig, *Die Zeit König Ottokars in Österreich*, str. 11–12.

¹¹¹ Kunigunda iz Černigova (1245–1285) iz rodbine Rurikidov je bila vnukinja Bele IV. in od leta 1261 žena češkega kralja Otokarja II. Po letu 1278 je kot regentka vladala na Češkem vse do njene smrti leta 1285. *Kunigunda of Slavonia: A dowager Queen who took a lover – History of Royal Women*, dostopno na: <https://www.historyofroyalwomen.com/kunigunda-of-slavonia/kunigunda-of-slavonia-a-dowager-queen-who-took-a-lover/>, pridobljeno: 20. 7. 2023.

¹¹² *Ottokars Österreichische Reimchronik*, vrstice 7700–7850, MGH Dt. Chron. 5/1, str. 102–103.

Poleg vsega razkošja in blišča pa je imela poroka med Otokarjem in Kunigundo tudi dolgoročne politične posledice, ki so se še posebej navezovale na Otokarjevo vladavino v Avstriji in na Štajerskem. V zgodovinski drami z naslovom "König Ottokars Glück und Ende", ki jo je napisal Franz Grillparzer,¹¹³ naj bi bila prav ločitev od Margarete in poroka s Kunigundo začetek političnega propada češkega kralja. Ločitev od Margarete je bila še posebej pomembna, saj je bila pri velikem delu štajerskega in avstrijskega plemstva ta še zmeraj videna kot legitimna dedinja obeh vojvodin. Ko se je Otokar od nje ločil, je s tem izgubil tudi del lastne legitimnosti in pravice do vladanja. Da je bil češki kralj pripravljen sprejeti to odločitev, pa je znak njegovega prepričanja o samem sebi. Prav tako je bila ta odločitev znak njegovega mišljenja, da si je z vojaško močjo dokončno uspel izboriti tako Avstrijo kot Štajersko in da za svojo vladavino ne potrebuje več poroke s pripadnico babenberške rodbine.¹¹⁴

Medtem ko Grillparzer v svojem delu kritizira Otokarjevo odločitev, pa je z vidika takratnega zgodovinskega obdobja šlo za povsem razumno politično potezo. Margareta je bila namreč veliko let starejša od češkega kralja in že ob njuni poroki je bilo vprašljivo, ali mu bo lahko zagotovila moškega potomca in posledično tudi legitimnega naslednika na češkem prestolu. Po koncu uspešnih bojov za Štajersko je prav to vprašanje nasledstva spet prišlo v ospredje. Zagotovitev nadaljevanja lastne rodbine ni bila izključno Otokarjeva osebna želja, temveč je bila ena izmed glavnih nalog vsakega srednjeveškega vladarja.¹¹⁵

Do ločitve od Margarete je s pomočjo Otokarju zvestih škofov prišlo že leta 1261. Nato pa je 20. aprila 1262 ločitev formalno potrdil tudi papež. Legitimnost, ki jo je s tem dejanjem izgubil, si je nato zaradi takratnih političnih razmerij v cesarstvu že kmalu ponovno pridobil nazaj. Avgusta leta 1262 mu je namreč cesar Rihard Cornwallski tudi pisno podelil oblast nad vsemi deželami, ki jim je takrat vladal, torej nad Češko, Moravsko, Avstrijo in Štajersko. Ta podelitev je utrdila Otokarjevo oblast, kljub temu da je bila formalnopravno pomanjkljiva. Rihard je Otokarju te dežele podelil le pisno, sam češki kralj pa ob tej podelitvi ni bil direktno prisoten. Prav tako si Rihard ob podelitvi ni zagotovil potrditve in podpore drugih cesarskih knezov. Pa vendarle, lahko leta 1262 govorimo o dokaj trdni Otokarjevi oblasti na Štajerskem, z določeno mero legitimnosti, ki ni temeljila le na vojaški moči, temveč je bila podprta tudi s strani samega cesarja. Z njegovo poroko s Kunigundo je prav tako prišlo do daljšega obdobja

¹¹³ Franz Grillparzer (1791–1872) je bil avstrijski dramatik, ki je napisal več zgodovinskih tragedij. Med njegovimi bolj znanimi deli sodi tudi zgodovinska tragedija "König Ottokars Glück und Ende", v kateri primerja Otokarjev zaton z vzponom njegovega glavnega rivala nemškega kralja Rudolfa I. Habsburškega. *Franz Grillparzer: Austrian dramatist – Britannica*, dostopno na: <https://www.britannica.com/biography/Franz-Grillparzer>, pridobljeno: 20. 7. 2023.

¹¹⁴ Dzimirsky, *Das Spätmittelalter*, str. 10.

¹¹⁵ Hoensch, *Der Goldene König*, str. 122.

miru z Belo. Prenehali so se tudi nekdanji roparski vdori Ogrov na Štajersko in v Avstrijo. Na zunanjepolitični ravni je sledilo obdobje relativnega miru. Zato se je lahko češki kralj temeljiteje osredotočil na notranjepolitična vprašanja. Na Štajerskem je kar kmalu začel s spremembami v upravnih zadevah. Pri tem v veliki meri ni deloval sam, temveč posredno preko deželnega glavarja in drugih od njega postavljenih uradnikov. Eden izmed Otokarjevih prvih pomembnejših korakov je bila izdaja ukaza o prenovi oz. o posodobitvi že obstoječega babenberžanskega urbarja, podobno, kot je to storil nekaj let prej v Avstriji. Posodobitev urbarja, ki je trajala več let, je imela predvsem finančno političen pomen. Iz nje je razvidno ogromno število posesti, ki so si jih zemljiški gospodje po smrti Friderika Prepirljivega protipravno prisvojili, in sicer večinoma na škodo raznih samostanov, cerkva in mest. Poleg tega je v tem kaotičnem obdobju prišlo tudi do gradnje številnih novih gradov, brez odobritve s strani vojvode.¹¹⁶

Otokar je od zemljiških gospodov zahteval vrnitev teh posesti in dobrin. S tem je želel doseči več stvari hkrati. Po eni strani si je s tem uspel pridobiti dodatno podporo pri duhovščini, pri samostanah in pri meščanstvu. Po drugi strani pa je želel povečati svojo lastno bogastvo z vrnitvijo nekdanjih deželnoknežjih posesti. Nedvomno pa je bila z vrnitvijo teh posesti oslABLJENA tudi moč plemstva, še posebej z uničenjem številnih na novo izgrajenih gradov. Tako je na Štajerskem v šestdesetih letih 13. stol. postopal podobno, kot je postopal v petdesetih letih v Avstriji. Nezadovoljstvo med plemstvom nad njegovim delovanjem je sicer bilo prisotno, vendar je bil Otokar zmožen ohraniti mir, predvsem s pomočjo štajerskega deželnega glavarja.¹¹⁷

Ob prisvojitvi Štajerske je Otokar za svojega deželnega glavarja zaradi njegovih vojaških dosežkov v boju proti Beli postavil Voka von Rosenberga, vendar je ta že 3. junija 1262 v Gradcu umrl. Z njegovo smrtjo je češki kralj izgubil sposobnega zaveznika, vojskovodjo in upravnika. Na poziciji štajerskega deželnega glavarja pa ga je zamenjal dolgoletni Otokarjev pristaš in eden izmed vodilnih članov njegovega ožjega vladarskega kroga Bruno iz Olomuca. Izbira tako vplivne osebnosti nakazuje na velik pomen, ki ga je Otokar pripisoval svoji oblasti na Štajerskem.¹¹⁸ Bruno je kmalu po njegovem prihodu v Gradec začel v deželi vzpovstavljanje mir in jo integrirati v širši sistem dežel, ki jim je vladal Otokar. Popolna pomiritev novo pridobljene vojvodine je bila še toliko bolj pomembna, zaradi njenega strateškega položaja v času še zmeraj odprtega spora za položaj salzburškega nadškofa.

¹¹⁶ Kusternig, *Die Zeit König Ottokars in Österreich*, str. 12–13.

¹¹⁷ Dzimirsky, *Das Spätmittelalter*, str. 10.

¹¹⁸ Krones, "Die Herrschaft König Ottokar's II. von Böhmen in Steiermark", str. 68.

Olomuški škof Štajerske ni nadziral s silo, temveč je poskušal sodelovati s plemstvom in je z njim sklepal razne kompromise. Pri tem mu je pomagal novi štajerski deželni sodnik grof Bernhard iz rodbine Pfannberskih.¹¹⁹ Bruno se je od prejšnjega štajerskega glavarja razlikoval že po tem, da ni sam razsojal pri sporih, temveč je upošteval razsodbe sodnikov. Zaradi svojega pravičnega delovanja je bil obče spoštovan in mu je uspelo v času svojega delovanja ohraniti mir. Nadziral je tudi razvoj novih in utrjevanje že obstoječih mest. Ogrski prodori v bojih za babenbersko dediščino so pokazali, kako ranljiva so bila naselja na Štajerskem, in sicer tudi naselja na območju današnje Slovenije. Zaradi teh vojnih izkušenj je prišlo do izgradnje nekakšnega obrambnega sistema, kjer so bila poleg gradov pomembna tudi dobro utrjena mesta. V obdobju Brunovega delovanja je treba omeniti predvsem podelitev mestnih pravic in s tem pravice do obzidja naselju Bruck na Muri.¹²⁰

Štajerski deželni glavar je s pomočjo novo nastalega urbarja prakticiral tudi Otokarjevo politiko, ki je od deželnih gospodov zahtevala vrnitev deželnoknežjih posesti. Bruno je bil pri tem tako uspešen, da so se deželnoknežji prihodki s Štajerskega v šestdesetih let zelo povečali. Na splošno lahko sklepamo, da je bil olomuški škof pri svojem delovanju izjemno učinkovit in da mu je uspelo Štajersko spraviti do takšne mere blagostanja, da Otokarju ni bilo treba osebno posredovati pri upravljanju vojvodine. Češki kralj se je zato le malo časa zadrževal na Štajerskem. Po zmagi nad Ogri je bil v vojvodini do leta 1269 navzoč le petkrat, in sicer 25. julija leta 1262 ter 25. in 26. julija leta 1263 v Dunajskem Novem mestu. Prav tako je obiskal Gradec aprila leta 1265, decembra leta 1266 in januarja leta 1267. Na južnem Štajerskem se v tem obdobju osebno ni zadrževal oz. o njegovi daljši prisotnosti ni obstoječih virov. Otokar se je kljub fizični odsotnosti vendarle večkrat spoprijemal z raznimi zadevami, ki so se navezovala na dogajanje v tej deželi. Predvsem je bil aktiven pri odgovarjanju na razne pritožbe in prošnje mest ter samostanov. Veliko manj zanimanja pa je pokazal za razumevanje notranjepolitičnega delovanja in želja štajerskega plemstva.¹²¹

Ob prihodu na Štajersko so Bruna spremljali tudi nekateri njegovi sodeželani, ki so prevzeli pomembne upravne pozicije. Mednje je spadal Herbord von Füllstien, ki je nekaj časa deloval kot višji deželni sodnik. Čeprav je bil Bruno skupaj z njegovimi sodeželani za štajersko plemstvo tujec in posledično manj primeren za službovanje v upravnih zadevah, še posebej pa za pozicijo deželnega glavarja, si je s svojim nenehnim prizadevanjem in trdnim delom zagotovil njihovo spoštovanje. To je razvidno iz dejstva, da v času njegovega delovanja ni

¹¹⁹ Hoensch, *Der Goldene König*, str. 122.

¹²⁰ Pferschy, "König Ottokar II., Herrscher der Steiermark, und Graz", str. 13.

¹²¹ Hoensch, *Der Goldene König*, str. 133–134.

prišlo do večjih uporov zoper njega ali zoper Otokarja samega. K temu je prispevala tudi njegova kompromisna narava. Tako Štajerske ni upravljal le s pomočjo na novo postavljenih ljudi iz Češke in Moravske, temveč tudi s pomočjo samih štajerskih in tudi s pomočjo avstrijskih plemičev. Poleg že omenjenega Bernarda Pfannberškega, ki je od leta 1263 dalje deloval kot deželni sodnik, je imel pomembno pozicijo tudi Ulrik Liechtensteinski, ki je bil od leta 1267 štajerski maršal. Bruno je bil zaposlen tudi z različnimi zadevami, ki se niso neposredno navezoval na njegovo funkcijo štajerskega deželnega glavarja. Pogosto je bil s strani Otokarja k njemu v Prago vpoklican za dodatno svetovanje ali pa je bil začasno postavljen v diplomatsko vlogo. Zato je v času njegove odsotnosti funkcijo štajerskega deželnega glavarja opravljal avstrijski deželan in plemič Oton iz Haslaua.¹²²

Leta 1264 je Bruno preživel večino časa zunaj Štajerske. Njegova odsotnost nakazuje na nekakšno mirno obdobje, ko na Štajerskem ni prišlo do večjih sprememb. Aktivnejše pa je ponovno postalo Otokarjevo zunanjepolitično dogajanje. Deželni glavar se je v tem času zadrževal predvsem na Češkem, Moravskem in v Avstriji, saj ga je Otokar potreboval ob svoji strani pri reševanju salzburškega vprašanja. Češki kralj je namreč stremel k stabilizaciji te pomembne obmejne nadškofije, saj bi si s tem lahko zavaroval zahodno obmejno območje.¹²³

V Salzburgu je bil namreč že več let od papeža izobčen in odstavljen nadškof Filip Spanheimski v popolni odvisnosti od vojaške pomoči Otokarja. Ta je želel svojega bratranca izkoristiti, da bi lahko povečal svoj vpliv nad to bogato nadškofijo, ki ni imela veliko posesti le v Avstriji in na Koroške, temveč tudi na Štajerskem. Filipov rival v boju za mesto salzburškega nadškofa, sekovski škof Ulrik, je leta 1261 odpotoval v Rim, kjer je želel na svojo stran pridobiti takratnega papeža Urbana IV.¹²⁴ Otokar je to priložnost izkoristil in je od salzburškega kapitlja uspel izsiliti spravo s Filipom. Papež Urban IV., ki se ni strinjal s samovoljnim postopanjem Otokarja v Salzburgu, je podprl Ulrika v njegovem boju za pozicijo nadškofa. Otokarju pa se je maščeval tako, da mu je odvzel status zaščitnika salzburške nadškofije. Kljub temu pa ni prišlo do trajnejšega poslabšanja odnosov med češkim kraljem in papežem.¹²⁵

Leta 1262 se je Ulrik vrnil iz Rima in politično ter vojaško podporo našel pri rivalu češkega kralja, bavarskem vojvodi Henriku XIII. Ta je dvakrat vdrl v Salzburg, da bi na mesto

¹²² Dopsch idr., *Die Länder und das Reich*, str. 456.

¹²³ Krones, "Die Herrschaft König Ottokar's II. von Böhmen in Steiermark", str. 71.

¹²⁴ Urban IV. (1200–1264) je bil papež med leti 1261 in 1264 ter je aktivno poskušal preprečiti izvolitev Konradina za novega nemškega kralja. *Urban IV: pope – Britannica*, dostopno na: <https://www.britannica.com/biography/Urban-IV>, pridobljeno: 20. 7. 2023.

¹²⁵ Dopsch idr., *Die Länder und das Reich*, str. 457.

nadškofa postavil Ulrika. Prvič je z vojsko vdrl maja leta 1262, nato pa znova poleti leta 1263. Oba poskusa sta bila zaradi posredovanja Otokarjeve vojske neuspešna. Po teh bavarskih porazih je prišlo do ponovnega izboljšanja odnosov med češkim kraljem in papežem Urbanom IV. Otokarju je bila vrnjena zaščita nad Salzburgom, v zameno pa je moral prekiniti podporo do izvoljenega nadškofa Filipa. Brez vojaške pomoči je moral ta leta 1263 zbežati. Januarja 1264 se je v Salzburg kot novi nadškof zmagovito vrnil Ulrik. Vendar je že štiri mesece kasneje, morda otrujen od neprestanih političnih bojev, v katere je bil neprestano vpleten, oddal svojo resignacijo in se vrnil v svojo nekdanjo faro Piber.¹²⁶

Za kratek čas je nato vodstvo nadškofije prevzel salzburški kapitelj, dejansko kontrolo nad političnim delovanjem nadškofije pa je nase prevzel Otokar. Za krajše obdobje je salzburško nadškofijo leta 1265 na priporočilo takratnega papeža vodil tudi štajerski deželni glavar Bruno. Zaradi te dodatne obveznosti je bil olomuški škof za nekaj mesecev še toliko manj aktiven na samem Štajerskem, s čimer je ponovno za kratek čas narasla moč lokalnega plemstva. Oktobra istega leta pa je bil kot novi nadškof izvoljen Otokarjev bratranec, šlezijiški vojvoda Vladislav.¹²⁷ Prav tako je leta 1265 češki kralj sklenil zavezništvo s pasavsko škofijo. S tema dvema zavezništvama je Otokar želel obvarovati Štajersko in Avstrijo pred vojaškimi posegi njegovega bavarskega rivala.¹²⁸

Nezaupanje med spodnjebavarskim vojvodo in češkim kraljem je ostalo prisotno tudi po sklenitvi miru leta 1257. Otokar prav tako ni pozabil vojaškega poraza, ki mu ga je takrat zadal Henrik XIII. Nasprotja med njima so se poglobila, ko je Henrik vojaško podprl Ulrika za nadškofa v Salzburgu. Otokarjevi poskusi na svojo stran pridobiti salzburško nadškofijo in pasavsko škofijo so bili del širše obrambne politike, ki je imela cilj preprečiti ali pa vsaj konkurirati morebitni sovražni koaliciji pod vodstvom Bavarske. Vsekakor pa je bil Otokar v šestdesetih letih v bistveno močnejšem položaju, kot je bil leta 1257, saj je imel svojo vzhodno mejo zavarovano zaradi sklenitve miru z ogrskim kraljem Belo. Henrik je bil prav tako v slabih odnosih z njegovim starejšim bratom, volilnim knezom in renskim palatinom Ludvikom, zato v primeru vojne z Otokarjem ni mogel računati na njegovo vojaško pomoč.¹²⁹

¹²⁶ Krones, "Die Herrschaft König Ottokar's II. von Böhmen in Steiermark", str. 71-72.

¹²⁷ Vladislav, je bil najmlajši sin šlezijiškega vojvode Henrika II. Po smrti njegovega očeta leta 1241 in nato njegovega starejšega brata leta 1266 je v Vroclavu vladal kot regent namesto njegovega še mladoletnega nečaka. Od leta 1265 dalje je bil tudi salzburški nadškof do njegove smrti leta 1270. *Wladislaw (Ladislaus), Herzog von Breslau – Deutsche Biographie*, dostopno na: <https://www.deutsche-biographie.de/pnd137327234.html>, pridobljeno: 21. 7. 2023.

¹²⁸ Dopsch idr., *Die Länder und das Reich*, str. 457–458.

¹²⁹ Hoensch, *Der Goldene König*, str. 143.

Poleg samega bavarskega vmešavanja v salzburške notranjepolitične zadeve, pa je Otokar videl nevarnost tudi v morebitnem navezovanju stikov med Henrikom XIII. in avstrijskim ter štajerskim plemstvom. Zato se je od konca leta 1265 do pomladi naslednjega leta pripravljaj na vojaški poseg zoper svojega bavarskega nasprotnika. Sam napad je bil izveden iz dveh smeri. Iz juga se je proti Bavarski odpravila vojska, sestavljena večinoma iz moravskih enot. V tej skupini so bili tudi Štajerci, v manjšem številu pa celo Korošci. To južno skupino je vodil štajerski deželni glavar Bruno. S severa pa je napredovala vojska pod vodstvom Otokarja.¹³⁰

Prvi uspeh je bila zasedba mesta Eger,¹³¹ kar pa je bil bolj diplomatski kot pa vojaški uspeh. Otokar je namreč dobil od nemškega kralja Riharda dovoljenje začasno zasesti to svobodno cesarsko mesto. Češki vladar je Eger zavzel v Rihardovem imenu, dejansko pa je mesto okupiral, saj si ga je želel priključiti lastnim deželam. Južni prodor pod vodstvom Bruna je bil neuspešen. Tako je spodletel poskus združitve obeh vojsk. Na severu je Otokar imel sprva večji uspeh in mu je julija uspelo zavzeti bogato mesto Regensburg vendar je bil zaradi uspešnega bavarskega upora in pomanjkljive oskrbe prisiljen v umik nazaj v Eger. Jeseni leta 1266 je spodnjebavarski vojvoda Henrik prešel v protiofenzivo. Hitro mu je uspelo vdreti na območje pasavske škofije. Bavarski vojski je 30. oktobra uspelo zavzeti samo mesto Pasau, vendar se je morala zaradi češkega protinapada po le nekaj ur trajajoči okupaciji umakniti. Ta kratek čas pa je zadostoval za ropanje in pustošenje tega škofovskega sedeža. Novembra se je Otokar znova odpravil na vojaški pohod proti Bavarski, kjer je sprva imel nekaj manjših uspehov. Do večjih bitk pa ob koncu leta 1266 zaradi prihoda zime ni več prišlo. Obe strani sta se pripravljali na nadaljevanje bojev v naslednjem letu, vendar je na pobudo papeža prišlo med njima do začasnega premirja. Češki kralj je bil v tej vojni neuspešen in ni dosegel svojih želenih ciljev. Razlog za to je morda ležal v njegovem podcenjevanju svojega bavarskega nasprotnika, kar je razvidno iz relativno malega števila avstrijskih in štajerskih vojakov, ki jih je zbral za njegov vojaški pohod. Edina večja ozemeljska pridobitev je bila zasedba svobodnega cesarskega mesta Eger. Do dokončne sklenitve miru med Otokarjem in Henrikom je prišlo avgusta 1267.¹³²

Otokarjeva vojna s Henrikom je neposredno vplivala tudi na samo dogajanje na Štajerskem. Ne le, da so bili v bojih udeleženi sicer maloštevilni, vendar kljub temu pomembni

¹³⁰ Dopsch idr., *Die Länder und das Reich*, str. 458–459.

¹³¹ Eger, danes imenovan Cheb, je mesto ki leži na skrajnem zahodu Češke. Mesto je v 12. stol. prišlo pod nadzor Štaufov, po njihovem izumrtju pa je bilo svobodno cesarsko mesto. Od Otokarjeve zasedbe dalje je mesto ostalo del Češke vse do danes. *Cheb: Czech Republic – Britannica*, dostopno na: <https://www.britannica.com/place/Cheb>, pridobljeno: 21. 7. 2023.

¹³² Hoensch, *Der Goldene König*, str. 144–145.

štajerski vitezi, dlje časa je bil odsoten tudi sam štajerski deželni glavar Bruno. Njegova odsotnost je pozročila bolj svobodno postopanje plemstva, ki je poskušalo situacijo izkoristiti za utrjevanje lastne pozicije znotraj dežele. Hkrati pa je bil prekinjen proces centralizacije in reformiranja administracije na Štajerskem. Sklenitev miru z Bavarsko in dokončna razrešitev salzburškega vprašanja sta zato Brunu omogočili, da se je lahko ponovno resneje posvetil svojim deželnoglavarskim dolžnostim, kar je imelo pozitivno posledico predvsem za štajersko duhovščino in meščanstvo.¹³³

Obdobje miru pa ni bilo dolgo. Otokar se je ob koncu leta 1267 znova resneje zagnal v zunanjepolitično dogajanje. Tokrat njegov nasprotnik ni bil ogrski kralj ali bavarski vojvoda, temveč so to bili baltski pogani, proti katerim se je boril že leta 1254. Nemški viteški red je ob koncu šestdesetih let 13. stol. v njegovem boju s pogani prosil za pomoč sosednje vladarje iz Svetega rimskega cesarstva. Otokar se je na njihovo prošnjo pozitivno odzval in jim je obljubil vojaško pomoč. S križarskim pohodom si je od papeža Klemna IV.¹³⁴ želel izboriti podporo za ustanovitev nove nadškofije v Olomucu, ki bi nadzorovala vse dežele, ki jim je takrat vladal.¹³⁵ S tem si je želel izboriti večjo mero cerkvenoupravne avtonomije, saj je v 13. stol. ozemlje Češke spadalo pod cerkveno upravo nadškofije v Mainzu.¹³⁶ Prav tako je v križarskem pohodu videl možnost teritorijske razširitve v smeri Baltskega morja. V drugi polovici decembra se je z vojsko odpravil na sever. Pri njegovem pohodu ga je spremljal tudi del štajerskega plemstva ter olomuški škof Bruno, ki je moral svoje deželnoglavarske dožnosti znova začasno zapustiti svojemu namestniku Otonu iz Haslaua. Zaradi mile zime je bilo napredovanje čez močvirnata baltska ozemlja počasno in težavno. Ko je postalo jasno, da papež kljub Otokarjevi pomoči nemškemu viteškemu redu ne bo pomagal pri ustanovitvi nove samostojne nadškofije, se je češki kralj vrnil domov. Sam križarski pohod je bil velik neuspeh. Otokarju ni uspelo doseči nobenega izmed njegovih ciljev, vendar to češkega vladarja najverjetneje ni resneje prizadelo. Svojih teritorialnih ambicij na severu sicer ni dosegel, vendar se je zavedal, da se mu še zmeraj lahko odprejo nove možnosti za širitev kjer drugje.¹³⁷

¹³³ Krones, "Die Herrschaft König Ottokar's II. von Böhmen in Steiermark", str. 74.

¹³⁴ Klemen IV. (1190–1268), je bil v Franciji rojen papež med leti 1265 in 1268. *Clement IV: pope – Britannica*, dostopno na: <https://www.britannica.com/biography/Clement-IV>, pridobljeno: 21. 7. 2023.

¹³⁵ Hoensch, *Der Goldene König*, str. 144–145.

¹³⁶ Nadškofija oz. sufraganska škofija s sedežem v Mainzu je bila ena izmed najpomembnejših cerkvenih upravnih enot v Svetem rimskem cesarstvu. Mainz je bil v nadškofijo povzdignjen leta 781 in je do leta 1344 imel cerkveni upravni nadzor nad Češko. *Mainz, Erzbistum: Sprengel und Verwaltung – Historisches Lexikon Bayerns*, dostopno na: https://www.historisches-lexikon-bayerns.de/Lexikon/Mainz,_Erzbistum:_Sprengel_und_Verwaltung, pridobljeno: 21. 7. 2023.

¹³⁷ Hoensch, *Der Goldene König*, str. 145–147.

Otokar v svojih vojaških pohodih, najprej proti Bavarcem, nato pa na križarskem pohodu, kjer je med prečkanjem močvirij imelo izgube tudi štajersko plemstvo. ni bil izjemno uspešen. Ni pa doživel večjih porazov, ki bi lahko dolgoročno imeli negativen vpliv na njegovo vladavino. So pa odločilno vplivali na dogajanje na Štajerskem, saj je vojskovanje Otokarjevo pozornost preusmerjalo v stran od notranjepolitičnega dogajanja. Hkrati pa so bili njegovi vojaški pohodi nepriljubljeni med štajerskim plemstvom, saj njihov namen ni ležal v obrambi vojvodine Štajerske, temveč osebnih političnih razlogih.¹³⁸

Štajersko plemstvo je bilo nezadovoljno tudi zaradi velikih izgub vitezov in konjev ter zaradi dodatnih finančnih prispevkov. Samo bojevanje je imelo negativne posledice tudi za celotno prebivalstvo Štajerske. Ves denar, ki je bil uporabljen za vojskovanje, bi se lahko namreč porabil koristneje za razne gradbene projekte in za hitrejši razvoj mest. Češki kralj se je odpravljajal v odprte spore s sosedi večinoma zaradi lastnih potreb in ambicij, pri čemer se ni bistveno oziral na mnenje štajerskega plemstva. To je bilo do Otokarja nezaupljivo že zaradi njegovih zahtev po vračanju neligitimno prisvojenih posesti in zaradi podiranja raznih gradov, s čimer je poskušal zmanjšati vpliv in moč najpomembnejših plemiških rodbin.¹³⁹

Da bi v celoti razumeli notranjepolitično dogajanje in na splošno razvoj Štajerske v prvih letih po letu 1261 sklenjenim mirovnem sporazumu z Ogri, je treba razumeti Otokarjevo ravnanje z lokalnim plemstvom, duhovščino in meščanstvom. Med prvo skupino je treba omeniti Otokarjev odnos z rodbino Ptujskih. Pripadniki te rodbine so bili izvorno salzburški ministeriali, vendar so si do srede 13. stol. pridobili tolikšno moč in vpliv, da so v veliki meri lahko postopali samostojno in so pomembno vplivali na širše dogajanje na Štajerskem. Njihov vpliv je bil še posebej velik na območju južne Štajerske, kjer so lahko konkurirali z drugimi deželno knežjimi rodbinami in jih pogosto celo prekašali. V času Otokarjeve vladavine na Štajerskem pa so posedovali vsaj 12 gradov. Svoje posesti so razširili že v času Bele IV. Od njega so leta 1255 dobili grad Treun, Borl in Središče ob Dravi.¹⁴⁰

V šestdesetih letih 13. stol. je bil v ospredju političnega dogajanja Friderik V. Ptujski. Ta je bil v stiku z Otokarjem že iz časa upora štajerskega plemstva zoper Belo leta 1260. Svojo naklonjenost Otokarju je izkazal že s svojo prisotnostjo na zborovanju češkega vladarja pred graško cerkvijo decembra leta 1260. Otokar je po vsej verjetnosti prav tako imel dobro mnenje o Frideriku, saj je leta 1263 oprostil njegovo hišo v Dunajskem Novem mestu vseh dajatev. Ptujski sicer pod Otokarjevo vladavino ni opravljal nobenih pomembnejših funkcij, je pa bil

¹³⁸ Krones, "Die Herrschaft König Ottokar's II. von Böhmen in Steiermark", str. 76.

¹³⁹ Prav tam, str. 77–78.

¹⁴⁰ Bele, *Pogumni vojaki in zviti politiki*, str. 39–41.

leta 1263 pri njem na Češkem, kjer je pričal v dveh njegovih listinah. Friderikov ugled je razviden iz dejstva, da je bil takrat edini Štajerc v kraljevem spremstvu. Tudi prvi štajerski glavar Vok je imel o njem pozitivno mnenje, in je v enem izmed svojih poročil o dogajanju v vojvodini Otokarju svetoval, naj se v pismu zahvali Frideriku za njegovo naklonjenost in naj ga še naprej prosi za uspešno sodelovanje. Odnosi med njima so v naslednjih letih ostali solidni. Slabšati so se začeli šele v drugi polovici desetletja, predvsem zaradi Otokarjevega omejevanja plemiške samovoljne gradnje gradov.¹⁴¹

Na širšem območju Štajerske so v 13. stol. delovali tudi Žovneški gospodje, vendar njihova aktivnost ni bila izstopajoča. Na pomenu in moči so pridobili šele v naslednjem stoletju. Na razvoj dogodkov na Štajerskem v času Otokarjeve vladavine niso resneje vplivali. Pomembnejša je bila za obravnavano obdobje rodbina Mariborskih. Eden izmed najpomembnejših predstavnikov te rodbine v 13. stol. je bil Gotfrid II., ki je po smrti Friderika II. Prepirljivega stopil na stran ogrskega kralja Bele IV., pri katerem je užival velik ugled. Pod ogrsko oblastjo je med leti 1254 in 1256 oz. morda celo do leta 1259 opravljal funkcijo štajerskega deželnega sodnika. Mariborski so ostali politično aktivni tudi po Otokarjevem prevzemu oblasti, tako je bil najverjetneje že sin Gotfrid II. med plemiči, ki so se spomladi leta 1260 na Dunaju pogajali s češkim vladarjem, ko se je ta pripravljal na boj z ogrskim kraljem.¹⁴² Gotfrid Mariborski je bil leta 1260 kot priča večkrat prisoten tudi pri izdaji raznih listin, s katerimi je Otokar potrjeval razne posesti cistercijanski opatiji Rein in s katerimi je zagotavljal zaščito vetrinjskega samostana. Štajerski deželni glavar Vok je Otokarju predlagal, naj tako kot Frideriku V. Ptujskemu, tudi Gotfridu Mariborskemu pošlje zahvalno pismo.¹⁴³

Tudi sorodniki Mariborskih, gospodje Vuzeniški, so bili politično aktivna rodbina na Štajerskem na sredini 13. stol. Bili so štajerski ministeriali in so v petdesetih letih, še pred mirovnim sporazumom z Belo v Budimu, prestopili na ogrsko stran. Najpomembnejši član rodbine v Otokarjevem času je bil Kolon III. Mariborski. Ta se je skupaj z njegovim bratom in očetom v šestdesetih letih udeležil vsaj štirih štajerskih deželnih zborov. Vuzeniški pod Otokarjem niso opravljali nobenih pomembnejših deželnih funkcij, kar nakazuje na morebitne hladne ali vsaj nevtralne odnose. O interakciji med češkim kraljem in Kolonom III. ni veliko znanega, so se pa odnosi med njima, podobno kot pri številnih drugih štajerskih rodbinah, poslabšali v drugi polovici šestdesetih in na začetku sedemdesetih let. Na območju južne

¹⁴¹ Martin Bele, "Friderik V. Ptujski", *Kronika* 64, št. 2 (2016), str. 139-140 (dalje: Bele, "Friderik V. Ptujski").

¹⁴² Bele, *Pogumni vojaki in zviti politiki*, str. 43-44.

¹⁴³ *Gradivo za zgodovino Maribora, II. zvezek*, ur. Jože Mlinarič (Maribor, 1976), št. 4, 11, 17, 25 (dalje: *GZM II*).

Štajerske je velik ugled imela tudi ministerialna rodbina Rogaških. Izstopajoča pripadnika te rodbine, Henrik I. in Henrik II., sta se v petdesetih in šestdesetih letih udeležila petih deželnih zborov. O njunih odnosih z Otokarjem prav tako ni veliko znanega. Vendar se da sklepati, da sta imela z njim konstruktivnejši odnos kot z Otokarjevim naslednikom. Politična aktivnost Henrika II. se je namreč v kasnejših desetletjih v primerjavi z drugimi plemiči bistveno zmanjšala. Na sredi 13. stol. je na Štajerskem aktivno deloval tudi Sigfrid Marenberški iz marenberške veje gospodov Trušenjskih. Poleg samega gradu Marenberg, ki se je nahajal na širšem območju današnjih Radelj ob Dravi, je imel v posesti tudi Nove Trušnje in grad Hardek pri Šentvidu ob Glini. Sigfrid je bil v šestdesetih letih eden izmed najdejavnejših plemičev na Štajerskem in Koroškem. Ob koncu petdesetih let se je v bojih za babenberško dediščino najverjetneje uprl ogrski oblasti. V šestdesetih letih se je bolj kot z bojevanjem ukvarjal z diplomacijo. Udeležil se je šestih deželnih zborov in je bil večkrat v stiku z Otokarjem. Med drugim je bil v stiku tudi z Gertrudo Babenberško. Zelo dober in tesen odnos je imel tudi s koroškim vojvodo Ulrikom III., ki je Sigfrida v času svoje odsotnosti imenoval za svojega namestnika.¹⁴⁴

Na splošno je Sigfrid med koroškim in štajerskim plemstvom užival velik ugled, številni so namreč v njem iskali zaveznika. Bil je politično in diplomatsko zelo sposoben ter mu je kaotično obdobje po smrti Friderika II. Prepirljivega uspelo preživeti brez večjih izgub. Z ženo Rikardo ni imel otrok, zato je bil Sigfrid bolj dejaven v duhovnem življenju. Leta 1251 je skupaj z njegovo materjo pod marenberško trdnjavo ustanovil ženski dominikanski samostan, s katerim je to območje tako duhovno kot tudi gospodarsko ubogatil.¹⁴⁵ O širšem političnem vplivu, ki ga je imel Sigfrid, in ki je segal tudi zunaj Štajerske, pričča tudi listina goriškega grofa Alberta iz leta 1267, v kateri je naznanjal, da bosta njegov spor z oglejskim patriarhom Gergorjem razsodila Otokar in salzburški nadškof Vladislav. V tej listini se med pričami omenja tudi Sigfrid.¹⁴⁶ Nedvomno je pogosto sodeloval tudi s štajerskim deželnim glavarjem. Tako je npr. bil avgusta leta 1269 deležen sodne razprave, ki jo je vodil škof Bruno in na kateri se je obravnaval spor med Henrikom Rogaškim in šentpavelskim opatom Gerhardom. Poleg Marenberškega je bil na tej razpravi prisoten tudi Friderik V. Ptujski. Sigfrid je ostal v dobrih odnosih tako s koroškim vojvodo kot z Otokarjem skozi vsa šestdeseta leta. V tem času sta njegov vpliv in moč ves čas rasla. Politično je ostal aktiven tudi po letu 1269, ko

¹⁴⁴ Bele, *Pogumni vojaki in zviti politiki*, str. 45.

¹⁴⁵ Jože Mlinarič, *Marenberški dominikanski samostan 1251–1782: zgodovinski pregled in dejavnosti dominikank* (Maribor, 1997), str. 9–10.

¹⁴⁶ UBSt IV, št. 223.

je prišlo do pomembnih sprememb na Kranjskem in Koroškem. Nato pa je na začetku sedemdesetih let iz ne povsem jasnih razlogov padel v Otokarjevo nemilost, kar ga je dokončno stalo njegovega življenja. Njegova usmritev pa je pomembno vplivala na nadaljnje odnose med češkim vladarjem in plemstvom.¹⁴⁷

Poleg dosedaj omenjenih rodbin so na današnjem slovenskem Štajerskem bili politično aktivni tudi Ranšperško-Lamberški. Bili so krška ministerliana rodbina, katere najvplivnejši član je bil v drugi polovici 13. stol. Nikolaj Lamberški, znan predvsem po njegovih vojaških sposobnostih. Na začetku šestdesetih let je bil sam, torej brez prisotnosti njegovega gospoda, takratnega krškega škofa Ditrika II. Mariborskega, na štajerskem deželnem zboru v Mariboru.¹⁴⁸ O odnosu Nikolaja Lamberškega z Otokarjem v šestdesetih letih se da težje sklepati. Je pa bil Nikolaj vsaj od začetka sedemdesetih let najverjetneje sovražno nastrojen do štajerskega vojvode ali pa celo v odkritem sporu z njim.¹⁴⁹ V mirovnih pogajanjih in pogajanjih glede obmejnih vprašanj, med Otokarjem in takratnim ogrskim kraljem Štefanom V. leta 1271, je namreč slednji obljubil, da bo češkemu kralju vrnil Nikolaja, ki je zbežal na njegovo stran in da se bo odpovedal zaščiti nad njim. V obdobju češke vladavine na Štajerskem je bila aktivna tudi rodbina Svibenskih. Gre sicer za kranjsko plemiško rodbino, vendar so se njeni pripadniki od konca 12. stol. začeli tesneje navezovati tudi na štajerske vojvode. Njihova politična aktivnost v šestdesetih letih ni bila enotna. Med štirimi brati je najbolj pragmatično politiko vodil najstarejši brat Henrik III., bolj pustolovsko pa so postopali preostali trije bratje Viljem, Ulrik in Leopold. Svibenski so najverjetneje sodelovali tudi pri samih bojih za babenberško dediščino. Glede njihovega odnosa z Otokarjem je bil prav najstarejši brat Henrik tisti, ki mu je po njegovi pridobitvi Štajerske izkazal največjo mero lojalnosti. Henrikova lojalnost je bila tudi večkrat poplačana. Tako mu je na enem izmed deželnih zborov štajerski deželni glavar podelil izključno pravico do Podsrede. Za razliko od Henrika so se preostali bratje upirali Otokarjevi vladavini. Njihov upor do češkega kralja pa se je dodatno poglobil po letu 1269.¹⁵⁰

Poleg naštetih rodbin, s posestmi večinoma na območju današnje južne Štajerske, je bilo veliko politično aktivnih rodbin tudi nekoliko severneje, ki so prav tako pomembno vplivale na razvoj dogodkov v Štajerskem. Pripadniki teh rodbin so v Otokarjevem času opravljali tudi deželno upravne funkcije npr. že omenjena Ulrik Liechtensteinski in Bernhard Pfannberški. Po letu 1267 se je češki kralj po nekoliko daljšem obdobju nevmešavanja,

¹⁴⁷ Mlinarič, *Marenberški dominikanski samostan*, str. 31–34.

¹⁴⁸ Bele, *Pogumni vojaki in zviti politiki*, str. 45–46.

¹⁴⁹ UBSt IV, št. 315.

¹⁵⁰ Bele, *Pogumni vojaki in zviti politiki*, str. 46–47.

ponovno podrobneje posvetil notranjepolitičnemu dogajanju na Štajerskem. Razlog za to je najverjetneje bila želja po stabilizaciji notranjih razmer, ki je bila nujna za nadaljevanje Otokarjeve ekspanzionistične politike.¹⁵¹

Svojo avtoritativno stran je štajerski vojvoda jasno pokazal, ko je kaznoval vrsto plemičev, ki jih je Friderik V. Ptujski obtožil zarote proti njegovi vladavini. O tem dogodku priča Otokarjeva rimana kronika. Dogajanje naj bi bilo postavljeno v mesto Vroclav, kjer se je češki kralj začasno nahajal. Tam naj bi pred njihovo prisotnostjo Ptujski plemiške zarote obsodil Bernharda in njegovega brata Henrika Pfannberškega, Hartnida Wildonskega, Vulfinga Stubenberškega in Ulrika Liechtensteinskega. Obtoženi plemiči so Ptujskega označili za lažnivca in so ga izzvali na dvoboj. Otokar tega naj ne bi dovolil in naj bi dal vse obsojene, skupaj s Friderikom V. Ptujskim zapreti.¹⁵²

Otokar je omenjene štajerske plemiče na raznih gradovih na Moravskem in Češkem obdržal v ujetništvu približno šestindvajest tednov. Ni pa štajerski vojvoda dopustil, da bi se v tem obdobju škodovalo njihovemu imetju ali pa ropalo po njihovih posestih. Prav tako jim je v času ujetništva dovolil imeti po enega služabnika. Štajerskega deželnega sodnika Bernharda Pfannberškega je prav tako kmalu premestil na svoj dvor. Drugi plemiči pa so bili ujeti tako dolgo, dokler niso bili uničeni vsi njihovi gradovi, ki so jih protipravno zgradili v času bojev za babenberško dediščino. Celo Friderik V. je pri tem izgubil gradova Vurberk in Schwanberg. Da so se ti dogodki resnično zgodili, ni večjih dvomov, težje pa jih je postaviti v točno določeno časovno obdobje. Iz rimane kronike se da razbrati, da je do obsodbe prišlo v času, ko se je Otokar zadrževal v Vroclavu. Hkrati je navedeno, da bi naj bili obsojeni ujeti 26 tednov, nato pa naj bi bili izpuščeni na cvetno nedeljo. Ujetništvo naj bi se tako morda začelo že oktobra 1267, torej še pred samim križarskim pohodom, ki se je začel šele decembra.¹⁵³

Povsem možno pa je tudi, da je do teh dogodkov prišlo šele pozno poleti leta 1268, ko se je Otokar znova zadrževal v Vroclavu. Po tej časovnici naj bi do rušitve gradov, ki jo je nadzoroval sam štajerski deželni glavar, prišlo v zimi med leti 1268 in 1269. Čeprav ne moremo z gotovostjo vedeti, kdaj je do uničenja gradov prišlo, pa lahko z večjo gotovostjo trdimo, kateri gradovi so bili plemičem odvzeti. Nesporno je tudi dejstvo, da je Otokar ujete plemiče po uničenju njihovih gradov kmalu izpustil. S svojim trdnim in jasnim ukrepanjem je dal vsem na Štajerskem vedeti, da je pripravljen vsakršno kršitev in neupoštevanje deželnih zakonov kaznovati, ne glede na moč in vpliv posameznega plemiča ali rodbine. Nedvomno je bilo

¹⁵¹ Hoensch, *Der Goldene König*, str. 154.

¹⁵² *Ottokars Österreichische Reimchronik*, vrstice 9840–9925, MGH Dt. Chron. 5/1, str. 130–31.

¹⁵³ Krones, "Die Herrschaft König Ottokar's II. von Böhmen in Steiermark", str. 80–81.

odločno Otokarjevo posredovanje tudi neke vrste demonstracija, s katero je želel pokazati svojo vladarsko moč. Kaznovanje omenjenih štajerskih plemičev vsaj nazven ni dolgoročno poslabšalo njihovih odnosov z Otokarjem, saj sta tako Bernhard Pfannberški kot Ulrik Liechtensteinski navedena med pričami v kraljevih listinah iz leta 1269. Avtoritativno in deloma ustrahujočo poseganje češkega kralja v notranjepolitične zadeve je koristilo tudi štajerskemu deželnemu glavarju, ki se je znova posvetil vračanju nelegitimno prisvojenega deželnoknežjega imetja iz časa petdesetih let. Nekje ob istem času, ko se je Otokar lotil vprašanja plemiške samovolje, mu je prav tako dokončno uspelo iz štajerskega političnega življenja odstraniti Gertrudo Babenberško. Za Gertrudo je bil hud udarec že smrt njenega sina Friderika oktobra leta 1268. Leta 1269 pa je bila prisiljena zbežati k njenim sorodnikom v Meißen. Gertruda prav tako ni bila deležna nobene podpore s strani njenega zeta, koroškega vojvode Ulrika, ki je bil trdno na Otokarjevi strani.¹⁵⁴ Kljub pogosto strogi vladavini pa je bil češki kralj sposoben tudi kdaj nagraditi pripadnike plemstva, še posebej če so se ti izkazali za njemu lojalne ljudi ali pa sposobne uradnike ter vojskovodje. Takšen primer je razviden v listini iz leta 1262, ko je Otokar potrdil obdaritev Henrika Liechtensteinskega z gradom Nikolsburg na Češkem. Podobno je leta 1264 nagradil tudi Henrika III. iz rodbine Svibenskih, ko mu je kot točaj oglejskega patriarha podelil nekaj fevdnih desetih. Oba primera sta dokaz, da je štajerski vojvoda znal vladati tudi z nagrajevanjem in ne le s kaznovanjem ter ustrahovanjem.¹⁵⁵

Otokar je leta 1269 po dolgoletnem in uspešnem upravljanju novo pridobljene vojvodine postopoma začel Brunu odvzemati njegove deželnoglavarske dolžnosti. Čeprav je še do poletja tega leta nosil naziv deželnega glavarja, je Štajersko v glavnem upravljal njegov namestnik Otto von Haslau. Olomuški škof najverjetneje ni bil odstavljen, ker Otokar ni bil zadovoljen z njegovim delovanjem na Štajerskem. Pod Brunom je vojvodina namreč uživala skoraj desetletje dolgo obdobje miru in blagostanja. Otokar se je za to potezo najverjetneje odločil, ker si je nadarjenega diplomata želel tesneje ob svoji strani. Bruno je prav tako bil v njegovem 65. letu starosti in si je morda želel nekoliko manj zahtevne službe. Morda se je prav tako želel bolj posvetiti svojim duhovnim dolžnostim v olomuški škofiji.¹⁵⁶ Oktobra leta 1270 je novi deželni glavar postal češki maršal Burkhard von Klingeberg. Burkhard je bil podobno kot pred njim Bruno eden izmed najpomembnejših Otokarjevih pristašev. Njegova postavitvev

¹⁵⁴ Hoensch, *Der Goldene König*, str. 154–156.

¹⁵⁵ UBSt IV, št. 104, 144.

¹⁵⁶ Hoensch, *Der Goldene König*, str. 157.

na mesto štajerskega deželnega glavarja pa nakazuje to, da je vojvodina na začetku sedemdesetih let potrebovala vojaško sposobnega in izkušenega glavarja.¹⁵⁷

Na razvoj srednjeveških dežel pa niso vplivali le vladarji in plemstvo. Eden izmed ključnih akterjev v tem zgodovinskem obdobju je bila tudi cerkev in vse njene institucije. Otokar se je po pridobitvi Štajerske zanašal prav na njihovo podporo, tako v zunanjepolitičnih prizadevanjih kot tudi na bolj lokalni ravni. Sam se je v času svoje vladavine tudi dvakrat odpravil na križarski pohod proti baltskim Prusom, kar je morda storil tudi iz osebnih verskih prepričanj in želje po širšenju krščanstva, nedvomno pa je to storil tudi iz političnih razlogov. Zmeraj je namreč poskušal biti v dobrih odnosih s papežem, saj je z njegovo pomočjo lahko utrdil svoj politični položaj v cesarstvu, hkrati pa je potreboval njegovo privolitev k ločitvi od Margarete in poroko s Kunigundo. Pomemben je bil tudi njegov odnos z nadškofom iz Mainza, ki je imel cerkveno upravni nadzor nad velikim delom Otokarjevih čeških posesti. Predvsem za Štajersko in Avstrijo je bil pomemben Otokarjev odnos do pasavske škofije in salzburške nadškofije. Kljub težavam, ki jih je povzročil spodnjebavarski vojvoda z njegovim vojaškim posredovanjem, je češkemu kralju do konca šestdesetih let uspelo ta dva pomembna cerkvena centra, ki sta imela številne posesti v obeh vojvodinah, pridobiti tesno na svojo stran. S tem si je zagotovil zaveznike na mejnih območjih z Bavarsko, hkrati pa so bili dobri odnosi s Pasauom in Salzburgom pomembni pri reševanju notranjepolitičnih problemov. Na Štajerskem se je ob omejevanju plemiške moči naslanjal tudi na pomoč duhovščine in samostanov. Ne nazadnje je njegovo preganjanje obtoženih heretikov v Avstriji in na Štajerskem morda imelo ustrahovalni vpliv tudi na plemstvo. Otokar je nedvomno znal s pomočjo njegovih tesnih odnosov z različnimi cerkvenimi institucijami zasledovati svoje politične cilje.¹⁵⁸

Kako pogosto je bil štajerski vojvoda v stiku z različnimi samostani in škofijami, je razvidno iz številnih listin, ki so ohranjene iz sredine 13. stol. Samo iz leta 1260, ko Otokar še ni imel popolnega nadzora nad Štajersko, obstaja kar nekaj listin, v katerih češki vojvoda potrjuje samostanom razne pravice. Med drugim je Otokar v tem letu benediktinskemu samostanu svetega Lambrehta potrdil njegovo ustanovitveno listino, ki jo je leta 1114 izdal takratni koroški vojvoda Henrik III. iz rodbine Eppenštajncev. Hkrati je vzel samostan pod svojo zaščito in mu potrdil vse njegove posesti.¹⁵⁹ Istega leta je prav tako potrdil opatiji Rein

¹⁵⁷ Pferschy, "König Ottokar II., Herrscher der Steiermark, und Graz", str. 17.

¹⁵⁸ Segl, *Ketzer in Österreich*, str. 162–165.

¹⁵⁹ Henrik III. Koroški (1050–1122) je bil pripadnik plemiške rodbine Eppenštajncev in med leti 1090 ter 1122 vojvoda Koroške. *Heinrich III. Mit dem graen – Deutsche Biographie*, dostopno na: <https://www.deutsche-biographie.de/sfz49309.html>, pridobljeno: 22. 7. 2023.

na Štajerskem njeno pravico nad posestmi med naseljem Bistrica v Rožu in Söding na Koroškem.¹⁶⁰

Leta 1263 je štajerski deželni glavar po ukazu Otokarja odškodoval samostan Admont, zaradi finančnih izgub, ki jih je samostan utrpel zaradi širitve mesta Bruck na Muri. Nato je leta 1265 potrdil listino sekovške opatije, ki jo je leta 1182 izdal vojvoda Otokar.¹⁶¹ Istega leta je potrdil tudi vse pravice, ki jih je posredoval benediktinski samostan Garsten pri mestu Steyr. Štajerski vojvoda se je kasneje tega leta obema cerkvenima ustanovama znova prikupil. Admontskemu samostanu, ki je imel zaradi gradbenih del pri mestu Bruck na Muri primankljaj delovne sile, je v zameno predal vaškega mojstra Rudolfa iz Öblarna. Samostanu Garsten pa potrdil njegove svoboščine do lova in ribolova na dveh hubah ob Gaflenzbachu, pritoku reke Aniže. O Otokarjevi težnji, tudi na škodo plemstva stati na strani cerkvenih ustanov, govori tudi listina iz aprila 1265. V njej opozarja deželne uradnike na Štajerskem, naj se držijo osnovnih odvetniških pravic in naj ne pritiskajo oz. izrabljajo prebivalcev naselij Oberwölza in Sv. Petra pri Kammersbergu, ki so spadali pod freisinško škofijo. Ne nazadnje je Otokar s podeljevanjem in potrjevanjem raznih pravic raznim samostanom ter z njihovo zaščito pridobival na zaupanju v Rimu, saj so tudi papeži od njega zahtevali, da naj poskrbi za njihovo normalno delovanje. Tako je npr. iz ene listine razvidno, kako je papež Klemen IV. od štajerskega deželnega glavarja zahteval, naj sekovski opatiji vrne vse njene posesti in dohodke, ki so ji bili odvzeti s strani plemstva. Isti papež je leta 1266 svetoval samostanu svetega Lambrehta, naj Otokarja zaprosi za njegovo osebno zaščito.¹⁶²

Češkemu kralju pa kljub poskusom ugajati prošnjam papeža ni zmeraj uspelo doseči svojih ciljev. Eden izmed teh je bil že omenjena želja po ustanovitvi od Mainza neodvisnega metropolitanskega sedeža oz. po ustanovitvi nove nadškofije na Češkem, ki bi nadzorovala cerkveno upravo v njegovih deželah.¹⁶³ Papež Klemen IV. je leta 1268 v pismu, naslovljenem štajerskemu vojvodi, pojasnil, da te njegove želje ne more izpolniti, saj bi s tem preveč oslabil nadškofijo v Mainzu. Otokar, ki je v svojem poseganju v cesarstvu pogosto imel papeško podporo, in ki je imel precejšno vojaško ter politično moč, vendarle ni bil sposoben izprositi vseh svojih zahtev.¹⁶⁴

¹⁶⁰ UBSt IV, št. 14, 15.

¹⁶¹ Otokar IV. Štajerski (1163–1192) iz rodbine Traungaucev je bil štajerski mejni grof. Otokar je v sporu med bavarskim vojvodo Henrikom Levom in cesarjem Friderikom I. Barbarosso stopil na stran slednjega, zato je bil leta 1180 povzdignjen na položaj vojvode. Od takrat tudi Štajerska ni bila več podrejena Bavarski in je postala samostojna vojvodina. *Otokar IV. – Deutsche Biographie*, dostopno na: <https://www.deutsche-biographie.de/sfz74011.html>, pridobljeno: 24. 7. 2023.

¹⁶² UBSt IV, št. 113, 162, 163, 165, 166, 167, 170, 224.

¹⁶³ Hoensch, *Der Goldene König*, str. 147.

¹⁶⁴ UBSt IV, št. 280.

Še en primer, kako so Otokarjevi stiki s papežem do določene mere vplivali na notranjepolitično dogajanje, je razvidno iz listine iz 1267. V njej Klemen IV. od Otokarja zahteva, naj štiti benediktinski samostan svetega Pavla, ki se je sicer nahajal v Labotski dolini na Koroškem, pred štajerskima plemičema in bratoma Henrikom in Bernnhardom Pfannberškim.¹⁶⁵

Češki kralj z zaščito raznih samostanov ni ugajal le papeževim zahtevam, s čimer je izboljšal svoje odnose z njim, temveč je na tak način dodatno omejeval vpliv štajerskega plemstva. Prav tako pa je z reševanjem sporov med plemstvom in duhovščino v njegovih deželah postajal znan kot pravični mediator tudi drugod. Kako daleč preko meja njegovih dežel je segel njegov vpliv in kako sposoben je bil v diplomatskih zadevah, dokazuje prav tako njegova vloga pri razreševanju spora med oglejskim patriarhom Gregorjem Montelonškim in goriškim grofom Albertom I. Gre za spor, ki je imel korenine v želji mesta Koper po večji avtonomiji od oglejskega patriarhata. Leta 1267 je Koper začel z obleganjem Poreča in z zavzemanjem nekaterih drugih območij v Istri. Oglejski patriarh Gregor je želel koprski ekspanzionizem zaustaviti s pomočjo goriškega grofa Alberta I. Ta mu je obljubil zvestobo in vojaško pomoč proti Kopru. Toda Albert se ni držal svoje obljube in se je celo postavil na koprsko stran. Nastalo je zavezništvo med goriškim grofom, Kopro in nekaterimi drugimi mesti, med katerimi je treba omeniti vsaj Izolo in Piran. Kmalu po začetku vojaških spopadov je 20. julija Albertu ponoči uspelo zajeti oglejskega patriarha v njegovi postelji. Albert je nato Gregorja odvedel v Gorico, kjer ga je v ujetništvu držal več mesecev.¹⁶⁶

Listine iz leta 1267 pričajo o Otokarjevem posegu v ta spor. Oglejski patriarh se je v eni izmed teh listin zaprisegel, da bo svoj spor z goriškim grofom prepustil razsodbi salzburškega nadškofa in Otokarjevega bratranca Vladislava. Podobno zaprisego je naredil tudi goriški grof, ki je za sodnika v tem sporu prav tako izbral salzburškega nadškofa in Otokarja.¹⁶⁷ Pogajanja, v katera je bil zapleten tudi olomuški škof in štajerski deželni glavar Bruno, so se končala s kompromisom med obema stranema in s premirjem, ki naj bi trajal do binkošti leta 1268. Do takrat pa naj bi bil sklenjen dokončni mir. Vendar se je spor v celoti končal šele leta 1277.¹⁶⁸

¹⁶⁵ UBSt IV, št. 272.

¹⁶⁶ Darko Darovec, "Turpiter interfectus: the Seigneurs of Momiano and Pietrapelosa in the Customary System of Conflict Resolution in Thirteenth-century Istria", *Acta Histriae* 24, št. 1 (2016), str. 9 (dalje: Darovec, "Turpiter interfectus").

¹⁶⁷ UBSt IV, št. 262, 263.

¹⁶⁸ Darovec, "Turpiter interfectus", str. 19-20.

Podobnih listin, kot te, ki so bile omenjene, je še več. Vse skupaj nakazuje na to, da se je Otokar, ki sicer vsaj v prvi polovici šestdesetih let ni bil v slabih odnosih z večjim delom štajerskega plemstva, vendarle pri svoji vladavini na Štajerskem bolj naslanjal na duhovščino in cerkvene ustanove. Poleg vračanja posesti, ki so jim jih plemiči odvzeli v petdesetih letih, jim je nudil zaščito in potrjeval razne pravice ter privilegije. V zameno pa je Otokar računal na njihovo pomoč v primeru notranjepolitičnih problemov. Podobno se je naslanjal na dobre odnose s papežem in s pasavsko škofijo ter predvsem s salzburško nadškofijo za pomoč pri zunanjepolitičnih zadevah. Ni pa to bila edina entiteta, na katero se je Otokar naslanjal pri vodenju Štajerske. Poleg plemstva in duhovščine je treba omeniti tudi Otokarjeve odnose z meščanstvom. Ko so se njegovi odnosi s plemiči ob koncu šestdesetih let začeli postopoma slabšati, je potreboval novega zaveznika, ki ga je našel pri prebivalcih avstrijskih in štajerskih mest. Češki kralj se je na meščane obračal predvsem iz finančnih razlogov. Mesta so namreč poleg Judov predstavljala enega izmed glavnih virov dohodka. Po letu 1267 so nekateri meščani celo prevzeli vodilno vlogo na področju finančne uprave.¹⁶⁹

Otokar je bil v svojem času znan kot ustanovitelj številnih novih mest, predvsem na Češkem in Moravskem. Da je za njih v svoji domači deželi dobro skrbel, je bilo znano tudi prebivalcem avstrijskih in štajerskih mest. Številna so se na njegovo stran postavila že v prvih bojih za babenberško dediščino v petdesetih letih. Hitro je npr. na svojo stran pridobil Dunajsko Novo mesto. Ustanovitev novih mest oz. podelitev mestnih pravic je bilo sicer v primerjavi z ustanovitvami na Češkem in Moravskem precej manjša, kljub temu pa so ne le mesta, temveč tudi trgi in drugi urbani centri v Otokarjevem času uživali obdobje miru in nadaljnjega razvoja. Pri upravljanju mest je še večjo vlogo kot Otokar imel štajerski deželni glavar Bruno.¹⁷⁰

Otokar je po letu 1260 dal sezidati nova obrambna obzidja ne le okoli že omenjenega mesta Bruck na Muri, temveč tudi okoli Leobna. Ta mesta je poskusil po češkem vzoru dodatno razširiti in utrditi. Tudi Judenburg je Otokar leta 1260 povzdignil v mesto in mu podelil s tem povezane pravice. Na splošno naj bi mu bila mesta in v njih živeči meščani zavezniki proti višjemu plemstvu. S širjenjem gospodarske in politične moči mest je na svojo stran želel pridobiti tudi nižje plemstvo, ki je prav tako imelo finančne koristi od rasti štajerskih mest.¹⁷¹

Obstajali pa so tudi primeri, ko je moral posredovati ne le v sporih med mesti in plemstvom, temveč tudi med mesti in duhovščino. Leta 1269 je npr. ukazal mestnemu sodniku

¹⁶⁹ Max Weltin, *Die „Laaer Briefsammlung“: eine Quelle zur innaren Geschichte Österreichs unter Ottokar II. Premysl* (Wien, 1975), str. 35.

¹⁷⁰ Pferschy, "König Ottokar II., Herrscher der Steiermark, und Graz", str. 13.

¹⁷¹ Reismann, *Steiermark*, str. 74.

Judenburga, naj ne krši oz. onemogoča dostopa do pravic sekovšemu škofu Vernhardu, ki je imel v mestu v posesti nekaj hiš. Češki vladar je sicer poskušal uravnovešeno postopati z mesti in duhovščino, vendar v nekaterih situacijah to ni bilo mogoče.¹⁷²

Otokar je najverjetneje vplival tudi na razvoj mesta Gradec, ponovno predvsem preko njegovega deželnega glavarja. Virov o interakciji med štajerskim vojvodo in tem mestom sicer ni veliko, se pa da sklepati, da je Gradec v tem obdobju dokončno dobil mestno obzidje, če ga še pred tem ni imel. Sam Gradec je sicer mestne pravice in s tem pravico do obzidja imel že v času Friderika II. Prepirljivega, vendar je kljub temu verjetneje, da je bilo obzidje dokončno izgrajeno šele v času Otokarjeve vladavine. Poleg tega se na njegov čas navezuje tudi najstarejši ohranjeni mestni pečat, na katerem je upodobljen panter s krono. Prav ta krona je bila verjetno panterju dodana v šestdesetih letih in je po vsej verjetnosti simbolizirala Otokarjevo vladarsko moč.¹⁷³

Češki vladar se je ob koncu šestdesetih let najverjetneje počutil precej varnega na mestu štajerskega vojvode. Njegovi odnosi z lokalnim plemstvom so se sicer do leta 1268 nekoliko poslabšali, vendar mu je z naslonitvijo na mesta in cerkvene ustanove ter s sistematičnim uničevanjem protipravno zgrajenih gradov uspelo omejiti plemiški vpliv in njihovo vojaško moč. Notranje razmere na Štajerskem je začasno dodatno stabiliziral z demonstracijo njegove avtoritete, ko je dal zapreti nekaj pomembnih plemičev, med njimi tudi Friderika V. in jih nato po šestindvajsetih tednih brez dodatnega kaznovanja tudi izpustil. Stanje v samem cesarstvu se od končanega boja za babenberško dediščino ni bistveno spremenilo. Avtoriteta Riharda Cornwallskega je bila še zmeraj vprašljiva. Otokar je v teh razmerah želel nadaljevati ekspanzionistično politiko, ki jo je po neuspelem križarskem pohodu znova usmeril proti jugozahodu. Začetki širitve njegovega vpliva v tej smeri so bili opazni, že ko je skupaj s salzburškim nadškofom nase prevzel sodniško vlogo pri razreševanju spora med oglejskim patriarhom in goriškim grofom, ki se je končal z začasnim premirjem. Zgodaj leta 1268 se je spor znova prelevil v odkrit vojaški konflikt in spet je bil v njegovo razrešitev vpleten Otokar, ki je svoj vpliv na tem območju dodatno povečal. Po smrti patriarha Gregorja je bil namreč štajerski vojvoda od kapitlja imenovan za zaščitnika oglejskega patriarhata.¹⁷⁴

¹⁷² UBSt IV, št. 323.

¹⁷³ Pferschy, "König Ottokar II., Herrscher der Steiermark, und Graz", str. 14–16.

¹⁷⁴ Hoensch, *Der Goldene König*, str. 159.

3.4. Boji za Koroško in Kranjsko

Za razumevanje nadaljnega razvoja dogodkov na današnjih slovenskih tleh v času Otokarja II., se je treba posvetiti dogajanju na Koroškem in Kranjskem, kjer so že več desetletij vladali pripadniki rodbine Spanheimov. Od smrti Bernarda Koroškega¹⁷⁵ leta 1256 je obema deželama zavladal njegov starejši sin Ulrik III., medtem ko pa se je njegov mlajši sin Filip potegoval za mesto salzburškega nadškofa. Iz že obravnavanih dogodkov je razvidno, kako tesno sta bila brata povezana z Otokarjevo vladavino v Avstriji in na Štajerskem. Odnosi med Ulrikom in njegovim bratrancem Otokarjem so bili dobri. Prav tako je bil češki kralj sprva v dobrih odnosih tudi s Filipom, a so se njuni odnosi nekoliko poslabšali leta 1263, ko je bil Otokar primoran prekiniti njegovo vojaško podporo, s katero se je do tedaj uspel izvoljeni nadškof obdržati v Salzburgu. Od takrat naprej sta si Otokar in Filip vedno bolj nasprotovala, predvsem na področju političnega dogajanja na Koroškem in Kranjskem. Ključen pa je bil tudi odnos med samima bratoma. Po smrti njunega očeta sta sklenila dogovor o dosmrtni medsebojni zaščiti in sodelovanju. Prav tako sta se dogovorila o delitvi dediščine, ki jo je za seboj pustil Bernard. Kljub navzven tesnemu zavezništvu pa odnosi med njima niso bili brez težav. Že sama sklenitev zavezništva, ki je vsebovala številne podrobnosti, je namigovala na določeno mero nezaupanja, ki se je nato čez leta le še stopnjevala.¹⁷⁶

Ulrik in Filip sta kljub nezaupanju uspešno sodelovala pri širjenju ugleda njune rodbine. Starejšemu bratu je poleg Koroške uspelo zvladati tudi v sosednji deželi in tako ni bil le koroški vojvoda, temveč tudi deželni gospod Kranjske. Filip pa je za nekaj časa imel glavno besedo v Salzburgu. Morda največji neuspeh koroškega vojvode je bil na področju nasledstvenega vprašanja. Ob koncu šestdesetih let namreč še vedno ni imel nobenega otroka. V primeru njegove smrti bi na Koroškem in Kranjskem v normalnih pogojih zavladal njegov mlajši brat Filip, ki je nedvomno imel nasledstveno vprašanje že dlje časa v mislih. O tem lahko sklepamo, saj je Filip sicer bil izvoljen za salzburškega nadškofa, vendar se nikoli ni dal posvetiti. Najverjetneje tega ni storil, saj si je želel pridržati pravico do morebitnega prevzema oblasti na Koroškem v primeru smrti njegovega brata. Celotno nasledstveno vprašanje pa je nato v popolnosti premešal dogovor med Ulrikom in Otokarjem.¹⁷⁷

¹⁷⁵ Bernard II. (1181–1256) iz rodbine Spanheimov je bil med leti 1202 in 1256 vojvoda Koroške. Zavzemal se je tudi za razširitev svoje oblasti na območje Kranjske, kar je nato leta 1251 dokončno uspelo njegovemu sinu Ulriku. *Bernhard II. – Deutsche Biographie*, dostopno na: <https://www.deutsche-biographie.de/sfz69455.html?language=de>, pridobljeno: 24. 7. 2023.

¹⁷⁶ Claudia Fräss-Ehrfeld, *Geschichte Kärntens. Bd 1, Das Mittelalter* (Klagenfurt, 1984), str. 323 (dalje: Fräss-Ehrfeld, *Geschichte Kärntens*).

¹⁷⁷ Krones, "Die Herrschaft König Ottokar's II. von Böhmen in Steiermark", str. 84–85.

Po Filipovem izgonu iz Salzburga je leta 1267 prišlo do kompromisa, pri čemer se je ta dokončno odpovedal poziciji salzburškega nadškofa, v zameno pa je dobil s strani nadškofije dosmrtno pokojnino. Prav tako je papež preklical njegovo izobčenje. O tem, da je v tem obdobju Filip še vedno imel v mislih prevzem oblasti na Koroškem in Kranjskem, nakazuje ponarejena listina, ki jo je še istega leta predal svojemu bratu Ulriku. Listina naj bi bila izdana s strani takratnega nemškega kralja Viljema II. Holandskega leta 1249. Z njo pa naj bi v primeru smrti njunega očeta Ulriku in Filipu podelil skupno vladarsko pravico nad Koroško in Kranjsko. Prav tako bi na podlagi te listine Filip v primeru Ulrikove smrti brez potomcev prevzel mesto koroškega vojvode, tudi v primeru, da je bil posvečen v salzburškega nadškofa. Ulrik je najbrž sprva verjel v legitimnost te listine in je verjetno že pred tem imel v mislih, svojega brata imenovati za svojega naslednika. Med letoma 1267 in 1268 pa je prišlo do spremembe v razmišljanju koroškega vojvode. Morda je prav v tem času uspelo Otokarju prepričati svojega bratranca, da je bila listina, ki jo je Ulriku razkril Filip, najverjetneje ponarejena. Nasledstveno vprašanje se je nato na škodo Filipa razrešilo 4. decembra 1268 v češkem mestu Poděbrady, kjer je prišlo do dogovora med koroškim vojvodo in češkim kraljem. Ulrik je v primeru njegove smrti brez legitimnih potomcev imenoval Otokarja za svojega naslednika tako na Koroškem kot na Kranjskem. Prav tako naj bi po Ulriku podedoval vse njegove posesti in vse njegovo imetje. Ta dogovor o nasledstvu ni bil nikoli potrjen s strani cesarstva, vendar ga je Otokarju kljub temu zaradi njegove vojaške moči in vpliva vendarle uspelo uresničiti. Sam dogovor pa je ostal Filipu do Ulrikove smrti prikrit.¹⁷⁸

Otokar je obljubil, da bo v primeru Ulrikove smrti ščitil njegovo ženo Nežo¹⁷⁹ ter vse njeno imetje. Prav tako je najverjetneje koroškega vojvodo k sklenitvi nasledstvenega dogovora pregovoril tudi s pomočjo večje vsote denarja. Filip v samem Ulrikovem testamentu ni bil omenjen, vendar je češki kralj po vsej verjetnosti obljubil, da ga bo pravično kompenziral. To bi najverjetneje storil s pomočjo finančne podpore ali pa z obljubo ponovne vojaške pomoči. Pri sklepu dogovora je bil prisoten tudi goriški grof Albert, ki je bil z Otokarjem v stiku zaradi že omenjenega spora med njim in oglejskim patriarhom, pri katerem je imel češki vladar sodniško vlogo. Dogajanje na Koroškem, Kranjskem in na območju oglejskega patriarhata ter goriške grofije je postalo še bolj prepleteno, ko je 8. septembra leta 1269 umrl oglejski patriarh Gregor. Na podlagi Otokarjeve in Ulrikove iniciative je bil že 23. septembra za novega

¹⁷⁸ Fräss-Ehrfeld, *Geschichte Kärntens*, str. 325–327.

¹⁷⁹ Neža Badenska (1250–1295) je bila druga žena koroškega vojvode in deželnega gospoda Kranjske Ulrika III. Spanheima. Z njim je bila poročena od leta 1263 do njegove smrti 1269, vendar nista imela otrok. *Agnes von Baden - Skeel, Schaffalitzky og Ahlefeldt*, dostopno na: <https://finnholbek.dk/getperson.php?personID=I28930&tree=2>, pridobljeno: 27. 7. 2023.

patriarha izvoljen prav Filip. S tem je češki vladar najverjetneje želel nekdanjega izvoljenega salzburškega nadškofa kompenzirati za njegovo izgubo koroškega in kranjskega nasledstva. Z njegovim imenovanjem ni bil zadovoljen goriški grof Albert, prav tako pa verjetno tudi ne sam Filip, ki je še zmeraj upal na morebiten prevzem bratove dediščine. Potrditev Filipa kot oglejskega patriarha je bila začasno prestavljena, saj je le nekaj mesecev po smrti Gregorja, 29. novembra leta 1269 umrl tudi papež Klemen IV. Najverjetneje pa je s posvetitvijo odlašal tudi sam Filip.¹⁸⁰

Istega leta je prišlo še do tretje pomembne smrti. 27. oktobra 1269 je umrl koroški vojvoda Ulrik III. Sledilo je skoraj dve desetletji dolgo obdobje, ki bi ga lahko označili kot neke vrste koroški interregnum, ki se je končalo šele leta 1286 z imenovanjem Majnharda II. Goriškega¹⁸¹ za novega vojvoda. Vmesni čas pa je predstavljal obdobje bojov za spanheimsko dediščino. Vendar je Otokarjeva vladavina na Koroškem in Kranjskem po začetnem nemirju predstavljala obdobje nekajletne relativne stabilnosti. Zato pojem »interregnum«, ki ima pogosto negativen prizvok, ni povsem primerna oznaka za obravnavani čas. Češki vladar je na Ulrikovo smrt reagiral tako, da je Filipu razkril dogovor, ki ga je sklenil z njegovim bratom. Oglejski patriarh in še zadnji moški predstavnik rodbine Spanheimov dogovora iz Podčbradyja ni priznal in ga je označil za neveljavnega. Filip ni bil zadovoljen s položajem oglejskega patriarha, ki ga je videl za vsiljenega s strani Otokarja, in se ni želel odpovedati njegovi pravici do bratovih posesti ter do vladavine na Koroškem in Kranjskem. Filip se je bil za to ogromno dediščino pripravljen boriti, kljub Otokarjevi nedvomni vojaški premoči.¹⁸²

Oba akterja sta nemudoma začela s pripravami na boj. Kljub temu da je bil Filip njegov bratranec, je postal zaradi njegovih zahtev Otokarjev političen nasprotnik. Češki kralj je bil pripravljen kljub sorodstvenih vezi proti njemu uporabiti tudi silo. Podobno, kot je pred tem storil že v Avstriji in na Štajerskem, je moral Otokar za priznanje njegove vladavine na Koroškem in Kranjskem, ki je temeljila na dogovoru z Ulrikom, vojaško posredovati. V bojih za ti dve deželi je bilo ponovno pomembno delovanje lokalnega plemstva. Kmalu je postalo jasno, da je predvsem velik del kranjskega plemstva stopil na Filipovo stran. Otokar v tej deželi ni imel večje podpore med plemstvom. Na začetku leta 1270 so na njegovi strani bili med kranjskim plemstvom le Ortolf z Mengša, Konrad II. Gall, Konrad iz Škofje Loke in

¹⁸⁰ Hoensch, *Der Goldene König*, str. 159.

¹⁸¹ Majnhard II. Goriško-Tirolski (1238–1295), je bil grof Goriške in Tirolske. Leta 1286 pa ga je nemški kralj Rudolf I. povzdignil v deželnega kneza Svetega rimskega cesarstva in mu podelil vojvodino Koroško. *Meinhard II. – Deutsche Biographie*, dostopno na: <https://www.deutsche-biographie.de/sfz70681.html>, pridobljeno: 27. 7. 2023.

¹⁸² Krones, "Die Herrschaft König Ottokar's II. von Böhmen in Steiermark", str. 86.

Gebhard Lemberški. Medtem ko so že novembra 1269, torej ne dolgo po Ulrikovi smrti, zvestobo Filipu prisegli Gerloh Jeterbenški, brata Herbord in Oton Turjaška ter takratni ljubljanski kastelan Rudlin. Še ob koncu istega meseca se jim je pridružil Friderik Falkenberški. Filip je večinsko podporo kranjskega plemstva užival v celotnem preostanku leta 1269 in najverjetneje še na začetku leta 1270, ko so se mu pridružili še številni drugi pomembni plemiči. Med njimi lahko omenimo npr. Viljema Svibenskega (ne pa tudi njegovega brata Henrika III.), brata Vošalk in Nikolaj Lemberška, brate Kostanjeviške in Ulrika Šumberškega.¹⁸³

Nekoliko več uspeha je imel češki kralj na Koroškem. Tam so na njegovo stran prestopili grofje Vovbrški, Ortenburški in Strmški. Prav tako je Otokar na svojo stran pridobil krškega škofa Ditrika II. Mariborskega in bamberskega škofa Bertolda.¹⁸⁴ Februarja leta 1270 je prejel tudi freisinške cerkvene fevde na Kranjskem, nekoliko kasneje pa tudi cerkvene fevde od Briksna. Da pa je vendarle tudi na Koroškem naletel na odpor, je razvidno iz njegovega neuspešnega poskusa pri postavitvi novega deželnega glavarja. Za razliko od Avstrije in Štajerske mu tukaj ni uspelo na to pozicijo postaviti plemiča s Češkega ali Moravskega. Njegov prvi potencialni kandidat je bil Konrad von Brünn. Vendar ga je ta, še preden je postal glavar, izdal in prestopil na Filipovo stran. Zato se je pri boju za spanheimsko dediščino naslonil predvsem na Ulrika II. Vovbrškega, ki je vodil Otokarju zvesto stranko na Koroškem. Otokar je užival tudi podporo Alberta Čilberskega in Sigfrida Marenberskega, ki je v času vladavine Ulrika III. ob odsotnosti vojvode pogosto prevzel upravo na Koroškem in s katerim je češki kralj sodeloval že dlje časa na Štajerskem. Ulrik II. Vovbrški je bil najbrž deležen velike mere zaupanja s strani Otokarja, kar je razvidno iz tega, da je bil Ulrik kot edini Korošec prisoten pri sprejemu dogovora o dedovanju leta 1268 v Poděbradyju. Zaradi njegove lojalnosti ga je češki kralj že leta 1270 imenoval za novega koroškega deželnega glavarja.¹⁸⁵

Novembra 1269 je Otokar dosegel tudi sporazum z goriškim grofom Albertom ter ga pridobil na svojo stran v sporu s Filipom. Na začetku leta 1270 je češki kralj odpotoval na Dunaj, kjer je skupaj z olomuškim škofom Brunom ter škofi iz Bamberga, Freisinga, Briksna, Passaua in Krke planiral integracijo Koroške in Kranjske v njegov širši vladarski kompleks. Ko pa je izvedel, da je del koroškega plemstva obljubilo svojo zvestobo Filipu, je aprila svojega

¹⁸³ Komac Andrej, *Od mejne grofije do dežele: Ulrik III Spanheim in Kranjska v 13. Stoletju*, (Ljubljana, 2006), str. 225-226 (dalje: Komac, *Od mejne grofije do dežele*).

¹⁸⁴ Bertold iz Leininga je bil leta 1257 izvoljen za bamberskega škofa. Do leta 1274 je bil zvest pripadnik Otokarja, nato pa je stopil na stran Rudolfa I. Habsburškega. *Berthold von Leiningen – Deutsche Biographie*, dostopno na: <https://www.deutsche-biographie.de/pnd118851608.html>, pridobljeno: 27. 7. 2023.

¹⁸⁵ Fräss-Ehrfeld, *Geschichte Kärntens*, str. 328.

bratranca opozoril, naj se odreče svoji zahtevi do spanheimske dediščine in mu je zagrozil, da bo v nasprotnem primeru primoran vojaško posredovati. Grožnje so se izkazale za neučinkovite, saj se Filip ni bil pripravljen podrediti Otokarju. Češki kralj je torej bil neuspešen pri poskusu zasedbe obeh dežel na miren način z uporabo diplomacije. Dodatni udarec je zanj predstavljala smrt salzburškega nadškofa Vladislava 27. aprila leta 1270. S tem je izgubil pomembnega zaveznika. Nadškofija je sicer ostala politično odvisna od Otokarja, vendar se je za njeno večjo samostojnost začel zavzemati novi salzburški nadškof Friderik II.¹⁸⁶ Zunanjepolitično razmerje se je dodatno poslabšalo, ko je 3. maja 1270 umrl tudi ogrski kralj Bela IV. Nasledil ga je Štefan V., ki je v Otokarju videl svojega glavnega rivala.¹⁸⁷

Ogrsko kraljestvo je po sklenitvi miru z Otokarjem na začetku šestdesetih let bilo deležno notranje nestabilnosti, katerega vrhunec je predstavljala vojaški spopad med kraljem Belo IV. in njegovim najstarejšim sinom Štefanom V. Slednji se je bal, da mu bo oče odzvel pravico do nasledstva in namesto njega za novega prestolonaslednika izbral svojega mlajšega sina, prav tako imenovanega Bela. Spor med očetom in sinom se je končal z dogovorom o skupni vladavini, pri čemer je Bela IV. nadziral območje na desnem bregu Donave, Štefan V. pa na levem bregu. Neuzapanje med obema pa je kljub dogovoru o delitvi kraljevine ostalo, zato je Bela še pred svojo smrtjo prosil Otokarja za zaščito njegove družine. Po njegovi smrti so k češkemu vladarju pribežali hčerka nekdanjega ogrskega kralja in Otokarjeva tašča Ana ter nekateri drugi pomembni ogrski plemiči. S seboj so vzeli tudi ogrske kraljeve insignije, hkrati pa je z njihovo pomočjo v Otokarjevo posest padlo več obmejnih gradov. Njihov pribeg k češkemu vladarju je dodatno poslabšal že tako težavne odnose med Otokarjem in Štefanom ter končal skoraj desetletje trajajoči mir med obema kraljevinama.¹⁸⁸

Filip se je zavedal, da se ni zmožen zoperstaviti Otokarju brez zunanje pomoči. Zato je nastale razmere na Ogrskem izrabil v svoj prid in se povezal s Štefanom proti češkemu vladarju. Junija leta 1270 se je prav tako uveljavil kot generalni kapitan v Furlaniji. S pomočjo njemu zvestih kranjskih plemičev je utrdil svojo tamkajšnjo oblast in začel z obleganjem Otokarju pripadajočega mesta Pordenone. Prvotna reakcija velikega dela kranjskega plemstva, nakazuje na njihovo neodobranje Otokarja.¹⁸⁹ Filip pa ni bil edini, ki je bil uspešen diplomat. Njemu

¹⁸⁶ Hoensch, *Der Goldene König*, str. 159–160.

¹⁸⁷ Friderik II von Walchen je bil od leta 1270 salzburški nadškof. Po izvolitvi Rudolfa I. Habsburškega za nemškega kralja je postal eden izmed njegovih najpomembnejših zaveznikov ter s tem odkrit Otokarjev nasprotnik. S češkim vladarjem je bil v sporu predvsem zaradi salzburških posesti na Koroškem in na Štajerskem. Rodbini Habsburžanov je ostal zvest vse do svoje smrti v Brežah leta 1284. *Friedrich II. – Deutsche Biographie*, dostopno na: <https://www.deutsche-biographie.de/sfz17472.html>, pridobljeno: 27. 7. 2023.

¹⁸⁸ Dopsch idr., *Die Länder und das Reich*, str. 460.

¹⁸⁹ Komac, *Od mejne grofije do dežele*, str. 227.

je sicer uspelo na svojo stran pridobiti novega ogrskega kralja, ni pa mu uspelo skleniti zavezništva s spodnjebavarskim vojvodo Henrikom XIII., s katerim je Otokar podaljšal leta 1267 sklenjeno mirovno pogodbo. S tem se je češki kralj izognil vojni na treh frontah. Nato pa je maja zbral obsežno vojsko v bližini mesta Znojmo na Moravskem in z njo prečkal reko Leitha ter vdrl na ogrsko ozemlje. Kot odgovor na češki napad je Štefan zbral svojo lastno vojsko v okolici Bratislave. O večjih bitkah med obema vladarjema viri ne govorijo. Kljub temu je že 6. julija prišlo do začasnega premirja, ki naj bi trajal do oktobra tega leta. V premirje je bil vključen tudi Filip. Oktobra, na ponovnem srečanju med ogrskim in češkim vladarjem, je Otokarju uspelo premirje podaljšati za dve dodatni leti.¹⁹⁰

Z začasno odstranitvijo ogrske nevarnosti se je Otokarju ponudila možnost odločnejše nastopiti proti Filipu. Na Dunaju je konec oktobra svojim plemičem naznanil načrtovan vojaški pohod na Kranjsko in Koroško. Glavna tarča češkega vladarja je bila Ljubljana, do katere je s svojo vojsko, pod vodstvom štajerskega maršala Ulrika Liechtensteinskega prispel preko Slovenj Gradca. Sprva je mesto obkolil ter ga poskusil prisiliti v predajo. Vendar so Filipu zvesti branitelji nadaljevali z uporom. Situacija zanj pa je vendarle bila kritična, saj niso mogli računati na zunanjo pomoč. Ker do hitre predaje ni prišlo, je Otokar tretji dan ukazal direkten napad na mesto, pri čemer naj bi bile uporabljene tudi oblegovalne naprave. Ljubljana je bila kmalu zatem zavzeta. Po padcu samega mesta pa je bil zavzet tudi grad na vzpetini. Nato je Otokar nadaljeval svoj vojaški pohod na Kranjskem in uspel zavzeti tudi Kostanjevico. Ne dolgo po zavzetju Ljubljane je uveljavil svojo oblast nad celotno deželo, vključno z njenimi mesti in gradovi. Preden je nadaljeval svoj pohod na sever je na Kranjskem postavil začasnega deželnega glavarja. Prav tako pa je začel izdajati privilegije cistercijanskima samostanoma Kostanjevica na Krki in Stična, kar nakazuje na podobno delovanje kot na Štajerskem in v Avstriji, ko je pri utrditvi svoje oblasti iskal pomoč prav pri raznih cerkvenih ustanovah.¹⁹¹

Ob koncu novembra se je Otokar iz Kranjske odpravil na Koroško, kjer mu je hitro uspelo vzpostaviti nadzor nad večinskim delom vojvodine. Tako je 6. decembra došel do Beljaka, ob njem pa so bili med drugim njegovi stari zavezniki, gospodje Pfannberški, Friderik V. Ptujski in Siegfried Marenberški, poleg teh pa številni lokalni ministeriali in prelati, kar namiguje na to, da se je velik del koroškega plemstva in duhovščine v tem času priključilo češkemu vladarju in ga priznalo za novega vojvodo.¹⁹²

¹⁹⁰ Hoensch, *Der Goldene König*, str. 161.

¹⁹¹ Komac, *Od mejne grofije do dežele*, str. 228.

¹⁹² Hoensch, *Der Goldene König*, str. 162.

Povsem verjetno je, da se je Otokar udeležil ceremonialnega ustoličevanja na knežjem kamnu, saj naj bi bil podoben ritual značilen tudi za pripadnike rodbine Přemyslidov na Češkem, kjer naj bi prav tako prišlo do ustoličevanja na nekakšnem kamnitem prestolu v Pragi. Otokarju zato takšni rituali niso bili v celoti tuji in so mu verjetno bili veliko bližji, kot pa so bili kasnejšim Habsburžanom. Vendar virov, ki bi to tezo potrjevali ni, zato je povsem možno, da se je novi koroški vojvoda zadovoljil le s potrditvijo plemstva. Za njegovo nadaljnjo vladavino ključna napaka pa je bila, da ni aktivneje poskušal dobiti formalne podelitve vojvodin Koroške in Kranjske ter Slovenske marke s strani takratnega nemškega kralja Riharda Cornwallskega, s katero bi legitimiziral njegove pridobitve na širši cesarski ravni.¹⁹³

Češkemu kralju je tako uspelo z vojaškim posegom zasesti tako Kranjsko kot tudi Koroško. Na svojo stran mu je prav tako uspelo dobiti vsaj del tamkajšnjega plemstva in duhovščine, pri čemer je vsekakor bil uspešnejši na Koroškem kot na Kranjskem, kjer je bil odpor proti njemu veliko večji. Na splošno ni bil toliko cilj češkega vladarja premagati Filipa samega, ki se je v času Otokarjevega vojaškega pohoda na Kranjskem nahajal v Furlaniji, temveč je želel premagati Spanheimu zvesto plemstvo. Tukaj se razlikuje njegov prevzem oblasti s tistim v Avstriji in na Štajerskem, kjer je bil deležen večje podpore lokalnega plemstva, pri čemer je bila njegova glavna tarča ogrski kralj Bela IV.¹⁹⁴

Sam Filip naj bi se bil po pričevanju Otokarjeve rimane kronike po teh porazih prisiljen odpovedati Koroški in Kranjski, v zameno pa naj bi se zadovoljil s cestninskimi dohodki mesta Krems. Hkrati pa naj bi bil za stalno interniran v avstrijskem Pösenbeugu. Vendar se še leta 1271 pojavlja med nasprotniki češkega vladarja in do takšnega dogovora, kot je omenjen v rimani kroniki, najbrž ni prišlo. Ne glede na Filipov položaj, je Otokarju leta 1270 uspelo, predvsem z vojaško močjo, vzpovstaviti svojo vladavino na Kranjskem in Koroškem.¹⁹⁵

3.5. Otokar na vrhuncu moči in njegova vladavina na Štajerskem, Koroškem in Kranjskem po letu 1270

Češkemu vladarju je leta 1270 s hitrim in odločnim vojaškim posredovanjem uspelo zase pridobiti vojvodini Koroški in Kranjsko. Vendar se boj za spanheimsko dediščino s tem še ni končal. Otokar je moral namreč svoje pridobitve tudi utrditi in se obraniti pred še zmeraj aktivnimi zunanjiimi akterji, ki bi ga lahko izrinili iz novo pridobljenih dežel. Eden izmed teh

¹⁹³ Dopsch idr., *Die Länder und das Reich*, str. 461.

¹⁹⁴ Komac, *Od mejne grofije do dežele*, str. 229.

¹⁹⁵ Krones, "Die Herrschaft König Ottokar's II. von Böhmen in Steiermark", str. 88.

akterjev je bil ogrski kralj Štefan V., ki je decembra tega leta prekršil nedavno sklenjeno premirje. Otokar se je v tem času nahajal predvsem na Koroškem, kjer je začel upravljati nove teritorije. Še preden pa je češkemu vladarju uspel utrditi svojo vladavino v novo pridobljenih ozemljih, pa je Štefan njegovo odsotnost iz Avstrije izkoristil za roparski pohod s pomočjo kumanske konjenice. Ker je bil del avstrijskega plemstva zaposlen z dogajanjem na Koroškem in Kranjskem, to ni bilo zmožno vzpostaviti učinkovitejše obrambe. Ogrski vpad prav tako ni bil pričakovan zaradi predhodno sklenjenega premirja. Zato je prišlo do velikega pustošenja na avstrijskem podeželju, ogrožen pa je bil tudi sam Dunaj. V primeru nepremišljene ali prepočasne Otokarjeve reakcije bi bilo ogroženo tudi prebivalstvo na Štajerskem, saj se je Štefan V. z manjšim delom vojske premaknil na območje Semmeringa. Tam je najverjetneje želel vračajočega se Otokarja ujeti v past. Češki vladar pa je pravočasno izvedel za sovražnikov načrt in se je kljub težkim zimskim razmeram na Štajersko vrnil po drugi poti. S tem se je izognil Štefanovi zasedi in ga prisil v umik nazaj na Ogrsko.¹⁹⁶

Sledilo je kratko obdobje, ko zaradi zime ni prišlo do večjih vojaških spopadov. V tem času sta se oba kralja pripravljala na nadaljevanje bojov spomladi. Otokar je dobil precejšno pomoč od njegovih zaveznikov v Brandenburg, v Meißnu in v Šleziji. Konflikt se je znova intenziviral aprila 1271, ko je češki vladar vzel iniciativo ter je s svojo vojsko vdrl na Ogrsko. Do večjih bitk sicer ni prišlo, je pa bil Otokar uspešen pri zavzemanju mest. Med drugim mu je uspelo zavzeti tudi dobro utrjeno mesto Nitra.¹⁹⁷ Hitrejše in globlje prodiranje v ogrsko notranjost pa je ovirala problematična logistična oskrba vojske s hrano.¹⁹⁸

Poleg mesta Nitra je Otokarju uspelo zavzeti tudi Bratislavo, nakar se je s svojo vojsko napotil v smeri proti mestu Trnava. Z delom svoje vojske mu je v bližini Bratislave prav tako uspelo prečkati Donavo. Morda je na podlagi začetnega hitrega napredovanja nameraval celo priključiti nekatere predele današnje zahodne Slovaške svojim deželam, vendar o tem ni nobenih konkretnjših ohranjenih dokazov. Do prve večje bitke je prišlo 15. maja ob reki Leitha, kjer mu je uspelo premagati del ogrske vojske in posledično zavzeti Altenburg ob Donavi.¹⁹⁹

¹⁹⁶ Hoensch, *Der Goldene König*, str. 164.

¹⁹⁷ Nitra je mesto na današnjem Češkem, ki je v 9. stol. bilo sedež enako imenovane slovanske kneževine. Njen razvoj se je v nadaljnjih stoletjih nekoliko upočasnili, vendar je še v 13. stol. predstavljalo pomembno regionalno središče. V času Bele IV. je dobilo status svobodnega kraljevega mesta, nato pa je bila Nitra v sedemdesetih letih močno poškodovana zaradi zasedbe mesta s strani Otokarjeve vojske. *Nitra: Slovakia – Britannica*, dostopno na: <https://www.britannica.com/place/Nitra-Slovakia>, pridobljeno: 28. 7. 2023.

¹⁹⁸ Dopsch idr., *Die Länder und das Reich*, str. 461.

¹⁹⁹ Hoensch, *Der Goldene König*, str. 164.

V vojni s Štefanom naj bi po pričevanju Otokarjeve rimane kronike na Otokarjevi strani velik del njegove vojske sestavljali Avstrijci in Štajerci. Nedvomno so štajerski plemiči bili na začetku sedemdesetih let po sodelovanju v številnih Otokarjevih vojnah izkušeni bojevniki, kar se je dobro odražalo v njihovi taktični superiornosti proti ogrskim četam, s katerimi so prišli v stik v okolici Nitre, Bratislave in ob Altenburgu.²⁰⁰ Da je češkemu kralju relativno hitro uspelo utrditi svojo oblast na Koroškem, lahko razberemo tudi iz tega, da so v bojevanju na ogrski zemlji na njegovi strani poleg avstrijskih, štajerskih, čeških, moravskih ter drugih zavezniških oddelkov bili prisotni tudi koroški plemiči skupaj z njihovim spremstvom.²⁰¹

Štefan V. je bil najbrž do te mere oslabljen, da je Otokarja zaprosil za tridnevno premirje. Češki vladar se je s premirjem strinjal in je začel navidezni umik iz prej zasedenih območij. S tem je 21. maja izzval svojega nasprotnika v nepremišljen napad. Otokar se je s svojo vojsko uspešno obranil in prešel v protinapad, s katerim je prisilil ogrsko vojsko v neorganiziran umik čez reko Rabo. S tem pa se je končal uspešen prodor. Otokarjeva vojska ni bila zmožna izrabiti te zmage v svoj prid. Najverjetneje so bili bojevniki preveč utrujeni, da bi lahko sledili in v celoti uničili ogrsko vojsko. Nasprotni strani je prav tako uspelo uničiti enega izmed mostov čez reko Rabo, kar je dodatno otežilo logistično oskrbo. Predvsem problematična je bila pomanjkljiva oskrba s hrano, kar je bila posledica kombinacije predhodnega ogrskega plenjenja v Avstriji in slabe letine. Češki kralj se je moral zato začasno umakniti na območje med Dunajem in Bratislavo. Otokarjevi uspehi na Ogrskem so bili predvsem odraz izboljšav na taktičnem nivoju, ki so temeljili na izkušnjah v času bojev za babenberško dediščino. Še vedno pa je bila Otokarjeva šibka točka logistična oskrba njegove vojske.²⁰²

Do konca maja leta 1271 se je Otokar zadrževal v bližini Dunaja in je od tam ponovno prevzel obrambno strategijo. Zavezniki Filipa Spanheimskega so poskusili napasti iz različnih smeri. Ogrski kralj Štefan je poslal svojo kumansko konjenico na Moravsko, kjer so njegovi bojevniki plenili in ropali podobno kot pred tem v Avstriji. Češki vladar ni bil zmožen preprečiti teh vdorov, zaradi katerih je bilo veliko ljudi ujetih in premeščenih na Ogrsko.²⁰³

Vojna se je preoblikovala v verigo roparskih vdorov s strani Štefana, ki so jim sledili povračilni napadi Otokarja. Nobeni strani ni uspelo doseči odločilne zmage na bojnem polju, povzročena pa je bila velika škoda na območju severozahodne panonske nižine. Uničenje je

²⁰⁰ *Ottokars Österreichische Reimchronik*, vrstice 10895-10100, MGH Dt. Chron. 5/1, str. 144–346.

²⁰¹ Krones, "Die Herrschaft König Ottokar's II. von Böhmen in Steiermark", str. 90.

²⁰² Hoensch, *Der Goldene König*, str. 164.

²⁰³ Prav tam, str. 165.

bilo tako popolno, da se je na Otokarjevi strani povečal delež meščanskih bojevnikov. Po eni strani lahko to razumemo kot znak lojalnosti predvsem avstrijskih mest do njihovega vojvode, bolj verjetno pa so se pridružili bojem, saj so bili mnenja, da jih Otokar sam brez njihove pomoči ni bil sposoben braniti. Za meščanstvo je bila vojna še toliko bolj pomembna, saj je konfliktno stanje negativno vplivalo na njihovo trgovanje. Kljub obojestranskim velikim izgubam pa nobena stran ni bila pripravljena popustiti. Otokar je moral premagati ogrskega kralja, saj je bil ta glavni zaveznik Filipa. Čeprav je češki kralj obvladoval Koroško in Kranjsko, si je lahko dolgotrajen mir zagotovil le s popolno zmago nad najmočnejšim zaveznikom zadnjega še živečega Spanheima. Prav tako si tudi Štefan ni mogel privoščiti poraza. Njemu najverjetneje ni bil primarni cilj pomagati Filipu zasesti vladarskega prestola na Koroškem, temveč preprečiti nadaljnjo širitev Otokarjeve vladavine. V najboljšem primeru bi lahko zase pridobil izgubljeno vojvodino Štajersko, v najslabšem primeru pa bi se lahko celo soočil z izgubo ozemlja na Slovaškem. Prav tako se je želel maščevati za poraz, ki mu ga je češki vladar zadal leta 1260 v bitki pri Kressenbrunu.²⁰⁴

V celotno situacijo je posredoval tudi spodnjebavarski vojvoda Henrik XIII., ki je stopil na stran Filipa. S svojo vojsko je vpadel v Zgornjo Avstrijo, s čimer je bil uničenja deležen tudi ta del vojvodine. Otokar je bil sedaj obkoljen z močnimi nasprotniki z več strani. S svojimi šlezijskimi in brandenburškimi zavezniki je sicer bil zmožen ohraniti vojaško ravnovesje, ter preprečiti nadaljnjo bavarsko in ogrsko prodiranje na njegova ozemlja, ni pa imel dovolj velike moči, s katero bi si lahko zagotovil popolno zmago. Zaradi začetnih uspehov pa je vendarle lahko v primeru mirovnih pogajanj računal na njemu prijazen izid.²⁰⁵

Ker do večjih sprememb na bojnem polju ni prišlo, se je tudi Štefan začel zavedati, da bo treba priti do nekakšnega kompromisa z Otokarjem. Do začetka pogajanj med obema stranema je prišlo predvsem zaradi diplomatskih spretnosti olomuškega škofa Bruna. Ogrsko delegacijo pa je v času pogajanj vodil Paul von Veszprém. Med sklenjenimi mirovnimi pogoji je sodil dogovor o poteku meja. Te naj bi ostale enake, kot so bile sklenjene pri sporazumu leta 1261. Otokar se je s tem moral odpovedati vsem njegovim osvojitvam na Ogrskem. Štefan se je v zameno dokončno odpovedal svojim pretenzijam nad Avstrijo in Štajersko. Pri pogajanjih je prišlo tudi do dogovorov, ki sicer niso neposredno povezani z dogajanjem na Štajerskem, Koroškem in Kranjskem, vendar vseeno podajo sliko o takratnem zunanjepolitičnem razmišljanju obeh kraljev. Sklenjeno je namreč bilo, da si bosta Štefan in Otokar razdelila

²⁰⁴ Kusternig, *Die Zeit König Ottokars in Österreich*, str. 16.

²⁰⁵ Dopsch idr., *Die Länder und das Reich*, str. 461.

vplivni prostor na območju srednje in vzhodne Evrope. Območji Krakova in Velikopoljske²⁰⁶ sta na podlagi dogovora pripadli interesni sferi ogrskega kralja. Širše območje Šlezije pa je pripadlo interesni sferi češkega kralja. Naposled sklenjeni mirovni sporazum je bil garantiran s strani sedmih ogrskih škofov in petih cerkvenih dostojanstvenikov iz Otokarjevih dežel. Štefan je mirovni sporazum ratificiral 3. julija 1271 v Bratislavi, Otokar pa 14. julija v Pragi.²⁰⁷ Leto kasneje, 5. maja je sporazum potrdil še papež Gregor X.²⁰⁸ Vendar tudi tokrat, podobno kot pred tem po končanih bojih z Belo IV., mirovni sporazum ni privedel do vzpostavitve dolgotrajnih prijateljskih odnosov.²⁰⁹

Za dogajanje na Koroškem in Kranjskem je treba omeniti, da se je v sklopu pogajanj ogrski kralj odpovedal svoji pomoči in zaščiti nad Filipom. Spanheimski je s tem izgubil svojega glavnega zaveznika in zaščitnika. Brez Štefanove pomoči Filip vsaj začasno ni več ogrožal Otokarjeve vladavine v teh dveh deželah. To je češkemu vladarju omogočilo, da se je lahko začel resneje ukvarjati z upravljanjem Koroške in Kranjske. Prav tako zanimiv je sklep iz mirovne pogodbe, v katerem se je Štefan zavezal, da bo iz svojih dežel izgnal plemiča Nikolaja Lemberškega in Viljema Svibenskega, ki sta ostala zvesta zaveznika Filipa in sta se k njemu umaknila pred Otokarjevim kaznovanjem.²¹⁰

Češki kralj je v tem obdobju prav tako želel normalizirati odnose z novim salzburškim nadškofom Friderikom II. von Walchenom. Za razliko od prejšnega nadškofa Vladislava je bil Friderik bolj samostojna osebnost in se ni pustil v celoti podvreči Otokarjevim zahtevam. Najbrž pa je bil odnos med njima vsaj na začetku sedemdesetih let soliden. Problem so predstavljali mesti Šentvid ob Glini, trg in grad v Celovcu ter grad St. Georgen v Podjuni, ki jih je nekdanji koroški vojvoda Ulrik III. leta 1268 podaril salzburški nadškofiji v zameno za škodo, ki sta jo povzročila on in njegov brat Filip. Vse to je Ulrik nato dobil vrnjeno kot fevd.²¹¹

Spomladi leta 1270 je nadškof Friderik Otokarju sicer podelil salzburške fevde v Avstriji, na Štajerskem in na Koroškem, ni pa se želel odpovedati od Ulrika pridobljenih posesti. Češki kralj pa je bil mnenja, da njegov predhodnik na Koroškem sploh ni imel pravice

²⁰⁶ Velikopoljska je bila zgodovinska regija, ki obsega območje današnje severozahodne Poljske. Skupaj z mestoma Gniezno in Poznan je območje Velikopoljske v 10. stol. predstavljalo središče zgodnje Poljske države. *Wielkopolskie: province, Poland – Britannica*, dostopno na: <https://www.britannica.com/place/Wielkopolskie>, pridobljeno: 28. 7. 2023.

²⁰⁷ UBSt IV, št. 421.

²⁰⁸ Gregor X. (1210–1276) je bil papež med leti 1271 in 1276. V času svojega delovanja je kljub njegovim dobrim odnosom z Otokarjem promoviral Rudolfa I. Habsburškega za novega nemškega kralja. *Blessed Gregory X: pope – Britannica*, dostopno na: <https://www.britannica.com/biography/Blessed-Gregory-X>, pridobljeno: 28. 7. 2023.

²⁰⁹ Hoensch, *Der Goldene König*, str. 165.

²¹⁰ Krones, "Die Herrschaft König Ottokar's II. von Böhmen in Steiermark", str. 90–91.

²¹¹ Fräss-Ehrfeld, *Geschichte Kärntens*, str. 327.

predati prej omenjenih mest in gradov, saj naj bi bila ta neodtujljiv del vojvodine. Nesporazum naj bi razsodil sekovski škof Vernhard.²¹² Vendar do dolgoročnega dogovora ni prišlo, saj je bil Otokar primoran svojo pozornost posvetiti takrat še trajajočemu boju z ogrskim kraljem Štefanom.²¹³ Do dokončnega sporazuma med Otokarjem in salzburškim nadškofom Friderikom, glede vprašanja Šentvida ob Glini in Celovca, pa je prišlo šele maja 1271.²¹⁴

Po sklepu miru z Ogrsko se je konec julija 1271 češki kralj odpravil na Koroško, kjer je želel utrditi svojo oblast. Pri procesu konsolidacije naj bi mu pomagal takratni koroški deželni glavar Ulrik II. Vovbrški. Vendar se je ta izkazal Otokarju kot nezaupljiv zaveznik. Vovbrški je med koroškim plemstvom užival velik ugled. Svoj vpliv si je povečal tudi s poroko z Nežo, vdovo nedavno pokojnega vojvode Ulrika III. Spanheimskega. Vovbrški je sam ali pa morda s pomočjo Sigfrida Marenberškega poskusil doseči kompromis med Otokarjem in Filipom. Zaradi njegovega samovoljnega delovanja ga je češki kralj odstavil s položaja koroškega deželnega glavarja. Povsem verjetno je, da ga je Otokar odstranil tudi zato, saj je v njem videl posameznika, ki bi lahko v prihodnosti okoli sebe zbral nezadovoljno koroško plemstvo in se zoperstavil njegovi vladavini. Za novega glavarja je izbral tujca, in sicer Ulrika iz Dürrenholza, ki se je kmalu izkazal za sposobnega in lojalnega upravitelja. Izhajal je iz pomembne češko-moravske rodbine Kaunitzov. Imel je popolno Otokarjevo zaupanje, kar lahko razberemo že iz tega, da je bil poročen z njegovo zunajzakonsko, vendar kasneje legitimizirano hčerko. Otokarjevo zaupanje se je izkazalo za upravičeno, saj je bil Ulrik uspešen v njegovi reorganizaciji koroške uprave. Pri tem sta mu bila v pomoč tudi koroška kaplana Lambert in Johann ter notarja Ludwig in Rudolf.²¹⁵

Dürrenholzovo uspešno upravljanje Koroške je bil rezultat njegovih dolgoletnih izkušenj na Češkem, kjer je bil graščak Znojma. Prvič pa je v stik z nekdanjimi Spanheimskimi deželami prišel leta 1270, ko je spremljal Otokarja pri njegovem vojaškem pohodu na Kranjskem in Koroškem. Točen datum njegovega imenovanja za deželnega glavarja ni znan.²¹⁶ Najverjetneje pa je to pozicijo dobil nekje novembra tega leta, saj je bil v listini, ki je bila tega

²¹² Wernhard von Marsbach (1268–1283) je bil leta 1268 s strani salzburškega nadškofa Vladislava posvečen v sekovskega škofa. Zavzemal se je za vrnitev vseh škofiji odtujenih posesti. Večkrat je opravljal vlogo razsodnika v Otokarjevih sporih. Opravljal pa je tudi diplomatsko funkcijo in je deloval kot odposlanec češkega vladarja na dvoru Rudolfa I. Habsburškega, v katerem spremstvu je ostal tudi po Otokarjevem padcu. Ludwig Freidinger, "Spiegelgebrauch und Wappenführung der Bischöfe von Seckau in Mittelalter und früher Neuzeit", *Mitteilungen des Steiermärkischen Landesarchivs*, št. 49 (1998), str. 119–149.

²¹³ Dopsch idr., *Die Länder und das Reich*, str. 461.

²¹⁴ Krones, "Die Herrschaft König Ottokar's II. von Böhmen in Steiermark", str. 89.

²¹⁵ Hoensch, *Der Goldene König*, str. 165–166.

²¹⁶ Evelyne Webering, *Landeshauptmannschaft und Vizedomamt in Kärnten bis zum Beginn der Neuzeit* (Klagenfurt, 1983), str. 25. (dalje: Webering, *Landeshauptmannschaft und Vizedomamt in Kärnten*).

meseca izdana Žički kartuziji, med pričami naslovljen kot »Vlricus capitaneus de Durrenholz« oz. deželni glavar Dürrenholz. Vendar v tej listini še ni natančno opredeljeno območje, kjer naj bi deloval kot deželni glavar, čeprav se da sklepati, da gre za Koroško.²¹⁷

Zaradi njegove uspešne pacifikacije in stabilizacije na Koroškem je Otokar njegovo deželno glavarstvo funkcijo razširil še na Kranjsko in Slovensko marko. Maja leta 1272 je njegov nadzor razširil še na Furlanijo. Filip, ki je bil generalni kapitan v Furlaniji, je namreč prišel v spor z oglejskim kapitljem, ki je njegovo izvolitev za patriarha preklical že septembra leta 1269. Koroški deželni glavar Ulrik je to situacijo izkoristil, vdrl v sosednjo provinco in 14. maja zavzel Čedad. S svojim posredovanjem je dosegel, da je oglejski kapitelj za novega generalnega kapitana Furlanije izbral Otokarja, ki je posledično postal upravitelj oglejskega patriarha in dela Istre. Češki vladar je to situacijo izrabil za dokončno pomiritev Filipa Spanheimskega. Konec leta 1272 ga je Otokar imenoval za večnega vikarja Koroške, leto dni kasneje pa celo za večnega kapitana Koroške. Kljub temu formalnemu priznanju pa Filip dejansko s tem imenovanjem ni imel nobenega konkretnjšega vpliva in je bil pod strogim nadzorom koroškega deželnega glavarja Ulrika. Otokar je s to potezo odstranil Spanheima kot njemu nevarnega nasprotnika, do prijateljskih odnosov, ki sta jih imela nekoč, pa med njima nikoli več ni prišlo. Otokar je bil med leti 1272 in 1273 nedvomno na vrhuncu svoje moči. Obvladoval je prostor, ki je segal od češkega kraljestva na severu do Jadranskega morja na jugu. Po vzpovstavitvi miru z Ogrsko se je z namenom konsolidacije svoje vladavine ob koncu leta 1271 odpravil na pot skozi Koroško, kjer je želel okrepiti svojo oblast. Morda je prav zaradi njegove želje po izkazovanju absolutne kontrole nad novo pridobljenimi deželami in njegove moči nad koroškim plemstvom prišlo do grozovitega spleta dogodkov, ki so se končali s smrtjo Sigfrida Marenberškega.²¹⁸

O Otokarjevem delovanju v času njegovega zadrževanja na Koroškem leta 1272 ni veliko znanega, vendar spremstvo nekdanjega štajerskega deželnega glavarja Bruna in deželnega sodnika Herboda von Füllensteina priča o tem, da si je češki vladar pri vodenju Koroške poskušal pridobiti nasvete dveh izkušenih in uspešnih upraviteljev. Po relativno kratkem času, ki ga je preстал na Koroškem, se je odpravil nazaj na Štajersko, pri čemer je šel tudi mimo Radelj ob Dravi.²¹⁹

Na podlagi pričevanja Otokarjeve rimane kronike naj bi češkega vladarja ob njegovem prihodu v Dravsko dolino sprejeli vsi pomembni plemiči, z izjemo Sigfrida Marenberškega, ki

²¹⁷ UBSt IV, št. 396.

²¹⁸ Hoensch, *Der Goldene König*, str. 166.

²¹⁹ Krones, "Die Herrschaft König Ottokar's II. von Böhmen in Steiermark", str. 94-95.

se zaradi bolezenskega stanja ni mogel udeležiti dogodka. Eden izmed prisotnih plemičev pa naj bi to priložnost izkoristil tako, da je poskusil poslabšati Otokarjevo naklonjenost do Sigfrida.²²⁰

Ko se je nato češki kralj vrnil v Prago, naj bi naročil Ortolfu Slovenjegraškemu, da naj k njemu privede Sigfrida. Ta je Marenberškega ob neki pojedini zajel in ga predal koroškemu deželnemu glavarju Ulriku. Sigfridova zadnja postojanka je bila Praga, kjer ga je doletela Otokarjeva kazen. V rimani kroniki je ta podrobno opisana. Sigfrida naj bi privezali za konjev rep in ga tako vlačili po Pragi. Muke pa so se zanj s tem šele začele, saj so ga nato z glavo navzdol privezali na vislice, kjer je visel do naslednjega dne, ko mu je njegov stražar zdrobil glavo. Njegova usmrtitev, do katere je prišlo po Otokarjevem ukazu, in ki naj bi bil ob tem celo prisoten, je v rimani kroniki najverjetneje prikazana v pretirano grozoviti sliki. Vendar se o njegovi dejanski usmrtitvi ne da dvomiti, razne govorice, o brutalnosti celotnega dogodka, pa so Otokarju morda celo koristile, saj so prispevale k ustrahovanju plemstva. Ali je bil razlog za odločitev češkega kralja, da je na tak način kaznovanl Marenberškega, zares njegova odsotnost pri Otokarjevem prihodu v Dravsko dolino, pa je vprašljivo. Eden izmed razlogov, zakaj je prišlo do Sigfridove usmrtitve, je morda bila njegova zveza z Gertrudo Babenberško. Vendar je to nekoliko manj verjetno, saj ta po svojem izgonu v Meißen Otokarju ni predstavljala več resne nevarnosti. Tudi njegovi tesni odnosi z odstavljenim koroškim deželnim glavarjem Ulrikom Vovbrškim, ki mu je morda pomagal pri njegovih poskusih priti do diplomatske rešitve v sporu med Otokarjem in Filipom Spanheimskim, sami po sebi najbrž niso bili glavni razlog za tako kruto kazen. Ni pa razlog za usmrtitev edina skrivnost. Tudi sam trenutek Sigfridove usmrtitve ni povsem jasen. Vendar je do nje najverjetneje prišlo v obdobju med 6. decembrom leta 1271 in 26. februarjem leta 1272.²²¹

Bolj kot Sigfridovi odnosi z Gertrudo in Ulrikom Vovbrškim pa so k njegovemu koncu morda prispevali pogosti stiki, ki jih je imel z Viljemom Svibenjskim in Nikolajem Lemberškim, dvema plemičema, ki sta po smrti koroškega vojvode Ulrika ostala zvesta Filipu in sta zbežala k ogrskemu kralju Štefanu. Sigfrid se srečanja v Dravski dolini morda ni udeležil ne zaradi bolezni, temveč zaradi strahu, da bo prav zaradi teh stikov kaznovan. Otokar je po številnih izdajah in prestopih njegovih nekdanjih zaveznikov v boju za Spanheimsko dediščino morda postal bolj negotov in nezaupljiv. Najverjetneje ni bilo le enega razloga za Sigfridovo kaznovanje, temveč je bilo rezultat kombinacije prej omenjenih odnosov, ki jih je ta imel z

²²⁰ *Ottokars Österreichische Reimchronik*, vrstice 11830-11860, MGH Dt. Chron. 5/1, str. 156.

²²¹ Mlinarič, *Marenberški dominikanski samostan*, str. 36.

Otokarjevimi nasprotniki. Češki kralj je situacijo poskusil izrabiti sebi v prid, saj je z usmrčitvijo Marenberškega dosegel vsaj površinsko lojalnost avstrijskega, štajerskega, koroškega in kranjskega plemstva. Ker pa je šlo za površinsko lojalnost pridobljeno s strahom, se je ta pri nekaterih plemičih kmalu sprevgrla v sovraštvo do njihovega vladarja. Otokarjevo trdo postopanje s plemstvom ni bilo nič novega, prvi znaki njegove težnje do absolutistične vladavine so bili opazni že v šestdesetih letih, ko je začel z odvzemom posesti, ki si ga je štajersko plemstvo priborilo v času po smrti zadnjega Babenberžana. Navsezadnje je nekaj plemičev, med njimi tudi Friderika V. Ptujskega dal zaradi nedovoljenje gradnje gradov za nekaj časa zapreti, vendar to še zmeraj ni bila tako drastična kazen, kot tista, ki je doletela Sigfrida.²²² Ni pa bila njegova usmrtitev edini tak primer v času Otokarjeve vladavine. Nekaj podobnega je bila tudi usmrtitev vplivnega plemiča Beneša von Wittengaua, do katere je prišlo na Češkem. Njegovo postopanje s štajerskim, koroškim in kranjskim plemstvom se zatorej morda vendarle ni bistveno razlikovalo od njegovega postopanja v svojih domačih deželah.²²³

Ne glede na odnos, ki ga je ob koncu leta 1271 imel češki kralj s Sigfridom, pa je vendarle po njegovi smrti poskrbel za njegovo ženo. Spomladi naslednjega leta je Otokar ukazal koroškemu deželnemu glavarju, naj Sigfridovi vdovi zagotovi vir dohodkov po njeni želji.²²⁴ Prav tako ni nujno, da Otokarjevo kaznovanje Marenberškega razumemo kot znak njegove šibkosti oz. njegovega strahu pred morebitnimi izdajalskimi načrti plemičev. Prav nasprotno, morda je njegovo v nekaterih pogledih drastično postopanje bilo odraz njegovega prepričanja o svoji nesporni avtoriteti v nekdanjih babenberških deželah. Prav tako je Otokar morda bil mišljenja, da zaradi podpore, ki jo je užival pri koroški in kranjski duhovščini, ni več potreboval tolikšne pomoči od plemstva. Navsezadnje je bil tudi priljubljen pri meščanstvu, kar je omenjeno v Otokarjevi rimani kroniki, kjer je zapisano, da naj bi bil ob svojem prihodu v Dravsko dolino deležen velikega spoštovanja s strani prebivalcev Maribora.²²⁵

V Otokarjevi vladavini od druge polovice šestdesetih let dalje je viden jasen proces centralizacije, ki ga je spremljala vrsta upravnih reform. Če se je v prvi polovici šestdesetih let v Avstriji in na Štajerskem naslanjal na lokalno ministerialno plemstvo, se je v kasnejših letih obračal vedno bolj na tujce. Večinoma gre pri tem za plemiče s Češkega in Moravskega, ki jih je začel množično postavljati na graščanske pozicije. Otokarjevo obdobje so zaznamovale tudi številne vojne. Prav zaradi pogostega vojskovanja se je češki vladar začel vedno bolj obračati

²²² Hoensch, *Der Goldene König*, str. 167–168.

²²³ Dzimirsky, *Das Spätmittelalter*, str. 10.

²²⁴ Webernig, *Landeshauptmannschaft und Vizedomamt in Kärnten*, str. 27.

²²⁵ *Ottokars Österreichische Reimchronik*, vrstice 11855–11880, MGH Dt. Chron. 5/1, str. 156–157.

na meščanstvo in jih je v zameno za njihovo denarno pomoč začel postavljati na visoke finančno-upravne pozicije. Najpogosteje je pri tem šlo za razna dela na področju pobiranja davkov. Pogosto je njihova postavitvev na te pozicije škodovala lokalnemu nižjemu plemstvu. Poleg finančnega področja se je češki vladar na meščane vedno bolj naslanjal tudi na sodstvenem področju. Eden od viškov Otokarjeve centralizacije je bila vzpovstavitvev posebne pisarne za območje Avstrije. Pisarna je bila postavljena na podlagi že obstoječe pisarne na Češkem in je bila od nje delno tudi odvisna. Na splošno se je Otokar začel pri svoji vladavini vedno bolj naslanjati na majhno skupino ljudi, ki ji je lahko v celoti zaupal. Z raznimi upravnimi spremembami in reformami pa ni želel odstraniti historičnih meja med deželami. Otokarjev cilj torej ni bil priključiti Avstrije, Štajerske, Koroške in Kranjske deželam krone sv. Vavclava. Njegove ambicije so bile bolj pragmatične narave. S spremembami je namreč v glavnem želel povečati učinkovitost v upravi in v pobiranju davkov ter posledično povečati svoje dohodke.²²⁶

Če bi želeli postaviti vrhunec Otokarjeve moči v točno določeno časovno obdobje, potem bi lahko izbrali jesen leta 1271. Gre za čas največjega teritorialnega obsega njegove vladavine. Poleg pridobitve Kranjske in Koroške je bilo za češkega vladarja še posebej pomembno, da se mu je 27. septembra rodil sin, ki ga je po njegovem očetu poimenoval Venčeslav.²²⁷ Otokar si je z njegovim rojstvom zagotovil, da je imel v primeru njegove smrti zagotovljenega legitimnega naslednika. Z njim pa ne bi prišlo do razpada njegovega težko pridobljenega kompleksa dežel, ki je zaobjemal velik del jugovzhodnega Svetega rimskega cesarstva. Vendar so se že ob vrhuncu Otokarjeve vladavine začeli kazati nevarni znaki. Ko se je češki kralj poleti 1272 nahajal v svoji rezidenci v Pragi, ga je doletela novica o smrti nemškega kralja Riharda Cornwallskega. Z njegovo smrtjo 2. aprila tega leta je Otokar izgubil pomembnega zaveznika. Prav njemu se je namreč lahko zahvalil za velik del svojih dosežkov. Rihard, ki sicer ni imel absolutne oblasti v cesarstvu, je bil vendarle v dobrih odnosih s češkim kraljem in njegove ekspanzionistične politike ni oviral, temveč jo je v nekaterih pogledih celo omogočal. Od Riharda je prav tako dobil podeljeni vojvodini Štajersko in Avstrijo, čeprav je bila sama podelitev nepopolna in v očeh številnih nemških knezov sporna.²²⁸

²²⁶ Hoensch, *Der Goldene König*, str. 168–169.

²²⁷ Venčeslav II. Přemysl (1271–1305) je bil sin Otokarja II. in njegove žene Kunigunde. Po smrti njegovega očeta leta 1278 je prevzel oblast na Češkem. V času njegove vladavine je prišlo do gospodarskega razcveta na Češkem. Leta 1300 je postal tudi kralj Poljske, naslednje leto pa je na ogrski prestol postavil svojega sina Venčeslava, ki je tam vladal do njegove odstavitve leta 1304. S tem je za kratek čas podobno kot njegov oče bil eden izmed najmočnejših vladarjev na območju Srednje Evrope. *Wenceslaus II: king of Bohemia and Poland – Britannica*, dostopno na: <https://www.britannica.com/biography/Wenceslas-II>, pridobljeno: 29. 7. 2023.

²²⁸ Hoensch, *Der Goldene König*, str. 170.

Le nekaj mesecev po smrti nemškega kralja je 6. avgusta 1272 umrl tudi ogrski kralj Štefan V., s katerim je Otokar nedavno sklenil premirje. Nasledil ga je njegov desetletni sin Ladislav IV.²²⁹ S tem je bila Otokarjeva jugovzhodna meja znova ogrožena in v nevarnosti pred novimi ogrskimi roparskimi napadi.²³⁰ Do prvih manjših spopadov je, kljub poskusom papeža Gregorja X. ohraniti mir med obema kraljevinama, prišlo že na začetku leta 1273. V glavnem je šlo za roparske pohode lahke kumanske konjenice na območju Kranjske in Koroške, kjer je bilo povzročeno veliko škode. Ti pohodi so povzročili povračilne roparske pohode s strani avstrijskega in moravskega plemstva, ki so povzročili veliko škodo ob reki Rabi. Otokar ni dvomil, da bodo ti obmejni spopadi kmalu vodili v odkrito vojno z Ladislavom IV., zato je začel s potrebnimi pripravami. Poleg vojaških priprav je k temu spadalo tudi diplomatsko delovanje. Otokar je namreč želel s pomočjo njegove tašče Ane Ogrske preko njene sestre in žene spodnjebavarskega vojvode, navezati stike s Henrikom XIII. Z njim je bil v dobrih odnosih od leta 1271 sklenjenega miru z Ogrsko v Bratislavi, v katerega je bil vključen tudi Bavarec.²³¹

Januarja 1273 je prišlo med obema vladarjema do sklepa o medsebojni pomoči in zaščiti. Henrik XIII. je s tem popolnim preobratom svojega dotedanjega odnosa s češkim kraljem dosegel, da se je Otokar v celoti odpovedal svojim zahtevam po dediščini grofov Bogenskih. V zameno pa mu je priznal njegovo oblast nad območjem Egerja. Otokar si je s to pogodbo v boju z Ogri zaščitil svoj hrbet. Pomemben člen te pogodbe pa se je nanašal na bavarske škofije. V primeru konflikta med Henrikom in škofi bi se moral Otokar postaviti na stran spodnjebavarskega vojvode. Prav ta sklep je imel za dolgoročno posledico poslabšanje odnosov med češkim kraljem in salzburškim nadškofom Friderikom, ki je v naslednjih letih postal eden izmed njegovih najnevarnejših nasprotnikov.²³²

Pri postopanju z ogrskim vprašanjem se je Otokar kljub roparskim pohodom odločil, da ne bo odreagiralo prehitro in nepremišljeno. Prav nasprotno, za vojaške priprave si je vzel veliko časa in se je z obrambnimi zadevami v Avstriji in na Moravskem ukvarjal večji del druge polovice leta 1272. Še preden mu je julija naslednjega leta uspelo zbrati svojo okrog 60.000

²²⁹ Ladislav IV. (1262–1290) iz rodbine Árpádovcev, je bil sin Štefana V. in po njegovi smrti kralj Ogrske. Igral je ključno vlogo pri Otokarjevem dokončnem porazu, saj je sklenil zavezništvo z nasprotnikom češkega kralja Rudolfom I. Habsburškim. *Ladislav IV: king of Hungary – Britannica*, dostopno na: <https://www.britannica.com/biography/Ladislav-IV>, pridobljeno: 29. 7. 2023.

²³⁰ Dopsch idr., *Die Länder und das Reich*, str. 467.

²³¹ Hoensch, *Der Goldene König*, str. 170–172.

²³² Dopsch idr., *Die Länder und das Reich*, str. 467.

mož veliko vojsko, je prišlo do napada ogrske konjenice ob reki Moravi. Pri uspešni obrambi tega napada je izgubil svoje življenje koroški in kranjski deželni glavar Ulrik iz Dürrenholza.²³³

Na poziciji koroškega deželnega glavarja ga je nasledil moravski plemič Ulrich von Taufers, ki je bil sorodstveno močno povezan z Ortenburžani, Pfannberškimi in Vovbrškimi, hkrati pa je bil velik sovražnik goriško-tirolskih grofov. Najverjetneje ga je Otokar prav zaradi tega imenoval za deželnega glavarja, saj se takratni goriški grof Majnhard IV. sanjal o vladavini na Koroškem. Taufers je, enako kot Ulrik iz Dürrenholza, spremljal Otokarja pri njegovem boju za spanheimsko dediščino leta 1270. Verjetno je bil že takrat imenovan za deželnega glavarja Kranjske, vendar je bila ta pozicija kasneje združena s funkcijo deželnega glavarja Koroške. Ulrich iz Taufersa je kot deželni glavar deloval le na Koroškem, medtem ko je bil za deželnega glavarja Kranjske imenovan Ulrich iz Haßbacha.²³⁴

Otokar se je maščeval za smrt koroškega deželnega glavarja in je s svojo številčno močnejšo vojsko premagal Ogre ob Moravi. Od tam je nadaljeval svojo pot v notranjost in mu je 17. julija uspelo zavzeti Bratislavo ter pod svoj nadzor spraviti večji del današnje zahodne Slovaške. Uspelo mu je tudi prečkati reko Donavo, vendar se je njegov hiter prodor zaustavil pri ogrskem mestu Šopron, katerega obleganje se je zaradi pomanjkanja oblegovalnih naprav zavleklo. Ladislav IV. ni bil sposoben obraniti svojih obmejnih območij, kar ni bila toliko posledica številčne inferiornosti proti Otokarjevi vojski, temveč njegova neizkušenost. Ponovno pa se je bil češki vladar po devetih tednih uspešnega, vendar brez večjih bitk zaznamovanega napredovanja zaradi težav v oskrbi s hrano, primoran vrniti v svoje dežele.²³⁵ Otokarjev umik je zanj predstavljal korak nazaj, vendar je za njegovo nadaljnjo vladavino na Štajerskem, Koroškem in Kranjskem veliko hujši udarec prejel od pomembnih dogodkov, ki so se v tem času odvijali v Svetem rimskem cesarstvu. Češki kralj je svojo pozornost v popolnosti preusmeril na vojno z novim ogrskim kraljem, veliko manj pa se je ukvarjal s cesarskim prostorom, kjer od aprila 1272 po smrti Riharda Cornwallskega ni bilo nemškega kralja. V času, ko je Otokar s svojo vojsko zavzemal območja v okolici Bratislave, je politično zelo aktiven postal palatinski grof Ludvik II., starejši brat Henrika XIII. Ludvik se je v času po Rihardovi smrti zavzemal za čim hitrejšo izvolitev novega nemškega kralja, pri čemer je upal na nekoga, ki bi se v cesarstvu lahko postavil nasproti Otokarju. Odločitev češkega kralja, da je raje prioriteto dal dogajanjem na Ogrskem kot pa volitvi novega nemškega kralja, se je izkazala kot dolgoročno napačna odločitev. Da pa Otokar kljub njegovi vpletenosti v vojno z

²³³ Hoensch, *Der Goldene König*, str. 172.

²³⁴ Webernig, *Landeshauptmannschaft und Vizedomamt in Kärnten*, str. 31–32.

²³⁵ Hoensch, *Der Goldene König*, str. 173.

Ogrsko ni pozabil na vprašanje izvolitve novega nemškega kralja, je razvidno iz njegovega dopisovanja s papežem Gregorjem X. Že ob koncu leta 1272 je namreč v Rim poslal delegacijo, ki naj bi od papeža poskušala dobiti potrditev za njegovo lastno kandidaturo. Iz tega se da razbrati, da češki kralj ni pozabil na dogajanje v cesarstvu, prav nasprotno, morda si je celo nemško krono želel pridobiti zase. Junija 1273 je sredi bojevanja z Ladislavom IV. znova poslal delegacijo v Rim, s katero se je ponovno potegoval za svojo kandidaturo. Papež Gregor X. pa se proti Otokarjevim pričakovanjem ni pozitivno odzval na njegove prošnje in je avgusta volilnim knezom sporočil, da ne podpira nobenih nenemških kandidatov. Češki kralj tako ni bil pri izvolitvi novega nemškega kralja pasiven, temveč je narobe presodil svojo lastno pozicijo in na splošno širšo politično sliko v cesarstvu.²³⁶

Otokar je leta 1273 začel izgubljati vpliv tudi ob Jadranu. Za novega oglejskega patriarha je bil tega leta izvoljen Rajmond della Torre, ki je zaradi političnih sprememb v cesarstvu lahko vladal samostojno in mu ni bilo treba prositi Otokarja za njegovo zaščito. Izvolitev novega nemškega kralja bi predstavljala pomembno prelomnico za Přemyslida. Sama po sebi še ne bi pomenila zagotovega konca njegove vladavine, bi pa Otokar z njo dobil močnega nasprotnika, ki bi ga po statusu presegal in na katerega bi se lahko obrnili drugi nezadovoljni posvetni in cerkveni vladarji. V njem bi lahko našli podpornika tudi nezadovoljni plemiči, zaradi česar bi se čutili dovolj močne za odkrit upor.²³⁷

Preden pa se podrobneje lotimo razlogov in posledic izvolitve novega nemškega kralja, pa si oglejmo še notranjepolitično dogajanje na Štajerskem, Koroškem in Kranjskem med leti 1270 in 1273. Pri upravljanju Štajerske je imel v šestdesetih letih glavno vlogo olomuški škof Bruno, ki je bil kljub njegovemu pogosto strogemu postopanju vendarle spoštovan s strani lokalnega plemstva in je z njim tudi uspešno sodeloval. Prav obdobje, ko je bil Bruno deželni glavar, lahko označimo za zlato dobo Otokarjeve vladavine na Štajerskem, saj v tem času ni prišlo do nobenih uporov. Hkrati pa dežela ni bila težje prizadeta od vojn. Mir pa je pripomogel k nadaljnjemu razvoju mest in k blagostanju celotnega prebivalstva. Leta 1270 pa ga je zamenjal Burkhard von Klingenberg. Najverjetneje je do zamenjave prišlo nekje oktobra, saj je bil tega meseca kot deželni glavar že imenovan ob svoji udeležbi na deželnem zboru v Mariboru. Burkhard je bil prav tako kot Bruno sposoben deželni glavar, vendar za razliko od olomuškega škofa njegova močna točka ni ležala v diplomaciji, temveč na bojnem polju, kar je bilo v obdobju bojev s Filipovimi zavezniki na Koroškem, Kranjskem in Ogrskem še toliko

²³⁶ Dopsch idr., *Die Länder und das Reich*, str. 468.

²³⁷ Prav tam, str. 468.

bolj pomembno. Klingenberg je opravljal funkcijo deželnega glavarja vsaj do poznega poletja leta 1271, nato pa je bil na Štajerskem vedno bolj v ospredju deželni notar Konrad iz Tullna.²³⁸ Ko se je septembra leta 1272 Klingenberg nahajal na Dunaju, se v listinah iz takratnega časa ne omenja več kot deželni glavar, temveč kot češki maršal.²³⁹ Poleg Konrada sta na Štajerskem po letu 1271 opravljala pomembne funkcije tudi Ulrik Liechtensteinski, ki je deloval kot deželni sodnik, in sekovski škof Vernhard Maršbaški. Konrad, Ulrik in Wernhard so skupaj upravljali vojvodino Štajersko v zadnji fazi Otokarjeve vladavine. V čas Tullnovega upravljanja dežele spada tudi usmrtitev Sigfrida Marenberškega, ki je odmevala tako med koroškimi kot tudi med štajerskim plemstvom. Ena izmed glavnih Konradov nalog je bila dodatna centralizacija v upravi, kar je bila značilnost Otokarjeve vladavine v vseh njemu podrejenih deželah.²⁴⁰

Vendar je bila prav ta težnja po centralizaciji, ki ima številne novoveške prvine in ki jo zato lahko razumemo tudi kot neke vrste modernizacija, tista, ki je povzročila največ nezadovoljstva pri višjem plemstvu. Zaradi poskusov upravnih reform in predaje pomembnih deželnih funkcij bogatim meščanom je naraščal strah štajerskih in avstrijskih plemičev, da bodo s tem izgubili svoj tradicionalni družbeni položaj. Iz babenberških časov so namreč bili navajeni na veliko mero soodločanja pri vodenju Štajerske, podobno vlogo pa je imelo tudi kranjsko in koroško plemstvo v času Spanheimov. Otokarjeva relativno moderna oblika vladavine, ki je sicer imela veliko pozitivnih lastnosti, saj je pripomogla k bolj učinkoviti upravi in povečanemu finančnemu dohodku, pa je vendarle bila za obdobje fevdalizma v 13. stol. morda preveč napredna oz. ni bila najprimernejša za bolj tradicionalno avstrijsko, štajersko, koroško in kranjsko plemstvo.²⁴¹

Na Koroškem je od konca leta 1270 funkcijo deželnega glavarja prevzel Ulrik iz Dürrenholza. V svojem skoraj triletnem delovanju se je izkazal za Otokarju zvestega in vojvodini Koroški sposobnega deželnega glavarja. Za njegovo obdobje sta značilni predvsem stabilizacija in konsolidacija razmer po nemiru, ki je nastal zaradi smrti Ulrika III.

²³⁸ Konrad von Tulln je bil eden izmed najbogatejših meščanov na območju nekdanjih babenberških dežel in je večkrat finančno podprl Otokarja pri njegovih vojaških pohodih. Med leti 1268 in 1270 je opravljal funkcijo avstrijskega deželnega notarja, nato štajerskega deželnega notarja, najverjetneje od konca leta 1271 pa vse do leta 1275 pa je opravljal funkcijo štajerskega deželnega glavarja. Kasneje je prestopil na stran Rudolfa I. Habsburškega. *Magister Conrad von Tulln – Gedächtnis des Landes*, dostopno na: <https://www.gedaechtnisdeslandes.at/personen/action/show/controller/Person/person/conrad-von-tulln.html>, pridobljeno: 29. 7. 2023.

²³⁹ Krones, "Die Herrschaft König Ottokar's II. von Böhmen in Steiermark", str. 99–100.

²⁴⁰ Pferschy, "König Ottokar II., Herrscher der Steiermark, und Graz", str. 17.

²⁴¹ Alois Niederstätter, *Die Herrschaft Österreich: Fürst und Land im Spätmittelalter* (Wien, 2001), str. 72 (dalje: Niederstätter, *Die Herrschaft Österreich*)

Spanheimskega. Kot nagrado za svojio lojalnost je prevzel tudi položaj kranjskega deželnega glavarja, nato pa je vodil tudi upravo v Furlaniji. S tem je bil hkrati deželni glavar kar treh dežel. Za razbremenitev pri upravljanju tako obsežnega ozemeljskega teritorija, pa sta mu pomagala predvsem deželna notarja Ludwik in Rudolf. O njiju je manj znanega, le v primeru slednjega so dokazi, da je v nekem trenutku prišel v spor z marenberškim samostanom, kar ga je na koncu stalo celo izobčenja. Vendar je bil nato s pomočjo salzburškega nadškofa Friderika pomiloščen, kar kaže na to, da je imel nadškof precejšno spoštovanje do koroškega deželnega glavarja. Predvsem pri finančnih zadevah pa je imel Ulrik do svoje smrti leta 1273, pomoč s strani Julijana iz Seeburga, ki je opravljal funkcijo vicedoma.²⁴²

Ko je po smrti Dürrenholza njegovo funkcijo prevzel moravski plemič Ulrich iz Taufersa, do česar je prišlo najkasneje oktobra 1273, je ta bil imenovan le za deželnega glavarja Koroške. Funkcijo deželnega glavarja Kranjske in Slovenske marke pa je prevzel Ulrik iz Haßbacha. Taufers prav tako ni upravljal Furlanije, kjer je Otokar kot svojega namestnika postavil Henrika iz Otoka na Koroškem. Ponovna delitev nekdanje skupne deželnoglavarske funkcije na posamezne dežele kaže na določeno stopnjo decentralizacije. Češki kralj torej ni zmeraj vodil centralistične politike, vendar le kadar je bilo to nujno potrebno, kot je npr. bilo v času nestabilnosti in vojaških spopadov v zgodnjem obdobju njegove vladavine na Koroškem in Kranjskem.²⁴³

Stalnica Otokarjeve vladavine pa je bilo njegovo postopanje s plemstvom, duhovščino in mesti. Njegova težnja po tesnem sodelovanju z meščanstvom in s cerkvenimi dostojanstveniki in raznimi cerkvenimi ustanovami, pogosto na škodo lokalnega plemstva, je ostala nespremenjena tudi v letih po pridobitvi spanheimske dediščine, kar je razvidno iz številnih listin, ki so bile izdane med leti 1270 in 1273. Z briksenško in freisinško škofijo ni imel večjih težav, saj sta oba škofa brez večjih komplikacij potrdila prenos cerkvenih fevdov na Koroškem in Kranjskem Otokarju. Več težav je imel s salzburškim nadškofom, ki se ni želel podrediti vsem njegovim željam. Vendar je češki kralj poskušal nadškofa Friderika pridobiti na svojo stran, kar je razvidno iz pisma, ki ga je decembra 1270 namenil Frideriku, v katerem mu obljublja, da bo salzburški nadškofiji vrnil vsa njena posestva in vse njeno imetje, ki naj bi si ga nekateri ljudje prisvojili po smrti prejšnjega nadškofa Vladislava. Sklepamo lahko torej, da je češki kralj kljub konfliktnim interesom vendarle poskušal vzpostaviti dobre odnose s salzburškim nadškofom. Prizadeval si je tudi za dobrobit samostanov in jim je potrjeval razne

²⁴² Webernig, *Landeshauptmannschaft und Vizedomamt in Kärnten*, str. 28–29.

²⁴³ Prav tam, str. 31–32.

privilegije. Med drugim je decembra 1270 žički kartuziji potrdil listino vojvoda Otokarja iz leta 1182 in ji v zameno za 8 mark dohodkov podelil 46 hub v Prepoljah. Istega meseca je več listin potrdil tudi vetrinjskemu samostanu. Množična potrditev listin raznim samostanom sovpada s časom, ko mu je uspelo z vojaškim posredovanjem zasesti Koroško in Kranjsko in je najverjetneje šlo za poskus utrditve svoje oblasti. V naslednjih dveh letih, ko je bilo stanje bolj stabilno, se je nekoliko manj aktivno ukvarjal s samostani, vendar tudi tedaj nanje ni v celoti pozabil in je še aprila leta 1272 pod svojo zaščito vzel dominikanski samostan v Radljah ob Dravi, čeprav je njegovega ustanovitelja le nekaj mesecev pred tem dal v Pragi usmrtiti.²⁴⁴

Iz raznih ohranjenih listin je prav tako razvidno, da je Otokar tudi po letu 1270 nadaljeval s vzpodbujanjem razvoja mest. Na začetku tega leta je namreč potrdil carinske privilegije iz časa Friderika II. Prepirljivega naseljema Sollenau in Wiener Neudorf v Avstriji, hkrati pa je podelil nove privilegije mestu Judenburg in nekdanjemu štajerskemu mestu Wiener Neustadt. Še en primer, ki kaže na razvoj in rast mest v času Otokarjeve vladavine, je listina iz leta 1273, v kateri so meščani mesta Tulln potrdili, da je štajerski deželni notar Konrad s svojim denarjem dokončal gradnjo obzidja, ki jim je ga pred tem že podaril češki vladar.²⁴⁵

Otokarjeva priljubljenost pri meščanstvu in pri samostanih, ne le v Avstriji in na Štajerskem, temveč tudi na Kranjskem in Koroškem, je bila nedvomno večja kot njegova priljubljenost pri lokalnem plemstvu. Najbolj se je to odražalo v njegovem pohodu na Kranjsko leta 1270. Tam mu je velik del plemstva sprva nasprotoval in je priznaval Filipa kot njihovega legitimnega vladarja. K temu je prispevalo tudi Otokarjevo postopanje z avstrijskim in štajerskim plemstvom v šestdesetih letih, o katerem so vedeli tudi na Kranjskem. Povsem verjetno je, da se je tudi sam Ulrik Spanheimski zavedal, da Otokar ni priljubljen med kranjskimi plemiči. To je morda bil dodaten razlog, da je dogovor o dedovanju z Otokarjem ostal do njegove smrti prikrit, saj najverjetneje ne bi bil odobravan s strani plemstva.²⁴⁶ Kljub temu pa bi bil po vsej verjetnosti zmožen z lastno močjo in s pomočjo mest, samostanov, njemu prijaznih škofij ter njegovih številnih zaveznikov ohraniti mir v svojih deželah. Ni pa bil sposoben obraniti svoje vladavine v Avstriji, na Štajerskem, Koroškem in Kranjskem, ko je prišel v spor s samim cesarstvom.²⁴⁷

²⁴⁴ UBSt IV, št. 373, 371, 396, 397, 398, 453.

²⁴⁵ Prav tam, št. 375, 483.

²⁴⁶ Komac, *Od mejne grofije do dežele*, str. 229–230.

²⁴⁷ Dzimirsky, *Das Spätmittelalter*, str. 11.

4. SPOR Z NOVIM NEMŠKIM KRALJEM IN DOKONČNI PORAZ

4.2. Otokarjev nagli propad

Leto 1273 je bilo nedvomno prelomno leto za Otokarja. Češki kralj je bil ravno na vrhuncu svoje moči in teritorialnega obsega, vendar je v času vojne z Ogrsko prišlo do izvolitve novega nemškega kralja, ki se je za razliko od predhodnega Riharda Cornwallskega, uprl Otokarjevi naraščajoči moči v cesarstvu in ki ni priznaval njegove vladavine v Avstriji, na Štajerskem, Koroškem in Kranjskem.²⁴⁸

Pomembno vlogo sta pri volitvah novega nemškega kralja imela volilna kneza mainški nadškof Verner²⁴⁹ in renski palatin ter bavarski vojvoda Ludvik, saj sta že kmalu leta 1273 začela s pripravami na same volitve. Renski palatin Ludvik je bil sprva sam eden izmed favoritov za položaj nemškega kralja, vendar se je drugim volilnim knezom, podobno kot Otokar, zdel premočan. Zato sta glavna kandidata postala Siegfrid von Anhalt-Köthen²⁵⁰ in Rudolf Habsburški.²⁵¹ Zaradi njegovih bogatih življenjskih izkušenj in v zameno za razne obljube je bil 1. oktobra 1273 za novega nemškega kralja izvoljen prav Rudolf kljub protestiranju bamberskega škofa Bertholda, ki je bil pri volitvah prisoten kot namestnik Otokarja.²⁵²

Legitimnost Rudolfove izvolitve je bila, vsaj iz Otokarjeve perspektive, nekoliko vprašljiva, saj ni bil upoštevan njegov glas. Po ustaljeni tradiciji naj bi novega nemškega kralja izvolilo sedem volilnih knezov, med katerimi je bil tudi češki kralj, vendar so nekateri nemški knezi njegov glas postavljali pod vprašaj, saj sam, zaradi njegovega slovanskega porekla in

²⁴⁸ Kusternig, *Die Zeit König Ottokars in Österreich*, str. 16, 17.

²⁴⁹ Werner von Eppstein (1225–1284) je bil med leti 1259 in 1284 nadškof Mainza in s tem eden izmed volilnih knezov Svetega rimskega cesarstva. Ob volitvah leta 1273 je svoj glas dal Otokarjevemu nasprotniku Rudolfu I. *Werner – Deutsche Biographie*, dostopno na: <https://www.deutsche-biographie.de/sfz22768.html>, pridobljeno: 2. 8. 2023.

²⁵⁰ Siegfrid I. (1230–1298) iz rodbine Askanijcev je bil med leti 1252 in 1298 vladar kneževine Anhalt-Köthen in eden izmed glavnih kandidatov za položaj nemškega kralja pri volitvah leta 1273. *Fürst Siegfried I von Anhalt (von Köthen) (Askanier) – Reise in die Geschichte*, dostopno na: <https://stammler-genealogie.ch/getperson.php?personID=I10106&tree=StammlerBaum&sitever=standard>, pridobljeno: 2. 8. 2023.

²⁵¹ Rudolf I. Habsburški (1218–1291) je bil od leta 1273 do njegove smrti leta 1291 nemški kralj. Rudolf je bil glavni nasprotnik češkega kralja Otokarja II. Přemysla in prvi nemški kralj iz rodbine Habsburžanov. *Rudolf I: king of Germany – Britannica*, dostopno na: <https://www.britannica.com/biography/Rudolf-I-king-of-Germany>, pridobljeno: 2. 8. 2023.

²⁵² Dopsch idr., *Die Länder und das Reich*, str. 468.

zaradi večinskega slovanskega prebivalstva na Češkem, naj ne bi bil enakovreden drugim nemškim knezom. Ob volitvah leta 1273 je vsaj delno njegov glas pokrili spodnjebavarski vojvoda Henrik XIII. Do delitve bavarskih dežel v 13. stol. je en volilni glas pripadal bavarskemu vojvodi, vendar sta leta 1273 glasovala oba pripadnika rodbine Wittelsbachov, starejši brat Ludvik in mlajši brat Henrik, kljub njegovemu zavezništvu z Otokarjem.²⁵³ Pri volitvah kasnejših nemških kraljev se je upošteval le glas renskega palatina. Poleg Henrika sta ga ob volitvah razočarala tudi njegova druga dva zaveznika, mejni grof Brandenburga in vojvoda Saške. Kljub Otokarjevemu protestiranju je 55-letni Rudolf prevzel oblast v cesarstvu, vendar ga češki kralj kot njegovega vladarja ni nikoli v celoti priznal. Ker Otokar ni želel priznati Rudolfa za novega nemškega kralja, je med njima že od samega začetka prišlo do poslabšanja odnosov.²⁵⁴

Na Rudolfovo izvolitev pa je pomembno vplival tudi papež Gergor X., ki si je po smrti Riharda Cornwallskega želel čimhitrejšo izvolitev novega kralja. Ta bi moral biti podprt s strani vseh volilnih knezov, saj je papež želel sklicati nov križarski pohod, ki naj bi ga vodil nemški kralj s svojo cesarsko vojsko. Otokar je poskusil Rudolfovo izvolitev razveljaviti s pismom papežu Gergorju, ki ga je sestavil nekdanji štajerski deželni glavar Bruno. Češki kralj je želel sveti sedež prepričati, da je le on dovolj močan braniti Sveto rimsko cesarstvo in da je bila Rudolfova izvolitev, brez njegovega soglasja neveljavna. Vendar je papež 26. septembra 1274 Habsburžana dokončno priznal za novega nemškega kralja.²⁵⁵

Za Otokarja je bil izid volitev katastrofalen, ne le da mu ni uspelo nemške krone pridobiti zase, temveč mu prav tako ni uspelo preprečiti izvolitve sposobnega in njemu nevarnega kralja. Rudolfova izvolitev pa je prav tako dala upanje nezadovoljnemu plemstvu v Otokarjevih deželah, ki je v njem videlo močnega zaveznika, s katerim bi lahko odpravili češkega kralja. Samo po sebi, plemstvo na Štajerskem, Koroškem in Kranjskem ter v drugih Otokarjevih deželah, ni predstavljalo večje grožnje. S podporo nemškega kralja pa bi se lahko prelevilo v usodnega nasprotnika.²⁵⁶

Češki kralj je po izvolitvi Habsburžana na vsak način poskušal preprečiti konsolidacijo Rudolfove moči v cesarstvu in mu onemogočiti normalno opravljanje nemške kraljeve funkcije. Zaradi Otokarjevega dosedanjega političnega uspeha, predvsem pa zaradi njegove hitre teritorialne ekspanzije, je imel veliko mero samozavesti in je morda podcenil Rudolfa, ki

²⁵³ Kusternig, *Die Zeit König Ottokars in Österreich*, str. 17.

²⁵⁴ Dopsch idr., *Die Länder und das Reich*, str. 469.

²⁵⁵ Kusternig, *Die Zeit König Ottokars in Österreich*, str. 1–17.

²⁵⁶ Niederstätter, *Die Herrschaft Österreich*, str. 73.

ga je večkrat škodoželjno imenoval »revni grof«. ²⁵⁷ Novi nemški kralj v primerjavi s Otokarjem res ni imel takšne vojaške moči ali tako velikih posesti, vendar je imel s svojo starostjo veliko izkušenj, tako v diplomaciji kot v vojskovanju. Hkrati je bil pripadnik zelo stare rodbine, katere začetek je segal v obdobje zgodnjega srednjega veka. S svojim delovanjem pred letom 1273 mu je uspelo združiti razdrobljene posesti njegovega očeta in jih dodatno razširiti. S tem si je priboril v primerjavi s češkim kraljem majhno, a vendarle bogato posestvo na območju zgornjega toka reke Ren in na zahodu današnje Švice. Po njegovem kronanju v Aachnu oktobra 1273 pa je poskušal svojo moč in vpliv še povečati, pri čemer pa je naletel na enako ambicioznega in izkušenega Otokarja. Konflikt med njima je bil zato pričakovan že od samega začetka. Le nekaj mesecev po njegovem kronanju je Rudolf decembra leta 1273 na državnem zboru v mestu Speyer ukazal vrnitev vseh cesarskih posesti, ki so bile nelegitimno odvzete v času po smrti zadnjega svetega rimskega cesarja Friderika II. leta 1250. Od Otokarja, ki je bil zaradi njegove moči nepriljubljen pri številnih nemških knezih, je zahteval, da se odpove njegovi pravici vladavine nad Avstrijo, Štajersko, Koroško, Kranjsko skupaj s Slovensko marko in območju okoli mesta Eger. Češki vladar na ta poziv ni odgovoril in je v zameno za njegovo priznanje Rudolfa za novega nemškega kralja zahteval priznanje njemu pripadajočih dežel, ki si jih je izboril po smrti Friderika II. Prepirljivega in Ulrika III. Spanheimskega. ²⁵⁸

Otokar se ni bil pripravljen odpovedati južnim deželam, zato je takoj začel s pripravami na morebitni spopad s Habsburžanom in njegovimi zavezniki. Marca leta 1274 se je srečal s spodnjebavarskim vojvodo Henrikom, s katerim je po njegovi izdaji ob volitvah želel znova vzpostaviti prijateljski odnos. S Henrikovim sodelovanjem bi si namreč zagotovil pomembno pomoč in bi si zagotovil zaščito vsaj enega dela njegovih meja. Po tem srečanju se je več časa zadržal v Avstriji in na Štajerskem, kjer je velik del tamkajšnjega plemstva novico o izvolitvi Rudolfa sprejelo z velikim veseljem. Številni plemiči so namreč Otokarju zamerili še zaradi njegovih zahtev po vrnitvi raznih odzvetih posesti. K nepriljubljenosti pa je dodatno prispevalo rušenje njihovih gradov ter nasilno kaznovanje, katerega najodmevnejši primer je bila usmrtitev Sigfrida Marenberškega. Kot odgovor na potencialno zavezništvo med plemstvom in Rudolfom pa je v Avstrijo poslal nekdanjega štajerskega deželnega glavarja Burkharda von Klingenberg, ki je dobil nalogo zatreti vsakršen upor. Vojaški oddelki so bili poslani tudi na Štajersko, kar nakazuje, da se je Otokar zavedal nevarnosti morebitne plemiške vstaje. ²⁵⁹

²⁵⁷ Hoensch, *Der Goldene König*, str. 204.

²⁵⁸ Dopsch idr., *Die Länder und das Reich*, str. 469–471.

²⁵⁹ Hoensch, *Der Goldene König*, str. 208–209.

Po dlje časa trajajočem bivanju v Avstriji in na Štajerskem je Otokar imel občutek, da ima nekdanje babenberške in spanheimske dežele še vedno trdno pod svojim nadzorom in da je bil dovolj močan ter sposoben se zoperstaviti nemškemu kralju. Pri tem je morda podcenil nevarnost, ki ga je predstavljalo vedno bolj nezadovoljno štajersko, koroško in kranjsko plemstvo. Zato ni odreagirjal na papeževe poskuse doseči dogovor z Rudolfom, temveč je poskusil vzpostaviti stik z Alfonzom X., ki se tudi po izvolitvi Habsburžana ni odpovedal svojim ambicijam v Svetem rimskem cesarstvu. Češki kralj je prav tako poskusil na svojo stran pridobiti svojega nedavnega nasprotnika, ogrskega kralja Ladislava ali pa vsaj preprečiti zavezništvo med njim in Rudolfom.²⁶⁰

Medtem ko je Otokar iskal zaveznike pri severnoitalijanskih mestih, ki so bila na strani Alfonza X., je Rudolf poskušal na svojo stran pridobiti nezadovoljno avstrijsko, štajersko, koroško in kranjsko plemstvo, pri čemer mu je pomagal salzburški nadškof Friderik. S tem je prišlo do povezave med zunanjepolitičnim in notranjepolitičnim dogajanjem. Nemški kralj je našel zaveznika tudi v novem oglejskem patriarhu Rajmondu della Torru. V drugi polovici leta 1274 sta tako v cesarstvu začela nastajati dva tabora, eden okoli nemškega, drugi okoli češkega kralja in tudi papeževi poskusi razrešiti spor na miren način niso bili uspešni. Otokar se je namreč počutil dovolj močnega svojo pozicijo braniti z vojsko. S tem pa je prišlo do nesoglasja med njim in njegovim dolgoletnim ter zelo sposobnim uradnikom in svetovalcem olomuškim škofom Brunom. Nekdanji štajerski deželni glavar se je zavedal nevarne situacije, v kateri se je nahajal Otokar in ga je poskusil prepričati k popuščanju. Češki kralj pa svojih načrtov ni spremenil. Bruna je razočaral tudi papež, za katerega je upal, da bi bil lahko pravičen razsodnik med Otokarjem in Rudolfom. Zato je Bruno avgusta 1274 zapustil Prago in s tem tudi politično življenje, čeprav je tudi kasneje ostal v dobrih odnosih z Otokarjem. Njegovo vlogo glavnega svetovalca pa je prevzel sekovski škof Wernhard.²⁶¹

Novembra leta 1274 je prišlo do ponovnega državnega zbora, tokrat v Nürnbergu. Na njem je bilo razglašeno, da se mora vrniti vso odtujeno cesarsko imetje in da mora vsak nemški knez vrniti njegova posestva, če jih ni dobil podeljenih s strani nemškega kralja. Otokar je dobil vojvodini Avstrijo in Štajersko od Riharda Cornwallskega podeljeni le pisno in ni bil prisoten ob podelitvi, prav tako pa cesar ni imel formalne odobritve drugih nemških knezov. Kranjske in Koroške pa sploh ni dobil podeljene.²⁶² Ker Otokar ni priznal Rudolfa za novega nemškega kralja, od njega prav tako ni dobil podeljenega samega češkega kraljestva. Na državnem zboru

²⁶⁰ Dopsch idr., *Die Länder und das Reich*, str. 471.

²⁶¹ Hoensch, *Der Goldene König*, str. 210–211.

²⁶² Fräss-Ehrfeld, *Geschichte Kärntens*, str. 331.

je bilo tudi sklenjeno, da mora dobiti vsak knez svoje fevde v letu dni podeljene oz. potrjene s strani nemškega kralja, v nasprotnem primeru bi te fevde izgubil. V primeru, da se neki knez ne bi želel odpovedati svojim nelegitimnim posestim ali pa jih ne bi dobil podeljenih s strani Rudolfa, bi lahko bila proti njemu uporabljena tudi sila.²⁶³ Habsburžan pa je državni zbor izrabil tudi za lastne dinastične ambicije. V Nürnbergu je namreč prišlo do poroke med njegovim sinom Albertom in Elizabeto, hčerko Majnharda IV. Goriška. S to poroko si je Rudolf zagotovil mogočnega zaveznika, ki bi mu lahko pomagal v primeru vojne z Otokarjem. Pred samim državnim zborom, 13. oktobra 1274, se je Otokar znova srečal s spodnjebavarskim vojvodo Henrikom, ki se podobno kot češki kralj prav tako ni podvrgel Rudolfu. Henrik se je znova razšel s svojim bratom Ludvikom. Na tem srečanju sta se oba vladarja odločila, da bosta bojkotirala novembrski državni zbor v Nürnbergu. Dogovorila sta se tudi o medsebojnem postopanju zoper salzburškega nadškofa Friderika, ki je vedno bolj podpiral novega nemškega kralja Rudolfa in nezadovoljno plemstvo v Otokarjevih deželah.²⁶⁴

Nestabilen položaj, v katerem se je v cesarstvu po Rudolfovi izvolitvi znašel Otokar, so zaznali tudi plemiči v njegovih deželah, ki so si znova začeli prilaščati razne dobrine in posesti od samostanov in cerkvenih ustanov. Češki kralj je poskušal takšno samovoljno postopanje zatreti, kar je razvidno iz listine iz leta 1274, ko je ukazal svojim deželnim glavarjem, da zaščitijo vetrinjski samostan pred zatiranjem Friderika V. Ptujskega in Majnharda von Enzelsdorfa.²⁶⁵

V notranjepolitične zadeve se je vedno bolj vmešaval salzburški nadškof, zato so se odnosi med Friderikom in Otokarjem poslabšali do te mere, da je odprt konflikt med obema postal neizbežen. Friderik je češkemu kralju grozil s cerkvenim izobčenjem in ga obtoževal tiranije nad cerkvenimi dostojanstveniki. Otokar pa je v zameno prepovedal pobiranje desetine in daritev za križarski pohod na salzburških posestih v njegovih deželah. Ko pa je decembra nemški kralj obljubil Frideriku svojo zaščito, je Otokar odgovoril z zavzetjem vseh salzburških posesti in vsega premoženja v njegovih deželah. Poskus ustrahovanja ni uspel, Friderik je namreč nadaljeval svojo proti Otokarju usmerjeno politiko. Z zanj neobičajno trdim postopanjem se je zameril raznim cerkvenim ustanovam, s katerimi je bil v času svoje vladavine zmeraj v dobrih odnosih.²⁶⁶

²⁶³ Niederstätter, *Die Herrschaft Österreich*, str. 73.

²⁶⁴ Fräss-Ehrfeld, *Geschichte Kärntens*, str. 331.

²⁶⁵ UBSt IV, št. 505.

²⁶⁶ Hoensch, *Der Goldene König*, str. 212–213.

Friderik se je začel vedno bolj obračati na razne akterje, ki bi mu lahko pomagali v njegovem sporu s češkim kraljem. Decembra 1274 se je obrnil neposredno na papeža Gregorja X. in ga prosil za njegovo pomoč proti Otokarju. Češki vladar je na pritiske salzburskega nadškofa reagiral s silo. S tem se je odtujil od cerkvenih ustanov in od papeža, ki so nekoč predstavljali ene izmed njegovih glavnih podpornikov. Otokarjevo nespametno postopanje zoper Friderika je prav tako škodovalo njegovem ugledu znotraj cesarstva, zaradi česar je težje sklepal nova zaveznitva.²⁶⁷

Na začetku naslednjega leta je nemški kralj Otokarju ponudil možnost zagovora njegove vladavine v nekdanjih babenberških in spanheimskih deželah. Vendar se češki kralj tega planiranega srečanja 23. januarja v Würzburgu ni udeležil. Rudolf je dal Otokarju to možnost pogajanja, saj je nanj pritiskal papež Gregor X., ki si je še vedno obetal razrešiti spor med obema vladarjema na miren način. Hkrati pa je nemški kralj z neposrednim vojaškim posegom proti Otokarju nekoliko odlašal, saj si je najprej želel utrditi svojo pozicijo v cesarstvu in si pridobiti nove zaveznike.²⁶⁸

Otokar se ni odzval na Rudolfov poziv in se zato ni udeležil srečanja v Würzburgu, s čimer je v očeh drugih deželnih knezov dodatno upravičil morebiten vojaški pohod zoper njega. Sam češki kralj se je januarja nahajal v Avstriji, kjer je uspešno zatrl poskus vstaje lokalnega plemstva. Vstaja je sicer bila neuspešna, vendar nakazuje na nestabilno situacijo, ki je takrat že vladala ne le v Avstriji, temveč tudi na Štajerskem, Koroškem in Kranjskem. Naraščajoča protičeška koalicija v cesarstvu, v kateri je poleg samega nemškega kralja imel pomembno vlogo salzburski nadškof, je vzpodbudila nezadovoljne plemiče k uporabi proti Otokarjevi vedno bolj nepriljubljeni vladavini. Češki kralj je bil zato prisiljen v svojih deželah postopati vedno bolj drastično in je lahko računal le na vedno manjšo skupino njemu še lojalnih plemičev. V času poskusa plemiške vstaje v Avstriji pa je prav tako prišlo do intenzivacije vojaških spopadov s salzburskim nadškofom Friderikom. Pri tem bojevanju je bil uspešnejši novi štajerski deželni glavar Milota z Dedić, ki je porazil salzburskega nadškofa in ga prisilil k njegovi predaji. Vendar zmaga štajerskega glavarja ni prinesla trajnejšega miru.²⁶⁹

Milota je s svojim pustošenjem v bojih s Friderikom, kjer je med drugim bilo opustošeno tudi pomembno koroško mesto Breže, dosegel še tesnejšo zблиžanje Otokarjevih nasprotnikov. Salzburski nadškof je namreč v pismu nemškega kralja prosil za njegovo vojaško pomoč. V tem pismu omenja tudi, kako naj bi imel Otokar v Avstriji in na Štajerskem številne

²⁶⁷ UBSt IV, št. 540.

²⁶⁸ Hoensch, *Der Goldene König*, str. 213.

²⁶⁹ Dopsch idr., *Die Länder und das Reich*, str. 472.

talce in naj bi z njimi zelo grdo ravnal, kar naj bi bil dodaten razlog za Rudolfovo vojaško posredovanje. V kolikšni meri je češki vladar s temi talci res neprimerno ravnal, ni znano, najverjetneje pa so ti talci bili družinski člani uporniških avstrijskih in štajerskih plemiških družin. Z njimi pa si je Otokar želel znova pridobiti lojalnost lokalnega plemstva.²⁷⁰

Novi deželni glavar Milota je na poziciji štajerskega deželnega glavarja nadomestil Konrada von Tullna zaradi njegovih vojaških sposobnosti. Stanje v deželi je bilo tako napeto, da je bila za ohranitev miru potrebna neposredna vojaška kontrola. Število talcev, pri čemer je pogosto šlo za otroke raznih plemiških družin, se je večalo. Nadzorovane pa so bile tudi vse pomembnejše prometne poti in izmenjava informacij. Povečanemu vojaškemu nadzoru je sicer uspelo ohraniti mir na Štajerskem, vendar je bil ta mir v veliki meri le površen in navidezen. Notranjepolitična situacija v Otokarjevih deželah se je istočasno kot zunanjepolitična situacija, morda pa prav zaradi nje, hitro slabšala.²⁷¹

S tem prisilnim mirom si češki vladar ni prisvojil nobenih novih zaveznikov. Najverjetneje je s svojim delovanjem ob koncu leta 1274 in na začetku leta 1275 kvečjemu izgubil svoje nekdanje podpornike. Iz dopisovanja med salzburškim nadškofom in nemškim kraljem se da razbrati, da sta Rudolf Habsburški in Friderik videla v upornem avstrijskem, štajerskem, koroškem in kranjskem plemstvu lastne zaveznike, s pomočjo katerih bi lahko izgnala Otokarja iz teh dežel. Med upornim plemstvom na začetku leta 1275 so morda bili tudi nekateri vplivnejši spodnještajerski plemiči, kot je npr. bil Friderik V. Ptujski, vendar o tem ni konkretnjših dokazov. Zelo verjetno je, da so številni plemiči zaradi negotove situacije v cesarstvu in zaradi še vedno mogočne Otokarjeve vojaške moči, ostali nazven zvesti češkemu vladarju, a so v ozadju čakali na primeren trenutek za odkrit upor proti njegovi vladavini.²⁷²

Februarja leta 1275 je nemški kralj dal jasno vedeti, da ne priznava Otokarjeve vladavine v nekdanjih spanheimskih deželah. To je storil z imenovanjem nekdanjega salzburškega nadškofa in nekdanjega tesnega Otokarjevega zaveznika Filipa Spanheimskega za legitimnega vladarja na Koroškem, Kranjskem in v Slovenski marki. Z njegovim imenovanjem je Rudolf želel dodatno otežiti položaj češkega vladarja na Koroškem, hkrati pa je želel preprečiti ekspanzionistično težnjo Majnharda II. Goriško-Tirolskega. Ta je bil sicer njegov zaveznik proti Otokarju, vendar je imel tudi sam ambicije na Koroškem.²⁷³ Kljub

²⁷⁰ *Die Regesten der Grafen von Tirol und Görz, Herzoge von Kärnten. II. Band / 1. Lieferung: Die Regesten Meinhards II. (I.) 1271–1295*, ur. Hermann Wiesflecker in Johann Rainer (Innsbruck, 1952), št. 124 (dalje: Wiesflecker II).

²⁷¹ Hoensch, *Der Goldene König*, str. 214.

²⁷² Bele, "Friderik V. Ptujski", str. 64.

²⁷³ Fräss-Ehrfeld, *Geschichte Kärntens*, str. 331.

imenovanju Filipa Spanheimskega za novega vladarja, pa mu tem deželam v realnosti ni uspelo zavladatai. Otokar je na nastalo situacijo reagiral tako, da je maja za novega koroškega deželnega glavarja imenoval Henrika Pfanberskega, ki je imel podobno nalogo kot Milota na Štajerskem poskrbeti za ohranitev miru v deželi in zatreti morebitni plemiški upor.²⁷⁴

Do dokončnega razdora med nemškim kraljem in Otokarjem je prišlo 15. maja 1275 na kraljevem državnem zboru v Augsburgu. Na njem je sekovski škof Vernhard v imenu češkega vladarja zagovarjal njegovo pravico do vladavine nad Avstrijo, Štajersko, Koroško in Kranjsko. Hkrati pa je razglasil Rudolfa za nelegitimnega nemškega kralja, saj v času volitev ni bil upoštevan Otokarjev glas. Wernhardov govor je naletel na neodobravanje prisotnih nemških knezov. Rudolf pa je preklical Otokarjev cesarski fevd ne le nad nekdanjimi spanheimskimi in babenberskimi deželami, temveč tudi nad Češko in Moravsko. Hkrati pa mu je odvzel status volilnega kneza. Nato pa je 24. junija nad češkim vladarjem bil razglašen državni preklic.²⁷⁵

Wernhardov govor na državnem zboru v Augsburgu je prav tako prispeval k zblizanju bavarskega vojvoda Henrika XIII. in nemškega kralja, saj sekovski škof ni priznaval njegovega statusa volilnega kneza. S tem je prišlo do krhanja nedavno sklenjenega zavezništva med Henrikom in Otokarjem. 20. julija je bavarski vojvoda prav tako sklenil premirje s salzburškim nadškofom Friderikom. Pet dni kasneje pa se je svojim cesarskim ambicijam dokončno odpovedal tudi Alfonz X., kar je privedlo do razpada protihabsburške koalicije v severni Italiji. Poskusi češkega kralja destabilizirati Rudolfov položaj v cesarstvu so se izkazali kot neuspešni. Habsburžanu je v letu 1275 uspelo konsolidirati in celo povečati svojo moč, predvsem s sklepanjem novih zavezništev. Otokar, ki ni mogel več računati na popolno podporo štajerskega, koroškega in kranjskega plemstva, je poskušal svoj položaj utrditi z zblizanjem z Ogrsko, kjer je v poletnih mesecih na dvoru prišlo do padca prohabsburške skupine plemstva. Kmalu je prišlo do zblizanja med obema nekdanjima nasprotnikoma in prišlo je do poskusov nastanka proti Rudolfu usmerjenega zavezništva. Vendar je naslednjega leta na ogrskem dvoru vodilno vlogo znova pridobila prohabsburška skupina, zato je junija 1276 Ladislav IV. sklenil zavezništvo z Rudolfom. Otokar tako ni izgubil le potencialnega zaveznika, temveč mu ni uspelo doseči niti ogrske nevtralnosti v morebitnem spopadu s Habsburžanom.²⁷⁶

Češki kralj je bil od tega trenutka dalje obkoljen z nasprotniki. Salzburški nadškof Friderik je tako Rudolfu svetoval, naj ob začetku vojne nemški kralj najprej vdre direktno na Češko, saj bi s tem prisilil Otokarja v umik njegovih čet iz drugih dežel. V slabo zaščiteno

²⁷⁴ Webernig, *Landeshauptmannschaft und Vizedomamt in Kärnten*, str. 36.

²⁷⁵ Dopsch idr., *Die Länder und das Reich*, str. 472–473.

²⁷⁶ Hoensch, *Der Goldene König*, str. 215–218.

Štajersko, Koroško in Kranjsko bi lahko nato vdrli Rudolfovi zavezniki iz Salzburga, Ogrske in Goriške²⁷⁷ Do vojne med obema stranema je dokončno prišlo avgusta leta 1276, ko je Rudolfov zaveznik Friderik III. iz Nürnberga²⁷⁸ začel z obleganjem češkega mesta Eger. Vzporedno z njegovim vdorom na Češko sta na jugu brata Albert I. in Majnhard II. Goriško-Tirolska, s pomočjo oglejskega patriarha vdrli na Koroško in Kranjsko.²⁷⁹ Prav v tem odločilnem trenutku, ko je Otokar nujno potreboval pomoč s strani štajerskega, koroškega in kranjskega plemstva, se mu je to v veliki meri zoperstavilo ali celo prestopilo na stran nemškega kralja in njegovih zaveznikov. Hud udarec je prestavljal prestop nekdanjega štajerskega deželnega glavarja Henrika Pfanberškega na Rudolfovo stran. Njegova izdaja je prisilila Otokarju zveste čete na Štajerskem v umik.²⁸⁰

Medtem ko je Otokar v njegovih južnih deželah hitro izgubil plemstvo, pa mu je bilo do konca zvesto veliko število mest, ki jim je v času svoje vladavine podelil številne privilegije. Še posebej je bilo to razvidno na Štajerskem, kjer je Rudolfovim zaveznikom kljuboval Gradec, ki se dolgo časa ni želel predati. Ker se uporno štajersko plemstvo ni moglo zbrati v deželni prestolnici, se je 19. septembra 1276 zbralo v cistercijanskem samostanu Rein. Pri tem zborovanju so bili prisotni številni pomembni štajerski, poleg njih pa tudi koroški in kranjski plemiči, ki so bili nekoč Otokarjevi vazali, v nekaterih primerih celo tesni zavezniki, tedaj pa so svojo zvestobo obljubili nemškemu kralju Rudolfu. Med njimi je treba omeniti predvsem dva plemiča iz spodnje štajerske, in sicer Friderika V. Ptujskega in Kolona Mariborskega.²⁸¹

Boji na Štajerskem so se zavlekli v oktober, vendar je k dokončnemu Otokarjevemu porazu pomembno prispevalo lokalno plemstvo, ki je v času bojev z ogrskim kraljem kot svojega vladarja izbralo prav njega. Situacija se je za Otokarja poslabšala, ko ga je zapustil njegov bavarski zaveznik Henrik, ki je sklenil pogodbo o poroki med njegovim sinom in hčerko nemškega kralja, s čimer je stopil v zavezništvo z Rudolfom. Habsburžan je sedaj združil svojo vojsko z okrepitevami iz Salzburga in Bavarske, zaradi česar se je bil Otokar primoran z glavnim delom svoje vojske odpraviti v Avstrijo. V tem času pa je prišlo do upora plemstva tudi na Češkem, zato je lahko Otokar lahko odreagiriral na vdor v Avstrijo z zakasnitvijo.²⁸²

²⁷⁷ Dopsch idr., *Die Länder und das Reich*, str. 473.

²⁷⁸ Friderik III. Nürnberški (1200–1297) je bil grof iz rodbine Hohenzollerjev in zaveznik Rudolfa I. Habsburškega, ki mu je pomagal pri njegovem potegovanju za mesto nemškega kralja leta 1273. Rudolfu je prav tako pomagal v njegovih dveh spopadih z Otokarjem najprej leta 1276 in nato tudi leta 1278. *Friedrich III. – Deutsche Biographie*, dostopno na: <https://www.deutsche-biographie.de/gnd118955152.html>, pridobljeno: 1. 9. 2023.

²⁷⁹ Wiesflecker II, št. 184.

²⁸⁰ Dopsch idr., *Die Länder und das Reich*, str. 473–474.

²⁸¹ Pferschy, “König Ottokar II., Herrscher der Steiermark, und Graz”, str. 17–18.

²⁸² Dopsch idr., *Die Länder und das Reich*, str. 474.

To je omogočilo Rudolfu, da je lahko brez večjega upora začel oblegati avstrijska mesta. Hkrati pa je preprečilo Otokarju, da bi poslal okrepitve na Štajersko, odkoder je bil deželni glavar prisiljen v beg, kmalu za tem pa je bil zavzet tudi Gradec. Nekoliko severneje so čete nemškega kralja uspele zavzeti avstrijsko mesto Linz. Pri njegovem obleganju so sodelovale tudi Rudolfu zveste enote s Koroškega in Štajerskega. Hitro sta padli tudi mesti Enns in Tulln. Češki maršal in nekdanji štajerski deželni glavar Burkhard von Klingenberg je moral velik del avstrijske dežele brez večjih bojov prepustiti sovražniku. Tudi tukaj so nekdanji Otokarjevi zavezniki, ki so videli, v katero smer se obrača vojna, prestopili na Rudolfovo stran. Med njimi je bil tudi eden izmed nekdanjih najtesnejših Otokarjevih zaveznikov, Otto iz Haslaua. Habsburški prodor se ni zaustavil in 18. oktobra se je začelo obleganje mesta Dunaj. Podobno kot Gradec se tudi Dunaj ni bil pripravljen predati brez boja, kar znova kaže na podporo, ki jo je Otokar tudi v tem kaotičnem obdobju užival pri meščanstvu. Rudolf pa zaradi pomanjkanja oblegovalnih naprav ni bil zmožen zavzeti mesta. Po petih tednih obleganja pa je prispela ogrska vojska. Nadaljnje upiranje v Avstriji, po hitrem zavzetju Kranjske, Koroške in Štajerske, ter po vdoru ogrskih enot iz vzhoda je postalo brezupno.²⁸³

Kljub temu da leta 1276 ni prišlo do odločilne bitke med Rudolfom in Otokarjem, pa se je vendarle slednji znašel v nemogoči situaciji, obkoljen z nasprotniki in izdan s strani lokalnega plemstva. Češki vladar se je zavedal položaja, v katerem se je znašel in je zato 21. novembra z Rudolfom sklenil mir. Otokar se je moral dokončno odpovedati Avstriji, Štajerski, Koroški in Kranjski ter nekaterim drugim ozemljem, ki jih je zase v očeh njegovih nasprotnikov pridobil nelegitimno in protipravno. Rudolf je v teh deželah decembra razglasil deželni mir.²⁸⁴ Otokar pa je dobil od Rudolfa podeljeno Češko in Moravsko, hkrati pa je bil odstranjen njegov državni preklic. Od sklenitve mirovnega sporazuma dalje se češki kralj nikoli več ni vrnil na ozemlje današnje Slovenije.²⁸⁵ Za ohranitev dolgotrajnega miru naj bi poskrbela poroka med Otokarjevim sinom in naslednikom Venčeslavom in Rudolfovo hčerko Judito. Hkrati pa naj bi češki kralj kot nadomestilo za izgubljena ozemlja dobil območje severne Avstrije, s čimer naj bi južna meja Otokarju pripadajočih dežel potekala ob Donavi. Kot simbol sprave se je moral češki vladar 25. novembra pokloniti Rudolfu in se mu s tem tudi podrediti. Šele pet dni kasneje se je Dunaj, ki je ostal zvest Otokarju, dokončno predal.²⁸⁶

²⁸³ Dopsch idr., *Die Länder und das Reich*, str. 474–475.

²⁸⁴ Wiesflecker II, št. 184.

²⁸⁵ Krones, "Die Herrschaft König Ottokar's II. von Böhmen in Steiermark", str. 108–109.

²⁸⁶ Hoensch, *Der Goldene König*, str. 226–227.

Češki vladar pa se s tem izidom dolgoročno ni bil sposoben sprijazniti. Morda je zaradi sramote, ki jo je doživel ob predaji ter poklonitvi pred Rudolfom, morda zaradi želje po ponovni pridobitvi izgubljenih dežel, najverjetneje pa zaradi kombinacije obeh, ponovno posegel po orožju in se leta 1278 odkrito zoperstavil Rudolfu. Otokar je kljub svojemu porazu pred dvema letoma še zmeraj imel veliko vojsko in številne zaveznike v cesarstvu, ki so bili pripravljeni stati ob njegovi strani v boju s Habsburžanom. Tudi v Avstriji, kjer se je večji del plemstva leta 1276 obrnilo na Rudolfa, je še zmeraj imel nekaj zaveznikov, med katerimi je bil takratni avstrijski maršal. Hkrati je imel Otokar podporo tudi med dunajskim meščanstvom. Kakšno stopnjo samostojnosti je uživalo plemstvo v teh deželah v 13. stol., se odraža v relativno majhnem številu plemičev, ki se je odzvalo na Rudolfov poziv za pomoč. Avtoriteta in samovolja avstrijskega, štajerskega, koroškega in kranjskega plemstva je tako ostala močna, ali pa je celo postala še močnejša po izgonu Otokarja.²⁸⁷

Do bitke, ki je odločila o nadaljnji prihodnosti Štajerske, Koroške in Kranjske, je prišlo 26. avgusta 1278 na območju med Dürnkrutom in Jedenspeignom, ne daleč stran od samega Dunaja.²⁸⁸ Otokar je imel na svoji strani zaveznike iz Bavarske, Šlezije in iz Brandenburga, medtem ko je bil Rudolfov glavni zaveznik ogrski kralj Ladislav IV. Na začetku bitke je bil uspešnejši Otokar, nato pa je del njegove češke vojske prestopil k nasprotniku, kar ga je prisililo v umik. Otokar je bil med begom ujet in umorjen. Smrtni udarec naj bi mu zadal štajerski vitez Berthold Emmerberški, sorodnik Sigfrida Marenberškega, ki ga je češki vladar pred nekaj leti sam dal umoriti v Pragi. Z njegovo smrtjo na bojnem polju se je končal poskus združitve teritorija od Morave do Jadrana pod skupnim vladarjem iz češke rodbine Přemyslidov. Ironično je do takšne združitve prišlo nekaj stoletij kasneje, prav s strani rodbine, ki ji je pripadal njegov glavni nasprotnik.²⁸⁹

²⁸⁷ Andreas Kusternig, *Erzählende Quellen des Mittelalters: die Problematik mittelalterlicher Historiographie am Beispiel der Schlacht bei Dürnkrut und Jedenspeigen 1278* (Wien, 1982), str. 51–52.

²⁸⁸ Bele, *Pogumni vojaki in zviti politiki*, str. 33.

²⁸⁹ Dzimirsky, *Das Spätmittelalter*, str. 12.

5. SKLEP

5.1. Otokarjevi odnosi s plemstvom, duhovščino in meščanstvom

Odnos, ki ga je imel češki kralj v času svoje vladavine na Štajerskem, Koroškem in Kranjskem s plemstvom, je bil ključnega pomena, saj je bilo učinkovito sodelovanje med vladarjem in plemiči nujno za normalno delovanje posameznih dežel. Po smrti Friderika II. Babenberškega je bilo prav plemstvo tisto, ki je imelo veliko vlogo pri izbiri novega vladarja. Vsekakor je Otokar imel sprva podporo pri avstrijskem plemstvu, s pomočjo katerega mu je uspelo brez večjega napora zase pridobiti Avstrijo. Tudi glede štajerskega plemstva je bila situacija takšna, da je velik del plemičev na začetku podpiral Otokarja ali pa je v njem videl boljšo alternativo od ogrskega kralja Bele IV., ki je do leta 1260 vladal na Štajerskem. Nezadovoljno plemstvo je začelo odprto upor proti ogrskemu kralju in so za pomoč prosili Otokarja. Pomembno vlogo sta pri tem imela Hartnid II. Ptujski in Sigfrid Marenberški. S skupnimi močmi so premagali Belo IV. v bitki pri Kressenbrunnu, nato pa se je štajersko plemstvo v božičnem času leta 1260 zbralo pred graško župnijsko cerkvijo, kjer je izrazilo svoje odobravanje Otokarja kot novega vojvode. **S tem lahko zavržemo hipotezo, da češki kralj ob njegovem prihodu na Štajersko ni bil priljubljen med lokalnim plemstvom.** To vsekakor ne drži. Otokar je v njihovi podpori videl možnost zase pridobiti to deželo, zato je skušal imeti na začetku dober odnos s pomembnejšimi plemiči in jim je obljubil v zameno za njihovo podporo razne privilegije in pomembne deželne pozicije.

Češki vladar se je v letih po pridobitvi Štajerske vendarle bolj kot na plemstvo, naslanjal na duhovščino, predvsem na razne samostane, ter na meščanstvo. Tema dvema skupinama je podeljeval razne privilegije in pravice, pogosto na škodo plemstva. Prav tako je od plemičev zahteval vrnitev vseh dobrin in posesti, ki so jih ti pridobili v nestabilnem času po smrti zadnjega Babenberžana. Otokarjev poskus zmanjšati vpliv plemstva je bil del širšega načrta centralizirati in reformirati administracijo njegovih dežel, s ciljem povečati njegove dohodke. Kljub njegovemu v številnih pogledih avtokratskemu oz. absolutističnemu postopanju pa mu je uspelo ohraniti relativno dobre odnose s plemstvom na Štajerskem, predvsem zaradi izredno sposobnega olomuškega škofa Bruna, ki je bil med leti 1262 in 1269 štajerski deželni glavar. Do drastičnega poslabšanja odnosov je prišlo šele v sedemdesetih letih, še posebej pa po mučenju in usmrtitvi Sigfrida Marenberškega ob koncu leta 1271 oz. na začetku leta 1272.

Precej drugačna slika kot na Štajerskem je bila na Koroškem in Kranjskem. Po smrti Ulrika III. Spanheimskega, s katerim je Otokar sklenil pogodbo o dedovanju, je češki kralj leta 1269 poskusil zase pridobiti ti dve deželi. Vendar je tukaj, za razliko od njegove pridobitve Štajerske, naletel na velik odpor lokalnega plemstva, ki si je za vladarja želelo Ulrikovega brata, Filipa Spanheimskega. Otokar je zato moral vojaško posredovati proti njemu sovražnim plemičem. Nasprotovali so mu predvsem Viljem Svibenski, brata Vošalk in Nikolaj Lemberška, bratje Kostanjeviški in Ulrik Šumberški. Lokalno plemstvo pa v podpori Filipa ni bilo v celoti poenoteno, kar je razvidno iz podpore Henrika III. Svibenskega Otokarju. Češkemu kralju je uspelo z vojaško močjo do konca leta 1270 vzpostaviti svojo oblast tudi v teh dveh deželah. Tudi tukaj se je opiral predvsem na razne samostane. Ne le v notranjepolitičnih zadevah, temveč tudi v širših zunanjepolitičnih, se je Otokar močno naslanjal na duhovščino, kar je razvidno iz njegovih dobrih odnosov s papeži, ki so delovali v njegovem času. Ne nazadnje se je dvakrat udeležil tudi križarskega pohoda proti baltskim poganom, s čimer je želel izboljšati svoje odnose z Rimom. Ker v cesarstvu v šestdesetih letih ni bilo obče priznanega cesarja oz. nemškega kralja, se je Otokar za legitimizacijo in ohranitev svojih posesti naslanjal prav na papežev vpliv v krščanski Evropi. Z njegovo pomočjo si je prav tako obetal povečati lastne možnosti biti izvoljen na pozicijo novega nemškega kralja.

Njegov ugled med duhovščino je začel trpeti šele ob koncu njegove vladavine, ko je prišel v spor s salzburskim nadškofom Friderikom, s katerim je prišel tudi v vojaški konflikt. Prav za njegovo zadnje obdobje vladanja, predvsem po letu 1273, je značilno ostrejšje postopanje proti vsem, za katere je menil, da so nevarni za njegovo vladavino na Štajerskem, Koroškem in Kranjskem. Zato je začel postavljati deželne glavarje, ki so bili sposobni vojaki in katerih glavna naloga je bila zadušiti uporniška gibanja. Vedno pogosteje je začel zapirati močnejše plemiče in uničevati njihove gradove. S tem se je plemstvu dodatno zameril, vendar je vse do leta 1276 ohranjal dobre odnose z večino samostanov in cerkvenih institucij. **Tako lahko hipotezo, da se je zameril obema skupinama, plemstvu in duhovščini, zavržemo.** Otokar je namreč vse do svojega izгона s Štajerskega, Koroškega in Kranjskega ohranjal dobre odnose z duhovščino, saj je potreboval njeno pomoč pri vladanju v teh deželah, še posebej zaradi njegovih slabih odnosov s plemstvom. Zelo dobre odnose pa je v celotnem času svoje vladavine imel z meščanstvom, kar je razvidno iz tega, da sta se prav mesti Gradec in Dunaj najdalje upirali vojski Rudolfa I. Habsburškega leta 1276. **S tem je bil dosežen eden izmed ciljev naloge, saj je bila opravljena podrobna primerjava Otokarjevih odnosov z lokalnim plemstvom, duhovščino in meščanstvom.**

5.2. Rezultat večletne vladavine na Štajerskem, Koroškem in Kranjskem

Otokarjeva vladavina na velikem delu območja današnje Slovenije je kljub njegovim težavnim odnosom s plemstvom pomenila obdobje relativne stabilnosti po smrti zadnjega moškega predstavnika rodbine Babenberžanov in po smrti Ulrika III. Spanheimskega. V njegovem času so bile Štajerska, Koroška in Kranjska za nekaj let združene pod enim vladarjem, s čimer se je okrepila že prej obstoječa povezanost med njenim plemstvom in prebivalstvom. Otokarju je uspelo preprečiti, da si bi omenjene dežele razdelili drugi ambiciozni vladarji tega časa. Češki kralj je prav tako končal kaotično stanje, ki je predvsem na Štajerskem vladalo po smrti Friderika II. Prepirljivega, ko so plemiči lahko nastalo situacijo izkoristili za gradnjo novih gradov in za prilaščanje raznih cerkvenih posesti. Zato so se v njegovem času uspešno razvijali razni samostani, predvsem pa številna mesta. Otokarju je tako uspelo stabilizirati situacijo na Štajerskem in znotraj dežele skrbeti za mir. Pri tem je bil uspešen tudi na Kranjskem in Koroškem, čeprav do nekoliko manjše mere. Pri stabilizaciji je pomembno vlogo imel njegov svetovalec in v šestdesetih letih štajerski deželni glavar olomuški škof Bruno, ki je bil zelo sposoben uradnik in diplomat, ob čemer je bil tudi spoštovan s strani štajerskega plemstva. Tudi v sedemdesetih letih, ko je začel postopati bolj represivno zoper razne plemiče, in ko je za ohranjanje miru začel uporabljati tudi vojsko, mu je vendarle uspelo s svojim trdim posredovanjem ohraniti notranji mir, čeprav je od takrat naprej bila lojalnost lokalnega plemstva le površinska. **S tem lahko potrdimo oz. delno delno potrdimo hipotezo, da je njegova vladavina prispevala k stabilnosti na Štajerskem, Koroškem in Kranjskem.**

Njegovi poskusi stabilizacije teh dežel in njegova težnja po centralizaciji ter osredotočanju na razvoj mest, nam podajo sliko o značaju njegove vladavine. Med drugim je tudi opazna razlika v njegovem postopanju s plemstvom ob začetku njegovega vladanja ter ob njegovem koncu. **V magistrski nalogi je bil uspešno dosežen cilj predstaviti značilnosti njegove vladavine na Štajerskem, Koroškem in Kranjskem, čeprav je Otokar sam bil pogosto osredotočen na zunanjepolitično dogajanje in razne vojaške pohode, mu je vendarle uspelo v veliki meri realizirati svoje notranjepolitične načrte preko od njega postavljenih deželnih glavarjev.** Pri tem pa je pomembno poudariti, da bilo je zaradi daljšega obdobja vladavine na Štajerskem njegovo delovanje v tej vojvodini veliko bolj občutno in je tam za seboj pustil dolgotrajnejši odtis, kot pa na Koroškem in Kranjskem, kjer je vladal precej manj časa in kjer mu ni uspelo utrditi svoje oblasti v enaki meri kot na Štajerskem.

Bolj kot sama njegova administracija v teh deželah je bila problematična njegova diplomacija. Otokar je sicer bil v svojem zgodnjem obdobju precej spreten pri sklepanju zavezništev. Dokaz za to je že samo dejstvo, da mu je v zelo kratkem času uspelo pod seboj združiti ogromno ozemlje znotraj cesarstva. Vendar je morda prav njegov hitri vzpon bil odgovoren za njegov dokončni poraz, saj si je z uspešno ekspanzionistično politiko nabral veliko sovražnikov. Kljub temu je verjel v lastno moč, predvsem v lastno vojaško moč, in je verjel, da se je zmožen zoperstaviti vsem svojim rivalom. Navsezadnje je bil eden izmed najmočnejših knezov v cesarstvu z dolgoletnimi izkušnjami v vojskovanju in je imel močne zaveznike na območju Šlezije in Brandenbura. Usoden udarec zanj je vsekakor bila izvolitev Rudolfa I. Habsburškega za nemškega kralja leta 1273. Otokar njegove izvolitve ni priznal, zato mu je bila odvzeta pravica vladanja nad Avstrijo, Štajersko, Koroško in Kranjsko.

Legitimnost njegove vladavine v teh deželah je že pred tem bila vprašljiva, vendar ni bilo dovolj močnega nemškega kralja, ki bi se mu bil zmožen zoperstaviti. Habsburžanu pa je uspelo pod seboj združiti Otokarjeve rivale ter nad njim razglasiti državni preklic. Ko je leta 1276 prišlo do vojaškega konflikta med Otokarjem in Rudolfom, se je češki kralj znašel diplomatsko izoliran in obkrožen z vseh straneh. Prav ta trenutek pa je izkoristilo plemstvo za upor. Otokar je bil za zadušitev uporniškega plemstva vojaško dovolj močan. Njegova vojaška moč pa ga ni mogla rešiti diplomatske izoliranosti, v kateri se je znašel po Rudolfovi izvolitvi. Otokar se je bil zato primoran dokončno odpovedati nekdanjim babenberskim in spanheimskim deželam. **S tem lahko zavržemo še zadnjo hipotezo. Otokar nadzora nad slovenskim etničnim ozemljem ni izgubil zaradi pomanjkanja vojaške moči, temveč zaradi kombinacije napačne presoje lastne moči v cesarstvu in vedno večjega neodobravanja s strani lokalnega plemstva.** Za njegov padec torej ni bila kriva njegova vladarska nesposobnost ali vojaška šibkost, temveč je bila v veliki meri posledica reakcije raznih sil znotraj cesarstva in reakcija nezadovolnega plemstva zoper njegovi moči in bogastvu. **Tako je bil dosežen tudi eden izmed ciljev magistrske naloge, poiskati glavne zunanjepolitične in notranjepolitične razloge za Otokarjev dokončni poraz in propad njegove vladavine na Štajerskem, Koroškem in Kranjskem.** V tridesetletnem obdobju, ki je sledilo smrti zadnjega moškega predstavnika rodbine Babenberžanov, je nedvomno imel ključno vlogo Otokar, saj mu je s pomočjo diplomacije in vojske uspelo zavladati večjemu delu današnjega ozemlja Slovenije. **S podrobno predstavitvijo njegovega prihoda sprva v Avstrijo, nato pa njegovih bojev za Štajersko ter kasneje Koroško in Kranjsko ter njegove vladavine, je bil dosežen tudi najširši cilj magistrske naloge, oblikovati širok zgodovinski pregled pomembnejšega dogajanja v teh treh deželah med leti 1246 in 1276.**

VIRI IN LITERATURA

Viri

- **GZM II** – *Gradivo za zgodovino Maribora, II. zvezek*, ur. Jože Mlinarič (Maribor, 1976).
- **GZS VI** – *Gradivo za slovensko zgodovino v srednjem veku, 6/1*, Ur. France Baraga na podlagi gradiva Boža Otorepca (Ljubljana, 2002).
- **Kusternig, Andreas**, *Erzählende Quellen des Mittelalters: die Problematik mittelalterlicher Historiographie am Beispiel der Schlacht bei Dürnkrot und Jedenspeigen 1278* (Wien, 1982).
- **Ottokars Österreichische Reimchronik** – *Ottokars Österreichische Reimchronik*, ur. Joseph Seemüller (Hannover, 1890), MGH Dt. Chron. 5/1.
- **UBSt III** – *Urkundenbuch der Herzogthums Steiermark, Band III*, ur. Joseph von Zahn (Graz, 1903).
- **UBSt I-III** - *Urkundenbuch des Herzogtums Steiermark, Band I-III*, ur. Josef Zahn, Gerhard Pferschy (Graz, 1949).
- **UBSt IV** – *Urkundenbuch der Herzogthums Steiermark, Band IV*, ur. Heinrich Appelt in Gerhard Pferschy (Graz, 1975).
- **Wiesflecker II** - *Die Regesten der Grafen von Tirol und Görz, Herzoge von Kärnten. II. Band / 1. Lieferung: Die Regesten Meinhards II. (I.) 1271–1295*, ur. Hermann Wiesflecker in Johann Rainer (Innsbruck, 1952).

Literatura

- **Bele, Martin**, "Friderik V. Ptujski", *Kronika* 64, št. 2 (2016), str. 135–146
- **Bele, Martin**, *Pogumni vojaki in zviti politiki: boji in spletki spodnještajerskih plemičev v 13. Stoletju* (Maribor, 2018).
- **Darovec, Darko**, »Turpiter interfectus: the Seigneurs of Momiano and Pietrapelosa in the Customary System of Conflict Resolution in Thirteenth-century Istria«, *Acta Histriae* 24, št. 1 (2016), str. 1–42.
- **Dopsch, Heinz; Brunner, Karl; Weltin, Maximilian**, *Die Länder und das Reich: der Ostalpenraum in Hochmittelalter 1122 1278* (Wien, 1999).
- **Dzimirsky, Erhard**, *Das Spätmittelalter 1246–1519* (Wien, 1999).

- **Fras, Otto**, *Die Zeit der Babenberger* (Graz, 1946).
- **Fräss-Ehrfeld, Claudia**, *Geschichte Kärntens. Bd 1, Das Mittelalter* (Klagenfurt, 1984).
- **Freidinger, Ludwig**, "Spiegelgebrauch und Wappenführung der Bischöfe von Seckau in Mittelalter und früher Neuzeit", *Mitteilungen des Steiermärkischen Landesarchivs*, št. 49 (1998), str. 119–149.
- **Härtel, Reinhard**, »Böhmens Ausgriff nach Süden«, *Vorträge und Forschungen*, št. 91 (2015), str. 203–245.
- **Hoensch, Jörg K.**, *Přemysl Ottakar II. von Böhmen: Der Goldene König* (Graz, 1989).
- **Komac, Andrej**, *Od mejne grofije do dežele: Ulrik III Spanheim in Kranjska v 13. stoletju*, (Ljubljana, 2006).
- **Kosi, Miha**, "Visoki in pozni srednji vek (10.–15. stoletje)", v: *Slovenski zgodovinski atlas*, ur. Drago Bajt in Marko Vidic (Ljubljana, 2011), str. 59–103.
- **Krones, Franz**, »Die Herrschaft König Ottokar's II. von Böhmen in Steiermark. Ihr Werden, Bestand und Fall«, *Zeitschrift des Historischen Vereins für Steiermark*, št. 22 (1874), str. 41–146.
- **Kusternig, Andreas**, *Die Zeit König Ottokars in Österreich: (1251-1276/78)* (St. Pölten, 1978).
- **Lechner, Karl**, *Die Babenberger: Markgrafen und Herzoge von Österreich 976–1246* (Wien, 1996).
- **Lewis, Frank R.**, »Ottokar II of Bohemia and the Double Election of 1257«, *Speculum* 12, št. 4 (1937), str. 512–515.
- **Mlinarič, Jože**, *Marenberški dominikanski samostan 1251–1782: zgodovinski pregled in dejavnosti dominikank* (Maribor, 1997).
- **Mlinarič, Jože**, *Marenberški dominikanski samostan: 1251–1782* (Celje, 1997).
- **Niederstätter, Alois**, *Die Herrschaft Österreich: Fürst und Land im Spätmittelalter* (Wien, 2001).
- **Pferschy, Gerhard**, »König Ottokar II., Herrscher der Steiermark, und Graz«, *Zeitschrift des Historischen Vereins für Steiermark*, št. 94 (2003), str. 9–19.
- **Pleticha, Heinrich**, *Deutsche Geschichte. Band 3: Die staufische Zeit 1152–1254* (Gütersloh, 1993).
- **Reismann, Bernhard**, *Steiermark: Eine Geschichte des Landes* (Wien, 2012).
- **Segl, Peter**, *Ketzer in Österreich: Untersuchungen über Häresie und Inquisition im Herzogtum Österreich im 13. und beginnenden 14. Jahrhundert* (Paderborn, 1984).

- **Thome, Markus**, »Bauen im Herzogtum Österreich unter Přemysl Otakar II. (1251–1276/78) Zum Problem einer politischen Deutung architektonischer Formen«, *Zeitschrift für Architekturgeschichte*, št. 4 (2012), str. 39–54.
- **Webernig, Evelyne**, *Landeshauptmannschaft und Vizedomamt in Kärnten bis zum Beginn der Neuzeit* (Klagenfurt, 1983).
- **Weltin, Max**, *Die „Laaer Briefsammlung“: eine Quelle zur innaren Geschichte Österreichs unter Ottokar II. Premysl* (Wien, 1975), str. 35.

Spletno gradivo

- *Agnes von Baden - Skeel, Schaffalitzky og Ahlefeldt*, dostopno na: <https://finnholbek.dk/getperson.php?personID=I28930&tree=2>, pridobljeno: 27. 7. 2023.
- *Albrecht I. – Deutsche Biographie*, dostopno na: <https://www.deutsche-biographie.de/sfz69324.html>, pridobljeno: 1. 5. 2023.
- *Alexander IV: pope – Britannica*, dostopno na: <https://www.britannica.com/biography/Alexander-IV-pope>, pridobljeno: 8. 5. 2023.
- *Alfonso X: king of Castile and Leon - Britannica*: <https://www.britannica.com/biography/Alfonso-X>, pridobljeno: 8. 5. 2023.
- *Archbishop Benedek – Catholic-Hierarchy*, dostopno na: <https://www.catholic-hierarchy.org/bishop/bbenedek.html>, pridobljeno: 7. 5. 2023.
- *Battle of Kressenbrunn Thuróczy – Wikimedia Commons*, dostopno na: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/d/da/Battle_of_Kressenbrunn_Thur%C3%B3czy.JPG, pridobljeno: 18. 5. 2023.
- *Béla IV: king of Hungary – Britannica*, dostopno na: <https://www.britannica.com/biography/Bela-IV>, pridobljeno: 3. 5. 2023.
- *Bernhard II. – Deutsche Biographie*, dostopno na: <https://www.deutsche-biographie.de/sfz69455.html?language=de>, pridobljeno: 24. 7. 2023.
- *Berthold von Leiningen – Deutsche Biographie*, dostopno na: <https://www.deutsche-biographie.de/pnd118851608.html>, pridobljeno: 27. 7. 2023.
- *Blessed Gregory X: pope – Britannica*, dostopno na: <https://www.britannica.com/biography/Blessed-Gregory-X>, pridobljeno: 28. 7. 2023.
- *Bogenski – Slovenska biografija*, dostopno na: <https://www.slovenska-biografija.si/rodbina/sbi1019660/>, pridobljeno: 10. 5. 2023.

- **Bruno ze Schauenburka** –*Knihovna Univerzity Palackého v Olomouci*, dostupno na: https://library.upol.cz/ar1-upol/cs/detail-upol_us_auth-0128786-Bruno-ze-Schauenburka-asi-12051281/, pridobljeno: 7. 5. 2023.
- **Cheb: Czech Republic** – *Britannica*, dostupno na: <https://www.britannica.com/place/Cheb>, pridobljeno: 21. 7. 2023.
- **Clement IV: pope** – *Britannica*, dostupno na: <https://www.britannica.com/biography/Clement-IV>, pridobljeno: 21. 7. 2023.
- **Conrad IV: king of Germany** – *Britannica*, dostupno na: <https://www.britannica.com/biography/Conrad-IV>, pridobljeno: 8. 5. 2023.
- **František Pražský** – *Databazeknih.cz*, dostupno na: <https://www.databazeknih.cz/zivotopis/frantisek-prazsky-18544>, pridobljeno: 1. 5. 2023.
- **Franz Grillparzer: Austrian dramatist** – *Britannica*, dostupno na: <https://www.britannica.com/biography/Franz-Grillparzer>, pridobljeno: 20. 7. 2023.
- **Frederick II: Holy Roman emperor** – *Britannica*, dostupno na: <https://www.britannica.com/biography/Frederick-II-Holy-Roman-emperor>, pridobljeno: 3. 5. 2023.
- **Friedrich II.** – *Deutsche Biographie*, dostupno na: <https://www.deutsche-biographie.de/sfz17472.html>, pridobljeno: 27. 7. 2023.
- **Friedrich II. der Streitbare** – *aeiou*, dostupno na: https://www.aeiou.at/aeiou.encyclop.f/f829846.htm;internal&action=_setlanguage.action?LANGUAGE=en, pridobljeno: 3. 5. 2023.
- **Friedrich III.** – *Deutsche Biographie*, dostupno na: <https://www.deutsche-biographie.de/gnd118955152.html>, pridobljeno: 1. 9. 2023.
- **Fürst Siegfried I von Anhalt (von Köthen) (Askanier)** – *Reise in die Geschichte*, dostupno na: <https://stammler-genealogie.ch/getperson.php?personID=I10106&tree=StammlerBaum&sitever=standard>, pridobljeno: 2. 8. 2023.
- **Gregory IX: pope** – *Britannica*, dostupno na: <https://www.britannica.com/biography/Gregory-IX>, pridobljeno: 3. 5. 2023.
- **Heinrich III.** – *Deutsche Biographie*, dostupno na: <https://www.deutsche-biographie.de/pnd118876570.html>, pridobljeno: 17. 5. 2023.
- **Heinrich III. Mit dem graen** – *Deutsche Biographie*, dostupno na: <https://www.deutsche-biographie.de/sfz49309.html>, pridobljeno: 22. 7. 2023.

- **Henry (VII): king of Germany – Britannica**, dostopno na: <https://www.britannica.com/biography/Henry-VII-king-of-Germany>, pridobljeno: 3. 5. 2023.
- **Henry III the Illustrious: margrave of Meissen – Britannica**, dostopno na: <https://www.britannica.com/biography/Henry-III-the-Illustrious>, pridobljeno: 4. 5. 2023.
- **Henry XIII, Duke of Bavaria**, dostopno na: https://pantheon.world/profile/person/Henry_XIII,_Duke_of_Bavaria/, pridobljeno: 7. 5. 2023.
- **Herman VI, Margrave of Baden**, dostopno na: https://pantheon.world/profile/person/Herman_VI,_Margrave_of_Baden/, pridobljeno: 3. 5. 2023.
- **Household of Vladislaus de MORAVIA III – geanologyonline**, dostopno na: <https://www.genealogieonline.nl/en/ancestral-trails-2016/I89316.php>, pridobljeno: 1. 5. 2023.
- **Innocent IV: pope – Britannica**, dostopno na: <https://www.britannica.com/biography/Innocent-IV>, pridobljeno: 8. 5. 2023.
- **Königin Kunigunde von Halitsch – stammler-genealogie**, dostopno na: <https://stammler-genealogie.ch/getperson.php?personID=I8181&tree=StammlerBaum>, pridobljeno: 19. 5. 2023.
- **Kunigunda of Slavonia: A dowager Queen who took a lover – History of Royal Women**, dostopno na: <https://www.historyofroyalwomen.com/kunigunda-of-slavonia/kunigunda-of-slavonia-a-dowager-queen-who-took-a-lover/>, pridobljeno: 20. 7. 2023.
- **Ladislav IV: king of Hungary – Britannica**, dostopno na: <https://www.britannica.com/biography/Ladislav-IV>, pridobljeno: 29. 7. 2023.
- **Ludwig II. der Streng – Deutsche Biographie**, dostopno na: <https://www.deutsche-biographie.de/sfz70569.html>, pridobljeno: 10. 5. 2023.
- **Magister Conrad von Tulln – Gedächtnis des Landes**, dostopno na: <https://www.gedaechtnisdeslandes.at/personen/action/show/controller/Person/person/conrad-von-tulln.html>, pridobljeno: 29. 7. 2023.
- **Mainz, Erzbistum: Sprengel und Verwaltung – Historisches Lexikon Bayerns**, dostopno na: https://www.historisches-lexikon-bayerns.de/Lexikon/Mainz,_Erzbistum:_Sprengel_und_Verwaltung, pridobljeno: 21. 7. 2023.
- **Meinhard II. – Deutsche Biographie**, dostopno na: <https://www.deutsche-biographie.de/sfz70681.html>, pridobljeno: 27. 7. 2023.
- **Nitra: Slovakia – Britannica**, dostopno na: <https://www.britannica.com/place/Nitra-Slovakia>, pridobljeno: 28. 7. 2023.

- **Otakar IV. – Deutsche Biographie**, dostopno na: <https://www.deutsche-biographie.de/sfz74011.html>, pridobljeno: 24. 7. 2023.
- **Otto II. der Erlauchte – Deutsche Biographie**, dostopno na: <https://www.deutsche-biographie.de/sfz74101.html>, pridobljeno: 10. 5. 2023.
- **Otto III. – Deutsche Biographie**, dostopno na: <https://www.deutsche-biographie.de/sfz74109.html>, pridobljeno: 17. 5. 2023.
- **Otto von Lonsdorf – Deutsche Biographie**, dostopno na: <https://www.deutsche-biographie.de/sfz74172.html>, pridobljeno: 9. 5. 2023.
- **Philipp von Spanheim – Deutsche Biographie**, dostopno na: <https://www.deutsche-biographie.de/sfz6739.html?language=en>, pridobljeno: 1. 5. 023.
- **Richard: English claimant to the Holy Roman Empire – Britannica**, dostopno na: <https://www.britannica.com/biography/Richard>, pridobljeno: 8. 5. 2023.
- **Roman Danylovych – Internet Encyclopedia of Ukraine**, dostopno na: <https://www.encyclopediaofukraine.com/display.asp?linkpath=pages%5CR%5CO%5CRomanDanylovych.htm>, pridobljeno: 7. 5. 2023.
- **Rudolf I: king of Germany – Britannica**, dostopno na: <https://www.britannica.com/biography/Rudolf-I-king-of-Germany>, pridobljeno: 2. 8. 2023.
- **Scheibler'sches Wappenbuch – Wikimedia Commons**, dostopno na: <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/2/24/%C3%96sterreich-Scheibler1ps.jpg>, pridobljeno: 3. 5. 2023.
- **Signet of Přemysl Otakar II – Wikimedia Commons**, dostopno na: <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/c/c2/PecetpoII.jpg>, pridobljeno: 9. 5. 2023.
- **Stephan I Gutkeled – Alchetron**, dostopno na: <https://alchetron.com/Stephen-I-Gutkeled>, pridobljeno: 9. 5. 2023.
- **Stephen V: king of Hungary – Britannica**, dostopno na: <https://www.britannica.com/biography/Stephen-V>, pridobljeno: 12. 5. 2023.
- **Traungauci – Slovenska biografija**, dostopno na: <https://www.slovenska-biografija.si/rodbina/sbi717728/>, pridobljeno: 20. 7. 2023.
- **Ulrich (III.) von Spanheim (Sponheim) – Deutsche Biographie**, dostopno na: <https://www.deutsche-biographie.de/pnd133129950.html?language=en>, pridobljeno: 8. 5. 2023.
- **Ulrich I. – Salzburger Nachrichten**, dostopno na: https://www.sn.at/wiki/Ulrich_I., pridobljeno: 9. 5. 2023.

- **Urban IV: pope** – *Britannica*, dostopno na: <https://www.britannica.com/biography/Urban-IV>, pridobljeno: 20. 7. 2023.
- **Wenceslaus II: king of Bohemia and Poland** – *Britannica*, dostopno na: <https://www.britannica.com/biography/Wenceslas-II>, pridobljeno: 29. 7. 2023.
- **Werner** – *Deutsche Biographie*, dostopno na: <https://www.deutsche-biographie.de/sfz22768.html>, pridobljeno: 2. 8. 2023.
- **Wielkopolskie: province, Poland** – *Britannica*, dostopno na: <https://www.britannica.com/place/Wielkopolskie>, pridobljeno: 28. 7. 2023.
- **William II** – *Britannica: count of Holland*, dostopno na: <https://www.britannica.com/biography/William-II-count-of-Holland>, pridobljeno: 8. 5. 2023.
- **Wladislaw** – *Deutsche Biographie*, dostopno na: <https://www.deutsche-biographie.de/sfz75150.html>, pridobljeno: 17. 5. 2023.
- **Wladislaw (Ladislaus), Herzog von Breslau** – *Deutsche Biographie*, dostopno na: <https://www.deutsche-biographie.de/pnd137327234.html>, pridobljeno: 21. 7. 2023.